

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ІЗ ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ.....	7
1.1. Сутність і види банківських платіжних карткових систем.....	7
1.2. Класифікація платіжних карток та характеристика операцій банку із платіжними картами.....	28
1.3. Ефективність здійснення операцій банку із застосуванням платіжних карток в Україні.....	46
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ АТ КБ «ПРИВАТБАНК» З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ.....	56
2.1. Оцінка діяльності АТ «КБ «ПриватБанк».....	56
2.2. Аналіз банківських операцій з платіжними картками.....	87
2.3. Розрахунки за основними видами платіжних карток АТ «КБ «ПриватБанк».....	97
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ.....	114
3.1. Використання зарубіжного досвіду операцій із платіжними картками в Україні.....	114
3.2. Напрями підвищення ефективності використання операцій АТ «КБ «ПриватБанк» із платіжними картками.....	121
ВИСНОВКИ.....	128
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	136
ДОДАТКИ.....	143

				ВР 401-ЕФ 17070			
	П. І. Б.	Підпис	Дата	«Операції комерційного банку із платіжними картками та напрями підвищення ефективності їх використання»	Літ.	Арк.	Акрушів
Розроб.	Чирва В.Ю.				3	143	
Перевір.	Сівіцька С.П.				Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування		
Н. Контр.	Глушко А.Д.						
Затверд.	Птащенко Л.О.						

ВСТУП

Розрахунки з використанням готівкових коштів надзвичайно дорого обходяться державній та комерційним фінансовим структурам. Випуск в обертання нових купюр, обмін старих, утримання значного персоналу, незручності та великі втрати часу рядових клієнтів – все це важким тягарем лягає на економіку країни. В Україні, наприклад, приблизно 20 % вартості кожної гривні йде на підтримку її власного обертання. Один із можливих і самих перспективних засобів вирішення проблеми готівкового обороту – створення ефективної автоматизованої системи безготівкових розрахунків на базі пластикових карт.

Глобальне впровадження системи розрахунків на основі карткових платіжних інструментів є особливо необхідним в умовах постійного зростання частки тіньового сектору економіки, широко розповсюдженого небажання населення тримати заощадження на рахунках у банківських установах, ухилення від сплати податків. В зв'язку з цим важливими складовими стратегії розвитку банківських установ України повинно стати розроблення і впровадження високотехнологічних карткових інструментів із метою динамічного розвитку ринку банківських послуг та забезпечення фінансової стійкості банківської системи загалом. Це зумовлює актуальність теми дослідження.

Нині в Україні безготівкові розрахунки і платежі здійснюються переважно з допомогою платіжних карт, які є одним з найбільш динамічних сегментів ринку роздрібних платежів.

Теоретичні та методичні засади формування ринку сучасних карткових платіжних інструментів відображено у вітчизняній науковій літературі, зокрема у дослідженнях В.В. Вітлинського, А.С. Гальчинського, В.М. Гейця, В.М. Кравця, А.І. Кредісова, В.І. Міщенко, О.М. Мозгового, А.М. Мороза, С.В. Науменкової, Ю.М. Пахомова, А.С. Савченка, І.В. Сало, В.С. Стельмаха,

А.С. Філіпенка, В.Ю. Ющенко. Основою досліджень цих вчених є проблеми розвитку ринку банківських платіжних карток, необхідність оцінювання його сучасного стану, обґрунтування доцільності та перспектив розвитку безготівкових розрахунків в Україні. Також авторами зосереджено увагу на аналізі динаміки кількості встановлених банками платіжних терміналів, випущених платіжних карток, кількості та обсягів готівкових і безготівкових розрахунків тощо. Крім того, в досліджених публікаціях наявні окремі заходи щодо вдосконалення фінансової безпеки власників пластикових карт та підвищення надійності безготівкових розрахунків. Однак питання дієвого управління банківськими операціями з платіжними картками з визначенням оптимального доходу від застосування таких карток й досі залишається маловивченим.

Метою виконання роботи є дослідження теоретичних основ та практичних аспектів здійснення банківських операцій з платіжними картками та напрями підвищення ефективності їх використання.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні засади аналізу операцій комерційного банку із платіжними картками та напрямів підвищення ефективності їх використання.

Об'єктом дослідження є процес здійснення операцій з платіжними картками АТ КБ «Приватбанк».

Досягнення поставленої мети зумовило розв'язання наступних завдань:

- дослідження сутності, видів банківських платіжних картокових систем та класифікації платіжних карток, їх характеристика;
- розгляд ефективності здійснення операцій банку із застосуванням платіжних карток в Україні;
- проведення оцінки діяльності АТ «КБ «ПриватБанк»;
- аналіз банківських операцій з платіжними картками АТ «КБ «ПриватБанк»;
- аналіз розрахунків за основними видами платіжних карток АТ «КБ «ПриватБанк» та вплив фінансової кризи на динаміку операцій з платіжними

картками;

– дослідження зарубіжного досвіду операцій із платіжними картками в Україні;

– надання пропозицій щодо підвищення ефективності використання операцій АТ «КБ «ПриватБанк» із платіжними картками.

Робота містить 143 сторінки, 19 таблиць, 23 рисунки, список літератури з 66 джерел та 3 додатки.

Методи дослідження базуються на загальнонаукових і фундаментальних положеннях банківської справи й аналізу банківської діяльності. В дослідженні використовувались такі загальнонаукові методи: при вирішенні й узагальненні теоретичних основ аналізу – системний підхід, індукція, дедукція, аналіз і синтез, узагальнення, систематизація; для апробації методики аналізу ефективності операцій з платіжними картками – методи емпіричного дослідження: спостереження, експеримент, вимірювання, оцінювання. У процесі дослідження також використано низку спеціальних методів аналізу банківської діяльності. Для здійснення аналізу проекту карткової програми банку – методи прогнозування (перспективний аналіз); для оцінки ефективності діючих карткових програм банку – графічний метод, метод табличного відображення аналітичних даних; для методики комплексного аналізу ефективності – групування, індексний метод.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності, офіційні публікації та методичні матеріали Національного банку України, фінансова та статистична звітності, внутрішні документи АТ «КБ «ПриватБанк», літературні джерела, матеріали періодичних видань із банківських операцій, економічного аналізу й аналізу діяльності банків, аналітичні матеріали Асоціації комерційних банків України, матеріали галузевих видань з питань платіжних систем з використанням пластикових карток, статистичні дані Державного комітету статистики, дані анкетування та експертних оцінок менеджерів вітчизняних банків, джерела сітки Інтернет.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ІЗ ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ

1.1. Сутність і види банківських платіжних карткових систем

Все частіше приватні особи і підприємства здійснюють оплату товарів, послуг і виконаних робіт за допомогою платіжних інструментів, таких як пластикові картки. Це зручний, сучасний і універсальний інструмент. Сьогодні існує безліч різних типів карт, схожих за зовнішнім виглядом, але істотно розрізняються за функціональним призначенням і технологією використання. Так як платіжні карти виготовляються з пластика, їх називають пластиковими картами.

В Україні платіжні картки випускають виключно банки, які мають контракти з платіжними установами на відповідні платіжні системи та які отримали дозвіл на здійснення цих операцій. Сама банківська платіжна картка є власністю емітента і залишається для користування клієнтом або його агентом відповідно до договору із клієнтом. Власники карток отримують конверт зі своїми картками з PIN-кодом, відомим лише власнику картки, наприклад персональний ідентифікаційний номер. Власник картки вимагає посвідчення особи при використанні картки для здійснення транзакції. Після закінчення терміну дії банківської картки (що зазначено в самій картці та в договорі з банком), вона буде повернута банку для продовження терміну її дії або для заміни картки. Відносини між замовником та емітентом пластикової картки ґрунтуються на договорі. Ця угода може містити умови для процедур надання та використання платіжних карток та процедур відкриття карткових рахунків, що враховують операції з платіжними картками [8].

Зарахування (поповнення) коштів на карткові рахунки фізичних осіб здійснюється шляхом внесення грошових коштів в банки, поповнення

банкоматів, перерахування коштів з інших власних рахунків, за рахунок наданого кредиту і нарахованих відсотків на кредитний залишок на картковому рахунку, а також з рахунків фізичних і юридичних осіб, що видаються на їх запит.

Платежі за операціями клієнта за допомогою платіжної картки виробляються в межах залишку на картковому рахунку і за рахунок кредиту, наданого банком, якщо це передбачено угодою між клієнтом і банком-власником картки. Перед укладенням договору емітент повинен повідомити клієнтів з умовами одержання платіжних карт, переліком потрібних документів, тарифами на послуги та правилами користування платіжних карток.

В банках-емітентах свої тарифи на обслуговування платіжної картки. На розмір тарифів на послуги впливає безліч факторів, у тому числі тип карти, тип послуги, терміновість послуги, використання основної або додаткової картки і т. інше. Є переваги використання платіжних карт для масових платежів і недоліки. Їх потрібно розглядати з точки зору кожного з учасників цих виплат. Таким чином, для всієї банківської системи використання платіжної картки дає, наступні переваги:

- знижує експлуатаційні витрати;
- прискорює грошовий обіг;
- підвищує рівень залучення коштів в міжбанківський оборот;
- зростає керованість грошового обігу [27].

Для деяких банків використання платіжної картки в платежах має, наступне:

- розширюється і удосконалюється ресурсна база банку;
- ростуть і диверсифікуються доходи банку;
- зростає якість обслуговування клієнтів;
- підвищується імідж банку і посилюється конкурентоспроможність.

У той же час отримання даних вигод вимагає від банків значних первинних витрат, які пов'язані з використанням платіжних карт в масових

платежах.

В ході дослідження генезису та історії розвитку платіжних систем в світі і в Україні була уточнена історична періодизація розвитку систем платіжних карт, зокрема були виділені наступні етапи:

- поява карткового ринку в Україні;
- розвиток ринку платіжних карт;
- створення національних систем платіжних карт;
- платіжна криза та фаза прогнозу, яка характеризується глобалізацією і впровадженням нових технологій на картковому ринку України [16].

Результати дослідження показують, що процес входу банків в локальні платіжні системи, створення та налаштування яких на сучасному етапі вимагає серйозного юридичного, технологічного і фінансового супроводу, повинен відбуватися поступово, з мінімальними втратами для банківських структур, процесингових центрів та власників картки.

Загальні аспекти функціонування платіжних систем в Україні визначено Законом України «Про платіжні системи та грошові перекази в Україні» [37].

Відповідно до статті 1 Закону «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні», платіжна система – це платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система [37].

Відповідно до статті 9 Закону обробка і передача в Україні переданих електронних і паперових документів, документів, що стосуються операцій з використанням спеціальних платіжних засобів і документів відкликання, може здійснюватися з використанням систем національних і міжнародних платіжних систем, які діють в Україні.

Національна платіжна система – платіжна система, у якій платіжна організація є резидентом і проводить операції і переказує кошти виключно в Україні.

Міжнародна платіжна система це платіжна система, де платіжна організація може бути резидентом або нерезидентом, діє на території двох або більше країн і гарантує переказ коштів всередині цієї платіжної системи, в тому числі з однієї країни в іншу.

Порядок роботи платіжної системи визначається її правилами, які встановлюються платіжною організацією відповідної платіжної системи [52].

Правила даної платіжної системи, а також угоди, які укладаються між учасниками цієї платіжної системи (за винятком внутрішніх банківських платіжних систем), повинні регулювати порядок розгляду справ про банкрутство та в інших випадках неспроможності учасників даної платіжної системи.

Банк визначає умови і порядок роботи власної внутрішньобанківської платіжної системи з урахуванням вимог законодавства та нормативних актів Національного банку України.

Правила національної платіжної та міжнародної платіжної систем, платіжна організація якої є резидентом, повинні бути узгоджені платіжною організацією даної платіжної системи із Національним банком України [47].

При здійсненні переказу платіжна система має право клірингово оформляти або оформляти кожен документ на переказ окремо.

Для формування і обробітку документів за операціями із використанням спеціальних платіжних засобів, перекладних документів, документів відкликання, платіжні системи і банки повинні використовувати системи захисту інформації та мати право використовувати спеціальні платіжні засоби, ідентифікатори власників спеціальних платіжних засобів, програмне і апаратне забезпечення і т. д., канали зв'язку за допомогою телекомунікацій.

Порядок використання платіжними системами, а також банками, платіжних інструментів, програмного і апаратного забезпечення, систем захисту інформації та телекомунікаційних каналів визначається правилами

даних систем та відповідними угодами із урахуванням вимог нормативно-правових актів Національного банку України.

В Україні можуть бути створені національні банківські та небанківські платіжні системи.

Національні банківські платіжні системи включають системи міжбанківських розрахунків, системи масових платежів і внутрішньобанківські платіжні системи [34].

Система міжбанківських розрахунків використовується для переказу грошових коштів в Україні між банками з метою виконання зобов'язань своїх клієнтів, а також власних зобов'язань перед цими банками.

Система внутрішньобанківських платежів створюється банком з метою надання максимально вигідних умов для переказу коштів між сферами його діяльності.

Вітчизняні небанківські платіжні системи мають право здійснювати діяльність, пов'язану з грошовими переказами, тільки після реєстрації в Національному банку України та отримання відповідного дозволу Національного банку України.

Порядок реєстрації та отримання дозволу на здійснення діяльності, пов'язаної з переказами через внутрішні небанківські платіжні системи, а також відкликання цього дозволу встановлюється Національним банком України.

Членом національних небанківських платіжних систем може бути банк з банківською ліцензією Національного банку України, а також небанківська фінансова організація, що має ліцензію Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України на переказ грошових коштів і уклали договір з платіжною установою відповідної платіжної системи.

Система міжнародних електронних платежів Національного банку України присвячена статті 11 Закону України «Про платіжні системи та грошові перекази в Україні». Відповідно з цією статтею система електронних

платежів Національного банку України (СЕП НБУ) – це є державною системою міжбанківських розрахунків [37].

Обов'язковою умовою для здійснення переказу через СЕП НБУ є встановлення банком кореспондентських відносин з Національним банком України шляхом відкриття кореспондентського рахунку в Національному банку України.

Порядок функціонування СЕП НБУ, прийняття і виключення з його членів, переказ з використанням даної системи і інші питання, які пов'язані з діяльністю СЕП НБУ, визначені Національним банком України.

Національний банк України регулює і забезпечує функціонування СЕП НБУ, гарантує його надійність та безпеку, організовує і бере участь у проведенні міжбанківського переказу через нього.

Згідно зі статтею 12 Закону України «Про платіжні системи та системах грошових переказів в Україні» банки і небанківські фінансові установи, уповноважені Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України здійснювати перекази грошей, мають право вкладати угоди з платіжними організаціями міжнародних платіжних систем про членство або участь в системах. Банки, а також небанківські фінансові установи, уповноважені Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України на переказ грошових коштів, зобов'язані реєструвати укладені договори за формою, встановленою Національним банком України [37].

Умови угод між банками, небанківськими фінансовими установами та платіжними організаціями міжнародних платіжних систем про членство або участь для обмеження прав банків, небанківських фінансових установ і їх представників бути членами або брати участь в інших системах; а міжнародні платежі від організації, створеної з їхньою участю, недійсні.

Платіжні організації для внутрішніх і інших платіжних систем організації, засновниками (учасниками) яких є банки, а також небанківські організації фінансові установи, уповноважені Державною комісією з

регулювання ринків фінансових послуг України, які укладають договори з платіжними організаціями міжнародних платіжних систем про колективну участь своїх учасників в цих системах, зобов'язані реєструвати такі договори у Національному банку України за формою, установленюю Національним банком України.

Для реєстрації договорів, зазначених у пунктах 1, 2 статті 12, НБУ має право запросити документи про порядок переведення грошових коштів банками і небанківськими фінансовими організаціями у межах цих міжнародних платіжних систем на всій території України.

Платіжні організації міжнародних платіжних систем: резиденти повинні повідомляти Національний банк України про укладені з нерезидентами договори про їх членство і участь у даних системах в порядку, установленюю Національним банком України [24].

Також слід зазначити, що емітентом платіжних карт в Україні можуть бути тільки ті кредитні організації, які мають відповідну авторизацію в НБУ. Банки, які об'єднані в так звані платіжні асоціації, займають особливе місце серед емітентів платіжних карт.

Характеризуючи організаційну структуру платіжної системи України, можна виділити два основних типи: перший тип – національні платіжні системи, другий – міжнародні платіжні системи (рис. 1.1). Основним органом українських платіжних систем є Національний банк України, він також є платіжною організацією та розрахунковим банком для обох створених платіжних систем: Системи електронних платежів (СЕП) та Національної платіжної системи «Український платіжний простір» [36]. Національний банк України визначає порядок роботи даних платіжних систем, допуск і виключення з них учасників процесу, переказ грошових коштів з їх допомогою і інші питання, пов'язані з їх діяльністю.

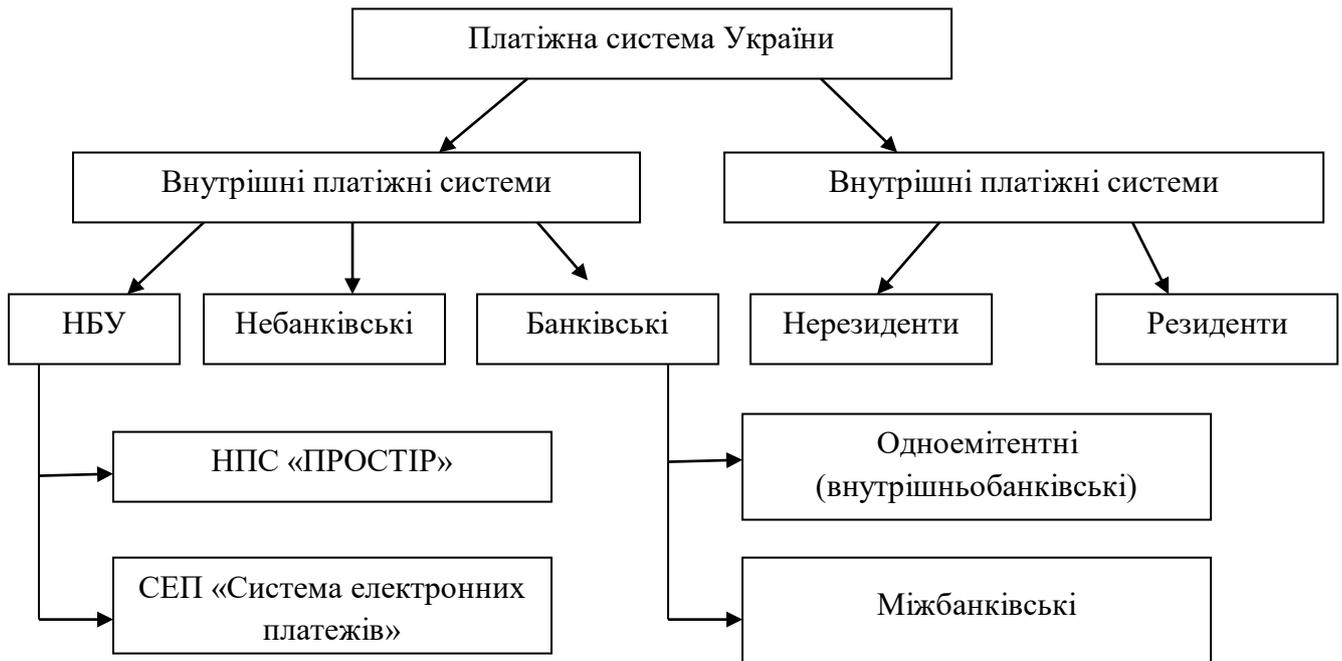

Рис. 1.1. Організаційна структура електронних платіжних систем в Україні

До міжнародних платіжних систем на основі пластикової карти прийнято виділяти наступні системи, які представлені ринку України:

- Europay/MasterCard ;
- VISA;
- Diners Club;
- American Express [34].

Платіжний гігант China UnionPay виходить на український ринок. Китайська платіжна система підписала протокол з найбільшим банком України – АТ КБ «ПриватБанк», який дозволяє їй приступити до реалізації спільних проектів. Зокрема, співпраця почалася з покупки платіжних карт китайської системи, які будуть прийматися до оплати через POS-термінали АТ КБ «ПриватБанк» та дозволяти знімати готівку в банкоматах. В майбутньому Держбанк України і UnionPay планують розвивати спільні платіжні сервіси. Але компанія не має наміру задовольнятися досягнутим і розраховує на співпрацю з іншими українськими банками. В цілому в нашій країні активно розвивається технологія безконтактних платежів. За останній

рік інтерес до України виявив не тільки UnionPay, а й гігант Android Pay - ApplePay.

Розглянемо, які платіжні системи доступні на українському ринку, та чому у чому їх відмінності [50].

1. Android Pay. Глобальний сервіс безконтактних платежів за допомогою смартфонів, який почав працювати в Україні з осені 2017 року. Безконтактну оплату покупок можна робити за допомогою смартфона, планшета або розумного годинника, скачавши Android Pay і додавши реквізити карти, номер віртуального рахунку. Якщо ви втратите свій телефон, ви можете віддалено видалити на ньому всі особисті дані. Android Pay працює тільки з платіжними картами банків, підключених до системи. Якщо сума платежу Mastercard перевищує 100 грн., необхідно ввести PIN-код карти, прив'язаною до рахунку. У картах VISA ліміт платежів без пароля в п'ять разів вище: 500 грн. Також для роботи програми потрібно пристрій під управлінням Android 4.4 і вище з вбудованим чіпом NFC (технологія бездротової передачі даних на короткі відстані до 10 см). Перевага Android Pay – швидка і безкоштовна оплата.

2. Apple Pay. Платіжна система, яка розпочала роботу в Україні з 2018 року. Вперше технологію впровадив державний АТ КБ «Приватбанк». У липні банк і Apple відкрив можливість платити Apple Pay клієнтам будь-якого українського банку. Безконтактна оплата за допомогою Apple Pay доступна тільки для власників iPhone. Для цього потрібен iPhone не молодше 6-го покоління або годинник Apple Watch, а також карта банку та платіжної системи. При оплаті через Apple Pay дані про платіжну картку не передаються продавцеві, замість них система відправляє динамічний код та унікальний код пристрою. Також для підтвердження транзакцій смартфон використовує біометричний захист TouchID або FaceID, в годиннику авторизація платежу відбувається при подвійному торканню. Окрім того, можна оплачувати покупки в додатках і на сайтах в браузері Safari на пристроях Mac не старші 2012 року з OS Sierra. На кожній транзакції Apple

заробляє комісію, що складає частки відсотка і коливаються в залежності від країни. Платіжна система працює у 28 країнах (в тому числі Україну).

3. UnionPay. Найбільша міжнародна платіжна система у світі за обсягом транзакцій і випущеним платіжними картками недавно оголосила про вихід на ринок України, розпочавши співпрацю в області покупки і випуску карт з АТ КБ «Приватбанк». Китайська платіжна система у 169 країнах дозволяє використовувати карти для оплати товарів, послуг і зняття готівки у співпраці з більш ніж 400 фінансовими установами по всьому світу. Карти UnionPay випускаються більш ніж в 40 країнах світу. За допомогою карт можна перевести гроші в інші країни, а також зберігати їх в особистих гаманцях. За повідомленнями ЗМІ в Китаї, переказ грошей з картки на картку займає дві секунди. В Україні виробництво карт почнеться після отримання ліцензії Національного банку, який відмовився реєструвати платіжну систему при її виході на український ринок в 2014 році.

Обслуговування карт платіжних систем мережі банкоматів і платіжних терміналів банку заплановано в 2021 році. На світовому ринку UnionPay конкурує з Visa і Mastercard. Є ті, хто може користуватися картами UnionPay в Україні: за даними Китайської міжнародної торгової палати, в 2017 році товарообіг між Китаєм і Україною перевищив 3 мільярди доларів, що на 10 % більше, ніж в 2016 році. На яких умовах АТ КБ «Приватбанк» співпрацюватиме з китайською системою в Україні та скільки українцю доведеться платити комісію за послугу не відомо.

Випуск перших в Україні карт UnionPay АТ КБ «ПриватБанком» являє собою нову можливість для клієнтів і банку в рамках інтеграції в світову фінансову систему. Ці карти будуть особливо корисні тим, хто часто їздить в Китай, країни Південно-Східної Азії або веде бізнес з китайськими партнерами. Крім того, картки АТ КБ «ПриватБанк» UnionPay надають українцям нові переваги для здійснення глобальних покупок в торгових залах партнерів найбільшої в світі платіжної системи. Найближчим часом АТ КБ «ПриватБанк» і UnionPay планують запуск цифрового платіжного продукту,

який дозволить використовувати переваги платіжної системи без відвідування банків і отримання фізичних карток.

4. PayPal. Один із світових лідерів серед платіжних систем дозволяє переводити грошові кошти із різноманітних сайтів на свої банківські рахунки, здійснювати покупки в інтернеті, і легко переводити гроші між акаунтами всередині систем. Тільки, на жаль, для України доступна тільки одна з можливостей платіжної системи – витратити гроші зі свого акаунта, але не отримувати їх. Модель називають Send only та працює вона в 96 країнах. Крім того, для тих українців, хто продає товари на американських і європейських маркетплейсах, як той же eBay або популярний серед рукодільників Etsy та інших, отримання грошей велика проблема, оскільки зароблене виводити можна тільки через PayPal. Udemu і Skillshare також сплачує інструкторам грошові кошти через PayPal, і сервіс використовують фріланс-біржі. Отже, Україні приходится або покинути майданчик, або сплачувати додаткову комісію за перекази.

5. АБЕРС №1. Вперше система грошових переказів «Аверс» як система моментальних грошових переказів від банку «Фінанси і Кредит» Костянтина Жеваго була утворена в березні 2005 року, але у 2015 році цей банк збанкрутував. За допомогою платіжної системи українці можуть виконувати перекази по Україні в національній валюті між фізичними особами, готівкою або іншим чином, за готівковий розрахунок або зарахування коштів на рахунок. Можна переводити гроші в гривнях від фізичних осіб до юридичних і від юридичних осіб фізичним особам. Міжнародні перекази в іноземній валюті можуть здійснюватися від фізичних осіб до фізичних осіб готівкою або без внесення готівки або зарахування коштів на рахунок. Грошові перекази можна здійснювати в гривнях, доларах, євро і рублях. Банком, що регулює платіжну систему, є Кредит Оптима Банк.

Окрім міжнародних платіжних систем в Україні упроваджується і національна платіжна система. Істотних технологічних розгалужень між українськими і міжнародними платіжними системами немає, однак масштаб

діяльності міжнародних компаній дуже відрізняються від українських платіжних систем.

В даний час в Україні діє Національна платіжна система «Український платіжний простір». Платіжна система ПРОСТІР утворена Національним банком України. Повна назва системи ПРОСТІР – Національна платіжна система «Український платіжний простір». В результаті проведеного в 2016 році ребрендингу платіжна система ПРОСТІР була перейменована з Національної системи масових електронних платежів (скорочено НСМЕП). В рамках проекту ребрендингу Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП) Національний банк України вибрав нову назву, логотип і пароль для національної платіжної системи. Тепер НСМЕП називається ПРОСТІР. Українське платіжний простір або «ПРОСТІР» (раніше відоме як «Національна система масових електронних платежів (НСМЕП)») – це багатоступенева платіжна система у внутрішньому банківському секторі, в якій здійснюються платежі за товари та послуги, зняття готівки та інші транзакції з використанням платіжних карт з магнітним і EMV-чіпом.

Національна платіжна система ПРОСТІР – це система роздрібних платежів, в якій розрахунки за товари та послуги, отримання готівкових коштів та інших операцій із національною валютою здійснюються за допомогою електронних платіжних засобів, саме платіжних карточок ПРОСТІР [47].

Національний банк України, як платіжна організація української платіжної системи ПРОСТІР, прагне створити в Україні привабливий клімат для масового використання платіжних карт і інших електронних засобів оплати для безготівкових масових платежів на території України. Національний банк України модернізував рішення платіжної системи за національними стандартами і забезпечив перехід на відкриті міжнародні стандарти. Був побудований центральний маршрутизатор, кліринговий і розрахунковий центр, здатний здійснювати маршрутизацію і виставлення

рахунків з використанням платіжних карток із магнітною смугою і чіпів EMV.

Вступ банку до ПРОСТІР та подальше упровадження карток даної платіжної системи створить нові можливості для розвитку банку та оптимізує його витрати [36]:

- немає необхідності оновлювати термінальну мережу міжнародних платіжних систем, які вже приймають платіжні картки, для прийому карток ПРОСТІР;

- випуск карток ПРОСТІР для пенсійних та зарплатних проектів, вартість яких менша за вартість аналогічного випуску карток міжнародної платіжної системи;

- зменшення витрат на випуск через відсутність оплати за існуючі картки ПРОСТІР;

- отримувати додатковий дохід від обслуговування клієнтів інших банків у разі призначення додаткової комісії покупця (доплата) для операцій з зняття готівки в банкоматах банку;

- невеликий депозит для страхування депозитів у резервному банку PROSTIR, порівняно з міжнародними платіжними системами;

- низька вартість транзакції ПРОСТІР, порівнюючи з міжнародними платіжними системами;

- економії коштів у зв'язку із відсутністю додаткової плати за обслуговування кореспондентського рахунку у банку, так як розрахунки за операціями в ПРОСТІР проводяться за кореспондентським рахунком банку у Національному банку України;

- відсутня плата в ПРОСТІР за емісійну та еквайрингові ліцензії (банк одноразово оплачує за приєднання та має можливість вести емісійну та еквайрингову діяльність);

- відносно мало послуг, які періодично тарифікуються міжнародними платіжними системами. Така тарифна політика має можливість одразу виробляти банківський продукт;

– впровадження в системі ПРОСТІР нової, швидкої і зручної системи вирішення спорів, основні процедури якої розроблено з урахуванням світового досвіду у галузі технологій безготівкових роздрібних платежів. Кожний банк-учасник має можливість самостійно керувати претензійною роботою шляхом доступу до відповідного он-лайн інтерфейсу.

Загальні принципи побудови компонентів національної платіжної системи «Український платіжний простір» (ПРОСТІР), порядок діяльності, організаційна структура, функціональні обов'язки та відносини між учасниками, операторами послуги платіжної інфраструктури, користувачами, загальна технологія роботи в ПРОСТІР, порядок експлуатації та використання продуктів ПРОСТІР, ПРОСТІР електронних платіжних засобів (ЕПЗ ПРОСТІР), порядок врегулювання, процедура вирішення спорів, система безпеки та управління ризиками, визначаються правилами національної платіжної системи «Український платіжний простір», прийнято постановою управління НБУ від 07.06.2013 р., № 213/2013 [36] .

Дослідимо історію встановлення та розвитку НСМЕП та «ПРОСТІР» Систему було введено в 2001 році. Її метою була розробка та впровадження на Україні відносно дешевої та захищеної автоматизованої системи розрахунків безготівкових. Перші платіжні картки смарт були випущені по технології, яку розроблена Національним банком України. В листопаді 2013 р. випущено 10 млн. од. платіжних карток. Даний обсяг становив 15 % ринку України. При цьому 6 млн. карток були випущені для виплат компенсації вкладникам Ощадбанку СРСР. В 2013 році було проведено модернізацію системи. Побудовано центральний маршрутизатор, розрахунково-кліринговий центр, який здатний забезпечувати маршрутизацію та проведення розрахунків із використанням платіжних карток із магнітною смугою і EMV-чіпом.

Станом на січень 2015 р. членами НСМЕП було 59 комерційних банків і 16 небанківських установ. В 2016 році була змінена назва, логотип і слоган на «Український платіжний простір» («ПРОСТІР»). Власники платіжних

карток «ПРОСТІР» можуть оплачувати за товари і послуги, і отримувати готівкові кошти у банкоматах банків-учасників системи. На 1 травня 2021 р в Україні працює 73 банки, із яких 18 банків є учасниками «ПРОСТІР». Станом на 2020 рік близько 95 % POS-терміналів, що працювали в Україні, приймали картки ПРОСТІР. У обігу перебувало більше 630 тис. карток. Готівкою можна було отримати у більшості банкоматів України. Чипованими картами можна розраховуватись безконтактно (наприклад, в київському метрополітені). Для розвитку платіжної системи Національний банк України планує створити мобільні додатки для оплат із NFC – картами ПРОСТІР будь-яких українських банків; запустити випуск віртуальних карт, і також кобрендингових карт спільно із китайською платіжною системою UnionPay; упровадити технологію 3-D Secure 2.0 для безпечних операцій електронної комерції в Інтернет. Пасажири київського метрополітену можуть розрахуватися за проїзд безконтактними картками, це можна зробити на турнікеті за допомогою карток MasterCard і «ПРОСТІР».

Так, Ощадбанк планує виплату пенсії внутрішньо переміщеним особам за допомогою карток «ПРОСТІР», ці карти водночас є пенсійними посвідченнями. На картах має бути позначено дані про власника і його електронний цифровий підпис. Термін дії такого посвідчення як платіжної картки встановлюється до трьох років при умовах проходження фізичної ідентифікації отримувача у відділеннях банку перші 2 рази що півроку, після цього – щороку. Електронне пенсійне посвідчення є платіжною картою до закінчення терміну дії, незважаючи на термін призначення пенсій.

Національний банк України визначає перелік системно важливих, соціально важливих і важливих платіжних систем в Україні.

Розподіл платіжних систем за категоріями важливості здійснюється регулятором згідно із міжнародною практикою для приведення діяльності значущих платіжних систем, які займають величезну частку на ринку, у відповідності до міжнародних стандартів оверсайта.

Національний банк визначив перелік системно важливих, соціально важливих та важливих платіжних систем в Україні.

Розподіл платіжних систем за категоріями важливості здійснюється регулятором для проведення діяльності значущих платіжних систем, які мають значну частку на ринку, у відповідності до міжнародних стандартів оверсайта [26].

Станом на 31.12.2020 р. в Україні зареєстровано 48 платіжних систем:

- 16 – утворені банками України (7 систем переказу коштів і 9 внутрішньобанківських систем);
- 19 – утворені небанківськими установами України;
- 13 – утворені нерезидентами (9 систем переказу коштів та 4 карткові платіжні системи), а також 2 платіжні системи, утворені Національним банком України.

Загальна кількість учасників платіжних систем (крім СЕП4) становила 129, з яких:

- 69 – банки,
- 60 – небанківські установи.

Серед платіжних систем, що створені резидентами, найбільшу кількість учасників-резидентів у 2020 році мали такі платіжні системи:

- ВПС «FLASHPAY» (ПрАТ «БАНК ФАМІЛЬНИЙ») – 49 (із них 47 – небанківські установи);
- МПС «Welsend» (АБ «Укргазбанк») – 33 (із них 6 – небанківські установи);
- ВПС «Фінансовий світ» (ТОВ «Українська платіжна система» – 26 (з них 22 – небанківські установи).

Прямими учасниками міжнародних карткових систем станом на 31.12.2020 р. було 68 банків та 1 небанківська установа (АТ «Укрпошта»). Непрямими учасниками цих систем було 19 небанківських установ, що діяли через 7 прямих учасників (банків) [24].

Прямими та непрямыми учасниками систем переказу коштів, утворених

нерезидентами, були:

- 54 банки;
- 5 небанківських установ (ПрАТ «Українська фінансова група», ТОВ «НоваПей», ТОВ «ФК «ПРОФІНЕФ», АТ «Укрпошта», АТ «ФК «Аверс»).

Станом на 31.12.2020 року в Україні зареєстровано 34 оператори послуг платіжної інфраструктури (рис. 1.2).

Перелік усіх платіжних систем, їхніх учасників, також операторів послуг платіжної інфраструктури, відомості до яких унесено Національним банком до Реєстру, розміщено на сторінках офіційного Інтернет-представництва Національного банку України.

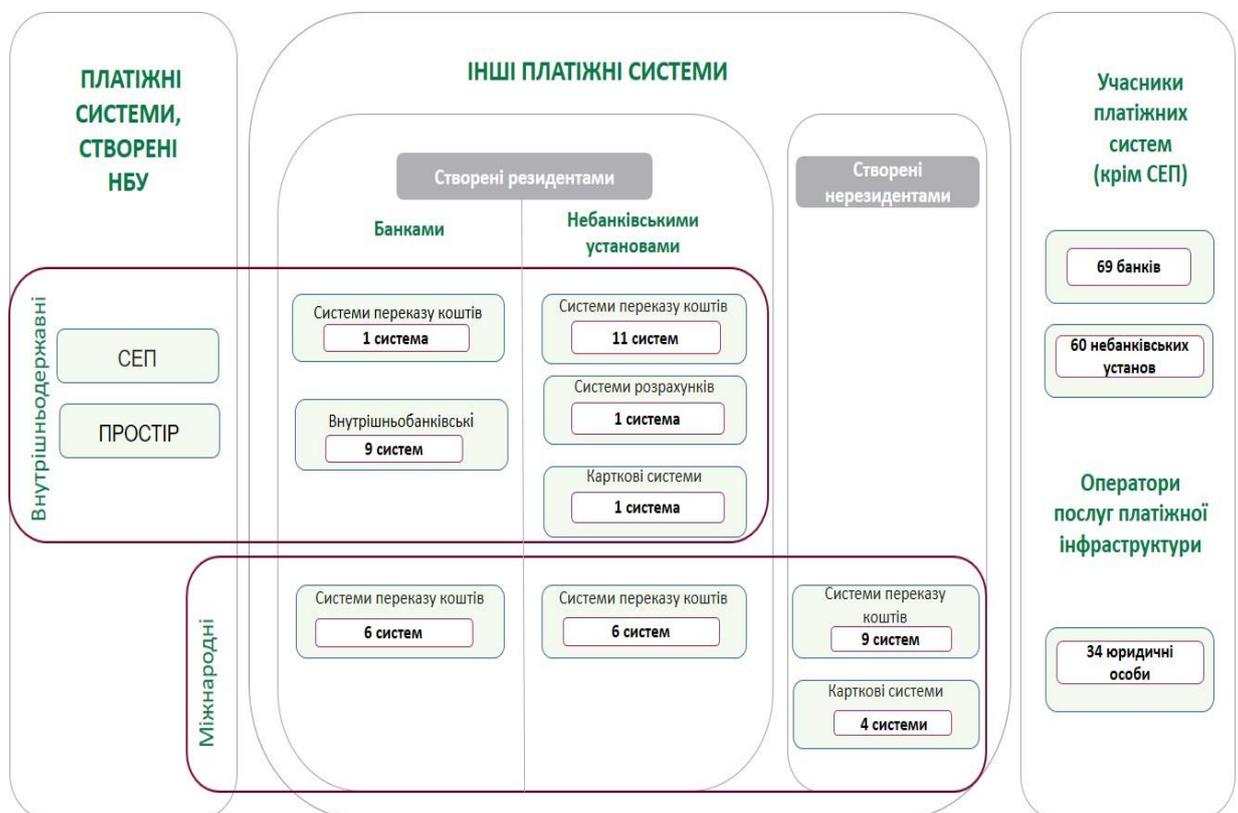

Рис. 1.2. Об'єкти оверсайта платіжних систем

Так, за результатами моніторингу діяльності платіжних систем у 2020 році на сьогоднішній день єдиною системно важливою платіжною системою в Україні, як і в попередні роки, залишається система електронних платежів (СЕП) Національного банку України.

Перелік платіжних систем, що увійшли до категорії соціально важливих платіжних систем в Україні, не зазнав змін порівняно з 2019 роком та 2018 роками (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Платіжні системи, які увійшли до категорії соціально важливих платіжних систем

Частка обсягів операцій платіжної системи		
Найменування платіжної системи та платіжної організації	від загальної суми (145 млрд. дол. США) операцій з використанням електронних платіжних засобів (емітованих резидентами та нерезидентами), виконаних системами роздрібних платежів на території України	від загальної суми (12,74 млрд дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами
«MasterCard» MasterCard International Incorporated США	65 % (94 млрд дол. США)	
«Visa» Visa International Service Association США	34 % (49 млрд дол. США)	
«NovaPay» ТОВ «НоваПей»		34 % (4,39 млрд дол. США)
«Western Union» Western Union Financial Services Inc./ Western Union Network (France), SAS США/Франція		15 % (1,86 млрд дол. США)
«Поштовий переказ» АТ «Укрпошта»		14 % (1,82 млрд дол. США)

Статус соціально важливих платіжних систем підтвердили 5 платіжних систем:

- «MasterCard», MasterCard International Incorporated, США;
- «Visa», Visa International Service Association, США;
- «NovaPay», ТОВ «НоваПей»;
- «Western Union», Western Union Financial Services Inc.США/Western Union Network, SAS, Франція;

– «Поштовий переказ», АТ «Укрпошта».

В категорії важливих платіжних систем в порівнянні з 2019 роком одна платіжна система «FLASHPAY» (ПрАТ «Банк Фамільний») втратила цей статус. Водночас цього року до цієї категорії ввійшли дві нові платіжні системи – «PrivatMoney» (АТ КБ «ПриватБанк») та «LEO» (ТОВ «ФК ЛЕОГЕЙМІНГ ПЕЙ») (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Платіжні системи, які ввійшли до категорії важливих платіжних систем

Частка обсягів операцій платіжних систем, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами:			
Найменування платіжної системи та платіжної організації	від загальної суми (12,74 млрд. дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів	від загальної суми (9,5 млрд. дол. США) внутрішньодержавних переказів коштів	від загальної суми (3,25 млрд. дол. США) транскордонних переказів коштів
«Фінансовий світ» ТОВ «Українська платіжна система»	9% (1,2 млрд дол. США)	13% (1,2 млрд дол. США)	
«MoneyGram» MoneyGram Payment Systems Inc. (США)	6% (0,71 млрд. дол. США)		22% (0,71 млрд. дол. США)
«City 24» ТОВ «ФК «ФЕНІКС»		6% (0,6 млрд. дол. США)	
«Leo» ТОВ «ФК «Леогеймінг Пей»		5,3% (0,5 млрд. дол. США)	
«RIA» CONTINENTAL EXCHANGE SOLUTIONS INC (США)			8% (0,25 млрд. дол. США)
«PrivatMoney» АТ КБ «ПриватБанк»			7% (0,24 млрд дол. США)
«INTELEXPRESS» АТ «Мікрофінансова організація «ІНТЕЛЕКСПРЕС» (Грузія)			5,02 % (0,16 млрд дол. США)

До важливих платіжних систем належать:

- «Фінансовий світ», ТОВ «Українська платіжна система»;
- «MoneyGram», Money Gram Payment Systems Inc. США;
- «City 24», ТОВ «Фінансова Компанія «Фенікс»;

- «LEO», ТОВ «ФК ЛЕОГЕЙМІНГ ПЕЙ»;
- «RIA», Continental Exchange Solutions Inc, США;
- «PrivatMoney», АТ КБ «ПриватБанк»;
- «INTELEXPRESS», АТ Мікрофінансова організація «Інтелекспрес», Грузія.

До платіжних організацій платіжних систем, які ввійшли до категорій важливості, Національний банк установлює посилені вимоги, зокрема в частині управління та організації діяльності, доступу та участі в платіжній системі, системи управління ризиками, забезпечення кіберстійкості і управління безперервністю діяльності тощо.

Крім того, із 2020 року Національний банк визнає операторів послуг платіжної інфраструктури значущими відповідно до встановлених критеріїв (табл 1.3).

Таблиця 1.3

Оператори послуг платіжної інфраструктури, які ввійшли до категорії значущих

Частка обсягів операцій, оброблених оператором послуг платіжної інфраструктури		
Найменування ОПШ	від загальної кількості (2,05 млрд. шт.) операцій, оброблених ОПШ	від загальної суми (47,7 млрд. дол. США) операцій, оброблених ОПШ
ПрАТ «Український процесінговий центр»	51 % (1,05 млрд шт.)	59 % (28,3 млрд дол. США)
ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ»	21 % (0,44 млрд шт.)	14 % (6,8 млрд дол. США)
ТОВ «ТАС ЛІНК»	15 % (0,31 млрд шт.)	15 % (7 млрд дол. США)

Якщо порівняти із попереднім роком, перелік значущих операторів послуг платіжної інфраструктури розширився на одного оператора – ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ». Тож за результатами моніторингу за 2020 рік значущими операторами послуг платіжної інфраструктури стали:

- ПрАТ «Український процесінговий центр»;
- ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ»;

– ТОВ «ТАС ЛІНК».

До таких значущих операторів послуг платіжної інфраструктури Національний банк установлює посилені вимоги щодо забезпечення безперервності діяльності, які ґрунтуються на міжнародних стандартах оверсайта.

Отже, результати дослідження свідчать, що процес входження банків до локальних платіжних систем, утворення і налаштування яких на сучасному етапі вимагає серйозного правового, технологічного та фінансового забезпечення, повинен відбуватися поступово, із мінімізацією втрат для банків, процесингових центрів та держателів платіжних карт.

Загальні засади функціонування платіжних систем в Україні визначені Законом України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні».

Відповідно до статті 1 даного Закону платіжна система – це платіжна організація, члени платіжної системи і сукупність відносин, які виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов’язковою функцією, що має виконувати платіжна система.

Крім міжнародних платіжних систем в Україні упроваджена і національна платіжна система «Український платіжний простір». Істотних технологічних змін між українськими та міжнародними платіжними системами немає, однак масштаби діяльності міжнародних компаній значно відрізняються від українських.

Платіжна система «ПРОСТІР» є внутрішньодержавною, банківською, багатомітентною платіжною системою, яка забезпечує проведення розрахунків за товари і послуги та інші операції за допомогою платіжних смарт-карток за технологіями, які розроблені Національним банком України.

1.2. Класифікація платіжних карток та характеристика операцій банку із платіжними картами

Платіжні картки є одними із найпопулярніших платіжних засобів у світі. Їхній розвиток з XIX ст. пояснюється об'єктивними еволюційними чинниками:

- 1) набагато зручніше носити з собою одну картку, ніж великі обсяги готівкових коштів;
- 2) розвиток банківської системи сприяв розвитку безготівкових розрахунків;
- 3) держави Європи та Північної Америки, зацікавлені в контролі за розрахунками, сприяли розвитку карткових платіжних систем [1].

В Україні великі зміни на ринку платіжних карток відбулися останніми роками.

В 1994–1995 рр. невелика група банківських структур активно почали досліджувати карткові технології, почали розгортати маленькі карткові проекти, випустили вперше картки міжнародних платіжних систем, працюючи при цьому через російські чи прибалтійські банки [8]. Прорив відбувся на початку 1996 року, коли група українських банків отримали статус «Principal Member» у платіжній системі «VISA International».

Досліджуючи еволюцію карток, можна побачити, як змінилося ставлення банків до карткових програм за ступенем розвитку цього сегменту ринку банківського обслуговування клієнтів: на початку платіжні картки застосовувались для підтвердження кредитоспроможності покупця в магазинах, потім вони почали виступати засобом залучення клієнтів до банку, наступним етапом у розвитку карткового бізнесу було виникнення елементів кредитної схеми, у межах якої почали появлятися посередницькі організації, які брали на себе проведення розрахунків.

Для того щоб мати уявлення про банківські операції із платіжними картами, потрібно дослідити сутність цього поняття. Відзначимо, що автори трактують визначення платіжної картки по-різному (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Визначення сутності поняття «платіжна картка»

Базова категорія	Визначення	Автор
1	2	3
Пластикова картка	персоніфікована пластикова картка з магнітною смугою або чіп-модулем, яка є ключем доступу до управління банківським рахунком і дає її власнику можливість безготівкової оплати товарів або послуг в різних торгових і сервісних підприємствах, що приймають картки до оплати, одержувати готівку у відділеннях банків і в банкоматах, а також користуватися іншими додатковими послугами та певними перевагами	С.О.Пиріг [34, с.164]
	ідентифікаційна пластикова картка, емітована банком, що дає змогу Держателю одержувати готівкові кошти, розраховуватися за товари і послуги в межах витратного ліміту картки	В.М. Кравець, А.С. Савченко [20, с.17]
Інструмент	персоніфікований платіжний інструмент, що дає клієнту можливість здійснення безготівкових платежів за купівлі товарів чи надані послуги і за необхідності отримувати чи поповнювати готівковими коштами поточний картковий рахунок	А.М. Мороз [27, с.416]
	персоніфікований платіжний інструмент, що дає особі, яка користується картою, можливість безготівкової оплати товарів і послуг, а також одержання наявних коштів у відділеннях (філіях) банків і банківських автоматах	О.М. Колодізев [22,с.36]
Документ	іменний фінансовий документ у формі пластикової магнітної картки, виданий комерційним банком (або іншою фінансово-кредитною установою) для здійснення розрахунків у безготівковій формі за придбані товари та надані послуги	А.А. Бланк [5, с.257]
	документ у формі пластикової картки, яка дає змогу здійснювати безготівкові покупки за допомогою електрон. платіжних терміналів	А.Б. Борисов [7, с.522]
	документ на носії електронної інформації у вигляді пластикової картки, що випускається кредитно-фінансовими установами; дає можливість його пред'явнику отримувати без оплати у готівковій формі товари та послуги, зокрема отримання через банківські установи готівки, та підтверджує особам, які надають ці товари та послуги, що оплата їх вартості буде здійснена з рахунків у банківських установах	С.В.Мочерний [28,с.755]
Засіб	безпечний та зручний засіб розрахунків та зберігання грошей	В.Б.Богдан [6, с. 89]
	спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу грошей з рахунку платника або з відповідного рахунку банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування грошей зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання грошей у готівковій формі в касах банків, фінансових установ, пунктах обміну іноземної валюти уповноважених банків та через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором	А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій Вергуненко [13, с.322]

Продовження табл. 1.4

1	2	3
	стандартизований пластиковий ідентифікаційний засіб, за допомогою якого клієнту дається змога здійснювати операції сплати за товари, послуги та отримувати готівкові кошти	О.А.Шевчук [56,с.30]
	пластиковий ідентифікаційний засіб (з магнітною смугою), на який занесені дані щодо її держателя і його рахунку, а саме унікальний номер; термін дії; ім'я та прізвище держателя; зразок підпису держателя	О.М.Петрук [33, с.168]
	ідентифікаційний засіб, за допомогою якого держателю картки дається можливість здійснити оплату товарів і отримати готівку	М.І.Савлук, А.М.Мороз, М.Ф.Пудовкіна [27 ,с.133]
	розпізнавальний засіб у вигляді пластикової чи іншої картки, що містить визначені платіжною організацією обов'язкові реквізити, за допомогою яких можна ідентифікувати платіжну систему та емітента платіжної картки; його використовують для переказу з рахунку платника чи відповідного рахунку банку з метою оплати вартості товарів та послуг, перерахування грошей зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання грошей у готівковій формі в касах банків, фінансових установ, пунктах обміну валюти уповноважених банків та через банківські установи	А.Г. Загородній [18,с.389– 390]
	спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунку платника або з відповідного рахунку банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій	Б.С.Юровський [55 ,с.89]
	електронний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунку платника або з відповідного рахунку банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором	Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»[37]
	засіб здійснення фізичними та юридичними особами безготівкових платежів за товари та послуги, виконання вкладних операцій, отримання готівкових грошей	О.М. Топоровська [53,с. 86]
	Одна з різновидів фінансових карток, яка є персоніфікованим платіжним засобом, який призначений для оплати товарів, послуг та отримання готівкових грошових засобів у банках та банківських автоматах	О.Д. Вовчак [12, с.92]

Законом України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» введений термін електронного платіжного засобу, який визначається як платіжний інструмент, який дає його держателю можливість з допомогою платіжного пристрою отримати інформацію про належні власнику грошові кошти та ініціювати їхній переказ [37].

Аналіз визначень сутності платіжної картки декількома авторами дозволяє розглядати поняття «платіжна карта» з наступних категорій: пластикова карта, інструмент, документ, засіб.

Таким чином, банківська платіжна карта – це інструмент ідентифікації, за допомогою якого власник картки має можливість проводити транзакції згідно профілю. Основна функція платіжної картки – гарантувати ідентифікацію людини, яка використовує карту, як суб'єкта платіжної системи.

Платіжна карта являє собою карту стандартного розміру зі спеціального, стійкого до пошкоджень пластика. Для цього на карту наносяться логотипи банку-емітента і платіжної системи, яка обслуговує карту, ім'я власника картки, номер рахунку і термін дії карти. Крім того, карта може містити фотографію власника і його підпис.

З розвитком карткових систем з'явилися різні види платіжних карт, які відрізняються за своїм призначенням, функціональними та технічними характеристиками. Розрізняють кредитні та дебетові картки, дебетові карти і карти електронного гаманця. Перші карти припускають відкриття кредитної лінії в банку, що дозволяє власнику використовувати позику для придбання товарів і отримання позики готівкою. Другі карти призначені для прийому готівки в банкоматах або покупки товарів з оплатою через електронні термінали. В цьому випадку гроші списуються з банківського рахунку власника картки. Третій тип карт призначений для використання готівки, внесених на саму карту, при оплаті товарів або послуг [19].

Звернимо увагу на відмінності у використанні карток в паперових і електронних системах.

У «паперових» системах одержувач підписує свій торговий рахунок або інший документ, виданий торговим агентом, і являє собою підтвердження його дозволу на зняття коштів зі свого банківського рахунку. Потім торговий рахунок передається емітенту карти для виплати відповідної суми продавцю (зарахованої на їх рахунок) і зняття коштів з рахунку власника картки. В електронній системі власник картки безпосередньо пов'язується з емітентом через термінал. Замість входу в обліковий запис він вводить секретну комбінацію цифр на клавіатурі, якщо вона була введена правильно, це дозвіл на списання коштів з його банківського рахунку [15].

Докладніше розглянемо типи кредитних карт і дамо їм короткий опис. Кредитні карти можна розділити на дві групи – банківські картки та туристичні та розважальні карти. Банківські картки можуть бути особистими (індивідуальними) і діловими.

Треба зазначити, що існують відмінності у використанні карток у системах, заснованих на паперовій технології, та в електронних системах.

Банківські кредитні карти призначені для купівлі товарів із використанням банків.

Платіжна карта – це електронний платіжний засіб у вигляді пластикової або іншої карти, випущеної у встановленому порядку, яке використовується для ініціювання переказу коштів з рахунку платника або відповідного банківського рахунку для оплати товарів та послуг, переводять кошти зі своїх рахунків на інші рахунки, отримують готівку в касах банку, торгових точках і банкоматах, а також виконують інші операції за угодою між банком і клієнтом. Поглибленому розумінню самого поняття «платіжна карта» і механізму її функціонування сприяє класифікація платіжних карт за різними критеріями. Залежно від типу платіжної системи розрізняють місцеві платіжні карти, що діють на території (внутрішньо) країни, регіону або

банку. Карти міжнародних платіжних систем, які працюють на території двох і більше країн та дозволяють переводити кошти всередині цієї системи, в тому числі з однієї країни в іншу. За типом власника різняться особисті платіжні карти, випущені від імені клієнта – фізичної особи, того, хто не займається бізнесом. Платіжні картки компанії дозволяють їх власникові проводити операції по картковому рахунку юридичної особи або індивідуального підприємця. Людина може мати особисту платіжну картку за бажанням, наприклад, для оплати послуг, оплати товарів, переказу коштів на інші рахунки, одержання готівки в касах і т. д. [27].

Держателі корпоративних платіжних карток мають право:

- одержувати готівкові кошти для витрат, пов'язаних з статутною та господарською діяльністю підприємства;
- здійснювати безготівкові розрахунки у гривнях в межах України, пов'язані з статутною та господарською діяльністю, витратами представницького характеру;
- одержувати готівку іноземною валютою за межами України і на території України в касах емітентів для оплати витрат на відрядження;
- оплачувати експлуатаційні витрати, пов'язані із утриманням та перебуванням повітряного, морського, автотранспортного засобу за межами України.

Корпоративна платіжна карта не застосовуються для виплат заробітних плат, іншої виплати соціального характеру, також здійснення розрахунків по зовнішньоторговельним договорам. По типу носію ідентифікаційної інформації розрізняють: платіжні картки із магнітною смугою, що дають змогу зберігати інформацію, призначену для ідентифікації картки, і зчитувати її спеціальними пристроями; платіжні картки із мікросхемами або смарт-картками, на яких розміщені інтегральні мікросхеми-чіпи, які є носіями і обробниками інформації; суміщені платіжні картки. За методом нанесення ідентифікаційних даних на картку їх поділяють на: ембосовані,

інформація ембосується (витискається) на картці; неембосовані, інформація друкується (випалюється) на картці, ці картки, як правило, призначені для електронного використання. В залежності від умов, по яким здійснюються розрахунки по операціям із використанням платіжних карток, виділяють дебетові і кредитні картки. Дебетовими називаються платіжні картки, при використанні яких здійснюються операції у межах залишків коштів, що обліковуються на рахунках власників карт. Проте в деяких випадках вони не виключають користування їх власником кредитом. Ідеться про те, що власник картки здійснює операції у межах залишку коштів на його рахунку, а в разі їх недостатності (відсутності) на картрахунку – за рахунок наданого банком кредиту. В цьому випадку дебетові картки мало чим відрізняються від кредитних. Кредитною є картка, видача якої супроводжується відкриттям її власнику кредитної лінії, за рахунок та у межах якої здійснюються операції при допомозі цих карт. Умову надання, погашення кредитів і порядок здійснення операцій по кредитній картці визначає банк-емітент в внутрішніх документах із питань кредитування і у договорі між клієнтами та банком. Умова кредитування може помітно відрізнитися в залежності від окремого банку-емітенту, що пов'язано, зокрема, із конкурентною боротьбою між ними за клієнтуру. Даний факт примушує банків постійно удосконалювати і розширювати операції, які здійснюються із використанням кредитної карти, робити їх дедалі привабливішими для клієнта [33].

Платіжна картка – це спеціальний платіжний засіб в вигляді емітованої у установленому порядку пластикової чи іншого виду картки, яка використовується для:

1) ініціювання переказування коштів із рахунків платника або із відповідного рахунків банку із метою оплати вартості товарів та послуг, переказування коштів своїх рахунків на рахунок іншої особи;

2) отримання готівки у касі банку, в торговців та у банкоматах;

3) здійснення інших операцій, передбачених договорами між банком та клієнтом.

Основна функція платіжної картки – забезпечення ідентифікації особи, що її використовує, як суб'єкта платіжної системи. Для цього на пластикові карти наноситься логотип банку-емітента та платіжної системи, яка обслуговує картку, ім'я власників карт, номер їхнього рахунку, термін дії картки. Крім цього на карті може бути фотографія власників та його підпис.

Більш глибокому всвідомленню поняття «платіжна картка» і механізму його функціонування сприяє класифікація платіжних карт по різних ознакам, а саме: за типом платіжної системи, за характером власника, за типом носія, по методу нанесення ідентифікаційних даних на картку, за ступенем пільг користувачів, умов, за якими здійснюються розрахунки по операціям із використанням платіжних карток і інше.

Класифікація пластикових карт наведена нижче [52] (табл. 1.5).

1) За цільовим призначенням поділяють:

- банківські (іноді їх називають платіжними);
- ідентифікаційні, що призначені для регулювання доступу співробітників у окремі приміщення чи доступ до здійснення операцій на устаткуванні;

- клубні і дисконтні, які випускаються окремими організаціями, асоціаціями, клубами та поширюються серед членів цих організацій.

2) Залежно від типу платіжної системи виділяють платіжні картки:

- локальні, що діють на території країни (внутрішньодержавні), регіону чи банку;

- картки міжнародних платіжних систем, що функціонують на території двох та більше країн.

Таблиця 1.5

Класифікація пластикових карток

Класифікаційна ознака	Види, характеристика
1. За цільовим призначенням	<ul style="list-style-type: none"> – банківські (іноді їх називають платіжними); – ідентифікаційні, які призначені для регулювання доступу співробітників в окремі приміщення чи доступу до здійснення певних операцій на устаткуванні; – клубні та дисконтні, що випускаються окремими організаціями, асоціаціями, клубами і поширюються серед членів цих організацій.
2. Залежно від типу платіжної системи	<ul style="list-style-type: none"> – локальні, які діють на території однієї країни (внутрішньодержавні), одного регіону чи одного банку; – картки міжнародних платіжних систем функціонують на території двох і більше країн.
3. За характером власника	<ul style="list-style-type: none"> – індивідуальні (особисті) платіжні картки, емітовані тільки на ім'я клієнта - фізичної особи, що не є суб'єктом підприємницької діяльності; – корпоративні платіжні картки дають змогу її держателю здійснювати операції за картрахунком юридичної особи або фізичної особи-підприємця.
4. За типом носія ідентифікаційної інформації	<ul style="list-style-type: none"> – платіжні картки з магнітною смугою, що дає змогу зберігати інформацію, призначену для ідентифікації картки та не містить інформації про суму, що знаходиться на ній; – платіжні картки з мікросхемою або смарт-картки, на яких розміщені інтегральні мікросхеми-чіпи, що є носіями та обробниками інформації, у тому числі про суми, що знаходяться на них; – суміщені платіжні картки.
5. За методом нанесення ідентифікаційних даних на картку	<ul style="list-style-type: none"> – ембосовані, коли інформація ембосується (витискається) на картці спеціальним апаратом (ембосером); – неембосовані, коли інформація друкується (випалюється) на картці, і ці картки, як правило, призначені тільки для електронного використання.
6. За ступенем пільг для користувачів (категорій клієнтів)	<ul style="list-style-type: none"> – стандартні, призначені для пересічного клієнта, зокрема для одержання заробітної плати, оплати товарів. До стандартних відносять, зокрема: Visa Elektron, MasterCard тощо; – класичні (бізнес) картки, держателі яких користуються низкою додаткових послуг, наприклад, VISA Business; – золоті (Gold) - елітні картки, що підтримують елітний статус, зокрема, MasterCardGold;
7. Залежно від умов, за якими здійснюються розрахунки за операціями з використанням платіжних карток	<ul style="list-style-type: none"> – дебетові картки, за допомогою яких їх власник може оплачувати придбання товарів і послуг, а також одержувати готівку в банкоматах тільки в межах суми, що знаходив на картрахунку; – кредитні картки, видача яких супроводжується відкриттям їх власникам кредитної лінії, за рахунок і в межах яких здійснюються операції за допомогою цих карток.

3) За характером власника розрізняють:

- індивідуальна (особиста) платіжна картка, емітована тільки на ім'я клієнтів - фізичної особи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності;
- корпоративна платіжна картка дає змогу її держателю здійснювати операції за картрахунком юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців.

4) За типом носія ідентифікаційної інформації вирізняють:

- платіжна картка із магнітною смугою, яка дає змогу зберігати інформацію, що призначена для ідентифікації картки та не містить інформації про суми, які знаходяться на ній;
- платіжна картка із мікросхемами або смарт-картка, на якій розміщена інтегральна мікросхема-чіп, яка є носієм та обробником інформації, в тому числі про суму, яка знаходиться на них;
- суміщена платіжна картка.

5) По методу нанесення ідентифікаційних даних на карту вони поділяються на:

- ембосовані, це коли інформація ембосується (витискається) на карті спеціальним апаратом (ембосером);
- неембосовані, інформація друкується (випалюється) на карті, ці карти, як правило, призначаються виключно для електронного використання.

6) За ступенем пільги для користувача (категорії клієнтів):

- стандартна, призначені для пересічних клієнтів, зокрема для одержання заробітної плати, оплати за товари. До стандартних відносяться: Visa Elektron, MasterCard та інші;
- класична (бізнес) карта, держатель якої користується переліком додаткових послуг, наприклад, VISA Business;
- золота (Gold) – елітна картки, яка підтримує елітний статус, зокрема, MasterCardGold;

7) В залежності від умови, за якою здійснюється розрахунок за

операціями із використанням платіжної карти, виділяють:

- дебетова карта, за допомогою якої її власник може оплачувати придбання товарів та послуг, також одержати готівкові кошти в банкоматі тільки у межах сум, які знаходяться на картковому рахунку;

- кредитна карта, видача якої супроводжується відкриттям їхнім власникам кредитної лінії, за рахунок та в межах якої здійснюється операція за допомогою цієї карти.

Варто зазначити, що власники платіжних карт можуть швидко отримати інформацію про стан карткового рахунку. Це можна зробити одним із таких способів: роздрукувати чек про стан карткового рахунку або міні-виписку про останні транзакції через банкомат; зателефонувавши в банк і повідомивши номер картки і пароль; у вигляді повідомлень на мобільний телефон або електронну пошту власника платіжної картки.

Платіжні картки можуть мати додаткові властивості і містити додаткову інформацію. Можна використовувати їх, щоб:

- ідентифікувати клієнта (посвідчення особи, пенсійне посвідчення та ін.);

- послуги по страховій медицині та інших видів страхування;

- обслуговування привілейованих верств населення;

- отримання переваг в роздробній торгівлі [19].

Для виконання додаткових функцій платіжні карти можуть містити кілька платіжних додатків, кожний з яких підтримує тільки один код платіжної одиниці (код валюти (основний чи додатковий) чи код рахунку). При цьому додатковий код валюти та код обліку (ДКВО) – це параметр, який відповідає будь-якій одиниці виміру фінансових операцій, за винятком гривні.

Платіжні картки ДКВО використовуються для:

- отримання передплачених товарів (послуг);

- отримання готівкових коштів в іноземній валюті;

- оплата цільових товарів і послуг;
- оплата товарів (послуг) населення послугами (оплата проїзду транспортом, медикаментами, комунальними послугами та ін.);
- отримання соціальної допомоги та субсидій і таке інше.

Платіжні картки випускаються емітентом у три етапи:

1) персоналізація банку, тобто операція, при якій на смарт-карті реєструються відповідні банківські ключі, ідентифікатори платіжних додатків платіжної картки, ліміти платіжних додатків і терміни дії, а також визначається можливість проведення транзакцій із ПК;

2) уособлення банку – операція, при якій дані карти збігаються з певною базою даних емітента інформації про клієнта або його уповноваженому представнику;

3) видача карти клієнту.

Законодавчі акти, які регулюють загальні принципи оформлення і проведення транзакцій електронними платіжними засобами, представлені на рисунку 1.3.

Також варто розглянути технологію безготівкових розрахунків з використанням платіжних карт, механізм розрахунків при купівлі товарів з використанням платіжних карт, порядок покупки і розрахунку платіжною картою із використанням клірингової схеми міжбанківських розрахунків. Щоб мати можливість здійснювати платежі без готівки, покупець повинен мати платіжну карту, а продавець повинен укласти з банком договір еквайрингу (тобто технологічні та інформаційні послуги для продавців і розрахунок транзакцій, здійснених з використанням платіжних методів): з банком – членом платіжної системи і придбати спеціальне обладнання – платіжний термінал чи імпринтер.

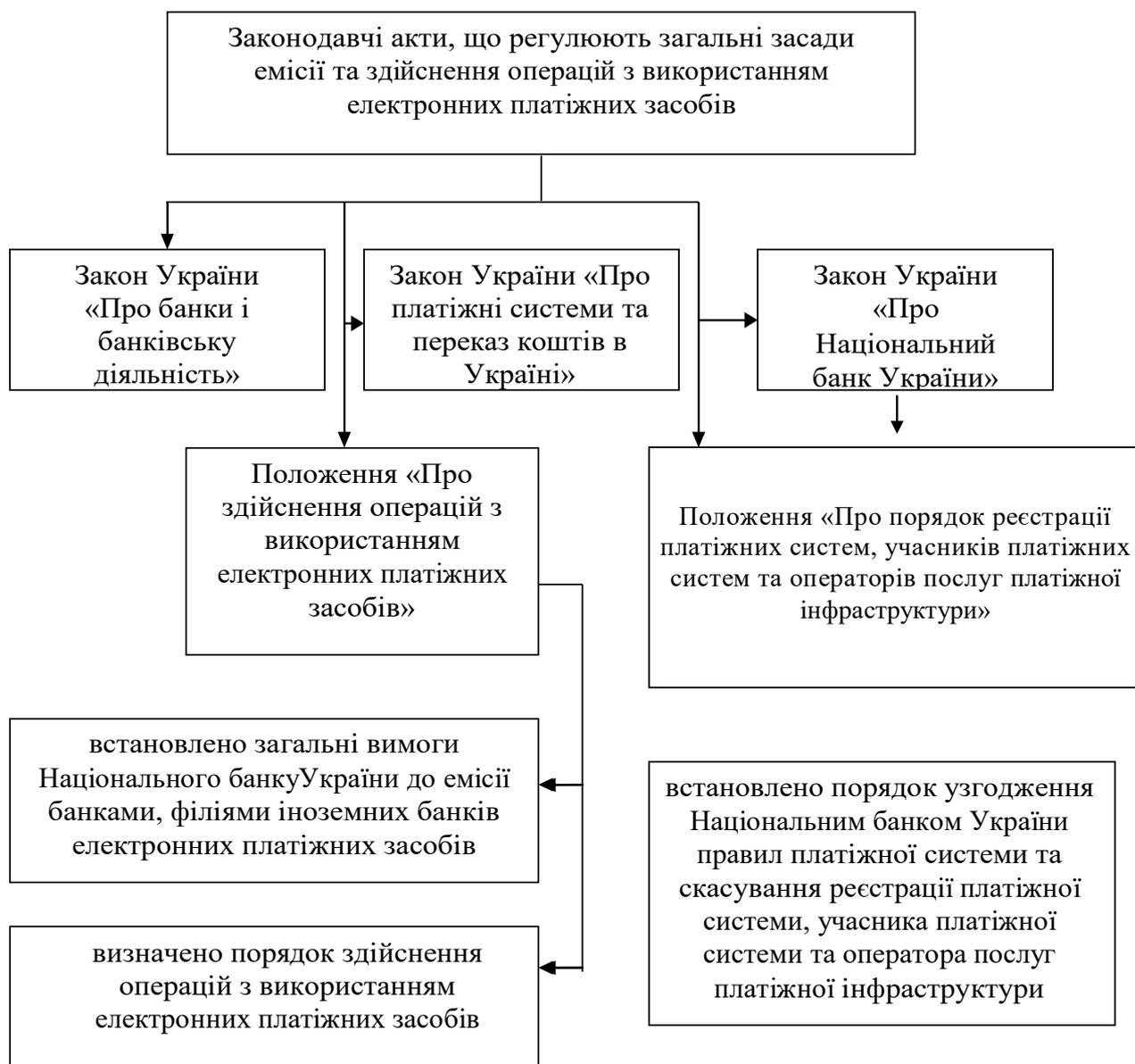

Рис.1.3. Законодавчі акти, що регулюють загальні засади емісії та здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів [4]

Операції, що здійснюються за допомогою платіжних карт на платіжних терміналах, оформляються квитанціями платіжного терміналу. У цьому разі платіжне повідомлення генерується платіжним терміналом і може бути передано еквайєру в процесі авторизації або збережене в пам'яті терміналу у вигляді журналу платіжних повідомлень (реєстру), який передається еквайєру в узгоджений термін для подальшої подачі в процесингового центру або розрахункового банк.

Слід звернути увагу, що карта належить банку-емітенту та передається власнику картки відповідно до умов, що містяться в угодах і правилах, укладених між власником картки і банком. Тільки банківські установи, які є повноправними учасниками відповідних платіжних систем, мають право випускати платіжні картки (цей банк називається банком-емітентом).

Для отримання платіжної карти клієнт звертається до банку та оформлює наступні документи:

– заяву про одержання платіжної карти в одному екземплярі, до заяви додається копія паспорта клієнтів, копія довідки про присвоєння ідентифікаційного коду клієнтів;

– договір на обслуговування платіжної карти.

Замовник знайомиться з тарифами за роботу з картою і своїм підписом підтверджує згоду із запропонованими умовами, після чого сторони підписують договори, а співробітник відділу роботи з платіжними картами готує документи для виготовлення платіжної карти. Термін виготовлення платіжної карти може становити від двох днів до двох тижнів.

Після того, як карта була фізично виготовлена, клієнт отримує платіжну картку і конверт з пін-кодом від співробітника банку. Одержання карти підтверджує запис у реєстрі видачі платіжних карт. Карту може прийняти особисто власник тільки при пред'явленні паспорта.

Використання готівки і паперових платіжних документів неухильно скорочується в зв'язку з переходом на нові платіжні інструменти і сучасні платіжні технології. Найпопулярніший з них – платіжна карта. Це платіжний інструмент, служить засобом ідентифікації, за допомогою якого держатель інструменту ініціює грошовий переказ з точки зору платника або банку.

По різних ознакам можна класифікувати операції банку з платіжними картами: залежно від суб'єктів-одержувачів послуг, від обліку операцій, від виду валюти, від того, хто сплачує операції, від типу платіжної системи, від

технологічної схеми проведення операцій, виходячи із економічної суті операцій та ін.

Класифікація операцій банку із платіжними картами представлена наступним чином:

1) В залежності від обліку операцій із платіжними картками у балансі банку поділяються на:

– операція, яка обліковуються на балансових рахунках (активні та пасивні),

– операція, яка обліковуються на позабалансовому рахунку.

2) За ознакою резидентності виділяють операцію з платіжною карткою емітентів-резидентів і емітентів-нерезидентів.

3) В залежності від виду валюти, в якій здійснюються операції, вирізняють операції з платіжними картами, що здійснюються у національній чи іноземній валюті.

4) В залежності від того, хто буде оплачувати операції із платіжними картами, виділяють операції за рахунок: держателя та власника картрахунку і торговця.

5) Із погляду типу платіжних систем вирізняють операції, що здійснюються із картками локальних чи міжнародних платіжних систем.

6) В залежності від технологічної схеми проведення операцій виділяють:

– он-лайн(on-line), тобто операції з картою, що передбачає наявність під час виконання операцій безперервного телекомунікаційного зв'язку у режимі реального часу між терміналом (банкоматом), і еквайром, і через нього із емітентом, де повинна здійснюватися авторизація даної операції;

– офлайн (off-line), тобто це операція із використанням платіжної карти, що не потребує безперервного зв'язку у режимі реального часу із емітентом і еквайром.

Таблиця 1.6

Класифікація операцій банку з платіжними картками

Класифікаційна ознака	Види операцій банку з платіжними картками
Залежно від обліку операцій з платіжними картками у балансі банку	– операції, що обліковуються на балансових рахунках (активні і пасивні); – операції, що обліковуються на позабалансових рахунках.
За ознакою резидентності	– операції з платіжними картками емітентів-резидентів; – операції з платіжними картками емітентів-нерезидентів.
Залежно від виду валюти, у якій здійснюються операції	– операції із платіжними картками, які здійснюються в національній валюті; – операції із платіжними картками, які здійснюються в іноземній валюті.
Залежно від того, хто оплачує операції з платіжними картками	– операції за рахунок держателя; – операції за рахунок власника; – операції за рахунок картрахунку; – операції за рахунок торговця.
З погляду типу платіжної системи	– операції, що здійснюються з картками локальних платіжних систем; – операції, що здійснюються з картками міжнародних платіжних систем.
Залежно від технологічної схеми проведення операцій	– он-лайн (on-line), тобто операція з картою, яка передбачає наявність під час виконання операції безперервного телекомунікаційного зв'язку в режимі реального часу між терміналом (банкоматом), та еквайром, а через нього з емітентом, де здійснюється авторизація цієї операції; – офлайн (off-line), тобто це операція з використанням платіжної картки, яка не потребує безперервного зв'язку в режимі реального часу з емітентом та еквайром.
Виходячи з економічної суті операції	– фінансові операції з платіжними картками, до яких відносять: зарахування коштів на картрахунки клієнтів; безготівкова оплата за товари (послуги); виплата заробітної плати працівникам підприємств; переказування коштів клієнтом зі своїх картрахунків на інші власні рахунки та на рахунки інших осіб; одержання готівки в касах банків, тощо. – нефінансові операції з платіжними картками, до них відносять: установлення та оновлення (зміна) терміну дії платіжної картки; установлення та зміна лімітів платіжної картки; зміна ПІН-коду для здійснення операцій; блокування операцій по картці внесенням її в СТОП-ЛИСТ; отримання виписки про залишок коштів на картрахунку, а також довідок, пов'язаних з операціями по картрахунку.

7) Виходячи з економічної сутності операцій виділяють:

– фінансові операції із платіжними картками, до них відносяться: зарахування коштів на картрахунок клієнтів; безготівкова оплата за товари (послуги); виплата заробітної плати працівникам підприємства; переказування коштів клієнтом із своїх картрахунків на інші власні рахунки та на рахунки інших осіб; одержання готівки у касах банків, тощо.

– нефінансові операції із платіжними картками. До них відносяться: встановлення та оновлення (зміна) терміну дії платіжної карти; встановлення та зміна лімітів платіжної картки; зміна ПІН-коду для здійснення операцій; блокування операцій за картою, внесенням її в СТОП-ЛИСТ; отримання виписки про залишки коштів на картрахунках, а також довідок, зв'язаних із операціями по картрахунках [8].

Власникам платіжних карток також можуть надаватись різні види послуг:

1) «оплата комунальних платежів» та «персональний платіж», вони можуть надаватись через банкомати;

2) оплата мобільного зв'язку і послуг інтернет-провайдера. Велика кількість банків пропонують дану послугу через продаж електронних ваучерів різних номіналів провідних операторів;

3) виплата заробітної плати працівникам підприємства, організацій і установ;

4) переказування коштів із однієї платіжної карти на іншу і одержання готівкових коштів через банкомати, отримувати інформацію про стан карткового рахунку [19].

Рис. 1.4. Класифікація операцій банку з платіжними картками за економічною суттю та можливістю отримання доходів

На підставі діючої класифікації операцій банку із платіжними картками розроблена класифікація операцій із платіжними картками для використання в практичній діяльності банку, зокрема в роботі відділу фінансово-економічного аналізу. Головним критерієм класифікації обрани поділ операцій за їхньою економічною сутністю і отримання доходів, це дозволило виокремити фінансові і нефінансові операції (рис.1.1). Дало можливість визначити схему on-line і off-line операцій із метою характеристики взаємодії банка – емітента з банками – еквайрами і платіжною організацією.

За сутністю термінів «фінансова операція із платіжними картками» і «нефінансова операція банку із платіжними картками» проведений розподіл операцій за пріоритетністю їхнього здійснення, стабільністю одержання доходів і отриманням різних видів ефектів. Фінансові і нефінансові операції класифіковано за ступенем спадання корисності (від операцій із найбільшими обсягами отримання доходу до найменших).

Отже, використання готівкових коштів і паперових платіжних документів постійно звужується внаслідок переходу на нові платіжні інструменти і сучасних технологій платежів. Найпопулярнішими з них є платіжні карти. Платіжна карта предствляє собою платіжний інструмент, який виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держателем даного інструмента ініціюється переказ грошей із відповідного рахунка платника чи банку.

За різними ознаками класифікували операції банків із платіжними картками: в залежності від суб'єктів-одержувачів послуг, від обліку операцій, від виду валюти, від того, хто оплачує операції, від типу платіжної системи, від технологічної схеми проведення операцій, від економічної суті операцій та ін.

1.3. Ефективність здійснення операцій банку із застосуванням платіжних карток в Україні

Виходячи із економічної сутності операцій виділяють фінансові і нефінансові операції із платіжними картками. До фінансових операцій із платіжними картками відносяться [17]:

- зарахування (поповнення) коштів на картрахунках клієнтів;
- безготівкова оплата за товар (послугу);
- виплата заробітної плати працівникам підприємства, організації та установи;

– переказування коштів клієнтом з власних карткових рахунків на інші власні рахунки і на рахунки інших осіб;

– одержання готівки у касі банку, інших фінансових установах, торговців та через банкомати, в тому числі екстрене видання готівкових коштів в разі утрати власником платіжної картки.

До нефінансових операцій із платіжними картами відносяться:

- встановлення і оновлення (заміна) термінів дії платіжної картки;
- встановлення та заміна лімітів платіжної картки;
- одержання клієнтами додаткових карт довіреним особам (держателям);
- зміна ПІН-коду для здійснення операцій;
- блокування операцій за картою внесенням в СТОП-ЛИСТ;
- отримання виписки про залишок коштів на картковому рахунку, і також довідок, зв'язаних із операціями за картковим рахунком [19].

Безготівкові розрахунки населення в сфері торгівлі і послуг є важливою операцією банків. Їхнє виконання забезпечується, зокрема, через використання платіжних карт. Для здійснення розрахунку торговцем проводиться авторизація, тобто процедура отримання дозволу на проведення операцій з застосуванням платіжних карток.

Рис. 1.5. Наявність платіжних карток в Україні за I квартал 2021 року

Одержавши дозвіл на проведення операції, торговець оформляє сліп чи квитанцію платіжного терміналу в залежності від встановленого на підприємстві обладнання. Потім він може вимагати підтвердження особи держателя платіжної картки. Останньому потрібно чи підписати сліп чи квитанцію платіжного терміналу (звіряється відповідність даного підпису зразку на платіжній картці), або вводить свій ПІН-код. Держателю торговець разом з сліпом (квитанцією платіжного терміналу) видає чек касового апарата, це підтверджує факт сплати за товар. Сліп оформлюється у кількох примірниках. Один видається клієнту, а другий залишається в торговця, третій повинен надсилатися до банку [31].

Торговець повинен створити реєстр з сумами кожної з трансакцій задокументувавши операції, загальною сумою, кількістю сліпів та інше. Потім декілька примірників разом з сліпами у визначені терміни передаються еквайру (юридична особа, яка здійснює еквайринг) для формування і направлення до процесингового центру чи розрахункового банку платіжних повідомлень до обробці та виконанню на їхній підставі розрахунків за виконання операцій. Після перевірки сліпів і фіксації їхнього прийому, банк повинен переказати кошти із рахунку покупця на рахунок продавця. За допомогою банківської платіжної карти здійснюється виплата заробітної плати працівникам підприємства, організації та установі. За допомогою банкомату банк надає послугу переказування коштів із однієї платіжної картки на іншу [54].

Одна з найпоширеніших операцій з платіжною картою – це зняття готівки в банкоматі. Держатель платіжної картки може приймати готівку з свого карткового рахунку не тільки в касі банку, іншої фінансової установи або банкомату, але і в торгових точках. Якщо платіжна карта загублена (тобто втрачено або викрадено), власник повинен негайно звернутися в банк з проханням заблокувати її. Однак деякі банки оплачують послугу блокування, тобто занесення карти в СТОП-СПИСОК. У цьому випадку клієнт також несе витрати банку в зв'язку з виготовленням нової платіжної

картки. Банки можуть встановлювати ліміти (обмеження) на деякі операції з платіжними картками [23].

Рис. 1.6. Безготівкові розрахунки з використанням платіжних терміналів за 1 квартал 2021 року

Рис. 1.7. Операції, здійснені з використанням платіжних карток за 1 квартал 2021 року

Держатель платіжної картки може замовити в банку додаткові карти для уповноважених осіб, в тому числі членів їх сімей. Тримачі банківських платіжних карт можуть замінити старий ПІН-код карти новим в будь-якому банкоматі мережі свого банку-емітента. Держателі платіжних карт можуть швидко отримати інформацію про стан рахунку карти. Дізнатися стан карткового рахунку можна, просто зателефонувавши в банк. Назвавши номер карти, пароль, держатель отримує відповідну інформацію. Ви можете отримати інформацію про стан карткового рахунку у вигляді повідомлень, відправлених на мобільний телефон або на адресу електронної пошти власника платіжної картки [21].

Платіжні картки призначені для використання їх власниками як технічний засіб для:

- безготівкова оплата товарів та послуг;
- отримувати готівку в банках і інших фінансових установах, в торгових точках і в банкоматах;
- переказ коштів зі своїх карткових рахунків на чужі рахунки.

Платіжні карти мають додаткові властивості та містять додаткову інформацію, яка дає змогу використати для забезпечення:

- ідентифікація клієнта (посвідчення особи, пенсійне посвідчення тощо);
- послуги в страховій медицині і інших видах страхування;
- обслуговування пільгової категорії населення;
- одержання пільги в торгівлі [6].

Зарахування (поповнення) коштів на розрахунковий рахунок особи здійснюється шляхом оплати готівкою через каси емітента та інші банки, оплати через банкомат, переказ коштів з інших власних рахунків або рахунків інших осіб за рахунок наданого кредиту, а також нараховані відсотки на залишок коштів на розрахунковому рахунку. Юридичні особи поповнюють свої поточні рахунки за рахунок кредиту і відсотків на залишок на рахунку і картковому рахунку, а також готівкою, внесеними в касу банку-

емітента. Поповнення розрахункового карткового рахунку особи здійснюється з рахунку завантаження або шляхом внесення готівки в касу банку, якщо це передбачено договором. Також кошти поповнюються в гаманцях.

Рис. 1.8. Платіжна інфраструктура за 1 квартал 2021 року

Загальна кількість транзакцій (безготівкові та зняття готівки) з використанням платіжних карт, емітованих українськими банками, у січні-березні 2021 року склало 1691 млн. одиниць, а їхня сума – 1089,1 млрд. грн. У порівнянні з аналогічним періодом 2020 роки кількість цих транзакцій збільшилася на 22,1%, а сума – на 18,3%. У першому кварталі 2021 року безготівкові операції впевнено переважали серед операцій з платіжними картами за кількістю і сумою. Так, в першому кварталі 2021 року 9 з 10 транзакцій були безготівковими (майже 90 % від загальної кількості транзакцій з платіжними картами). Частка безготівкових операцій по вартості склала 61% від усіх операцій по картах. У минулому році в першому кварталі ці показники склали 85,4 % і 54,6 % відповідно. Всього в січні-березні

2021 року в порівнянні з аналогічним періодом минулого року кількість безготівкових операцій з використанням платіжних карток збільшилася більш ніж на чверть (28 %) і склало 1512,8 млн. шт., сума – на третину (32%) і досягла 664,3 млрд. грн.

Аналіз розподілу безготівкових операцій за їхніми видами свідчить: в січні, березні 2021 року, найбільш операцій з використанням карток припадало, як і раніше [31]:

– по кількості – на розрахунки у торгових мережах – 49,3% (або 402 млн. шт.);

– по сумі – на перекази із карти на карту – 42,1% (або 280 млрд. грн).

Взагалі більше третини від кількості безготівкових операцій з платіжними картами в I кварталі 2021 року здійснювалися у мережі Інтернет (36,7%). Це майже 202,3 млрд. гривень за січень-березень 2021 року.

Дві третини операцій в рос-терміналах є безконтактними.

Рис. 1.9. Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток за 1 квартал 2021 року

З початку 2021 року загальна кількість платіжних карт у Україні збільшилася на 3 % до 75,3 млн. шт. З них більше половини (54,2 %)

використовувалися у березні 2021 року для виконання видаткових операцій. Кількість безконтактних карток, що використовували для здійснення операції, з початку 2021 року зросли майже на 10 % до 14,1 млн. карт. Майже кожна десята активна платіжна картка – токенизована. Їхня кількість становить 4,2 млн. штук. Це на 6 % більше, аніж в порівнянні з початком року [31].

Дана популярність безконтактних і токенизованих карт зумовлена високим рівнем безпеки, швидкістю і зручністю операції з їхнім використанням. Так, лише третя частина операцій в торговельних роз-терміналах по сумі та по кількості здійснювалася із фізичним зчитуванням даних з носія картки. Інші – дві третини операцій – це є безконтактні операції (операції із безконтактною картою або за допомогою смартфона та іншого гаджета). Їхня сума становить 119,0 млрд. грн. у першому кварталі 2021 року. Також, слід відмітити, що мережа торговельних роз-терміналів розширюється.

В цьому році продовжується постійне розширення інфраструктури для безготівкових розрахунків. Кількість пунктів продажу, що приймали платіжні картки, із початку 2021 року виросла на 2 % – до 333,5 тис. од. Також майже на 2 % за перші 3 місяці 2021 року зросли мережі торгових роз-терміналів у Україні – до 382 тис. од. З них майже 87 % торгових платіжних терміналів забезпечували можливість здійснення безконтактною оплати. Кількість платіжних терміналів (контактних і безконтактних) і розрахунку на 1 млн. постійного населення України станом на 1 квітня 2021 року становила 9,6 тис. шт. (в 2020 році на кінець 1-го кварталу – 8,3 тис. шт. на 1 млн. населення).

За даними Державної служби статистики України станом на 1 квітня 2021 року у Україні зареєстровано 69 учасників карткових платіжних систем.

Підсумовуючи, слід зазначити, що завданнями національної платіжної системи «Український платіжний простір» є: сприяти зростанню рівня роздрібних безготівкових розрахунків у Україні.

Виділимо цілі національної платіжної системи «Український платіжний простір» є [36]:

- бути конкурентною та національною платіжною системою в Україні;
- відповідати актуальній потребі українського громадянина в отриманні якісного, сучасного і економного платіжного інструменту;
- лідерувати в впровадженні інноваційних платіжних рішень.

Банківська платіжна картка – це ідентифікаційний засіб, за допомогою якого держателю картки дається можливість здійснювати операції за своїм рахунком. Основна функція платіжної картки – це забезпечити ідентифікацію особи, яка її використовує, як суб'єкт платіжної системи.

Отже, використання готівкових коштів та паперових платіжних документів постійно зменшується внаслідок переходу на нові платіжні інструменти і сучасні технології платежів. Найпопулярніші із них є платіжні карти. Вони являють собою платіжний інструмент, який виконує функції засобу ідентифікації, за допомогою якого держателем даного інструменту ініціюється переказ грошей із відповідного рахунку платників або банку.

Платіжна карта призначена для застосування їїнім держателем як технічного засобу для: безготівкової оплати товарів і послуг; одержання готівки в касі банку і інших фінансових установах, торговців і через банкомати; переказування коштів із картрахунків на рахунки інших осіб.

За різними ознаками можна класифікувати операції банків із платіжними картами: в залежності від суб'єктів-одержувачів послуги, від обліку операції, від виду валют, хто оплачує операцію, від типу платіжної системи, від технологічної схеми проведення операції, виходячи із економічної сутності операції та ін.

Виходячи із економічної сутності операції виділяють фінансові і нефінансові операції із платіжними картами. До фінансових операцій із платіжними картами відносяться: зарахування (поповнення) коштів на карткові рахунки клієнтів; безготівкова оплата за товар (послугу); виплата заробітної плати працівникам підприємства, організації і установи;

переказування коштів клієнтом з своїх карткових рахунків на інші власні рахунки та на рахунки інших осіб; одержання готівки в касі банку, інших фінансових установах, торговців та через банкомати, в тому числі екстренне отримання готівки в разі втрати держателем платіжної карти.

До нефінансових операцій із платіжними картами відносяться: встановлення і оновлення (заміна) терміну дії платіжної карти; встановлення і зміна лімітів платіжної карти; одержання клієнтом додаткових карток довіреним особам (держателям); зміна ПІН-коду для здійснення операцій; блокування операції за картою, внесення її в СТОП-ЛИСТ; отримання виписки про залишок коштів на картковому рахунку.

Станом на 1 січня 2021 року в Україні існують декілька систем розрахунків за операціями із платіжними картами. Їх можна класифікувати наступним чином:

- 1) міжнародні карткові платіжні системи («MasterCard», «Visa», «American Express»);
- 2) платіжні системи («American Express», «Diner's Club», «JCB»);
- 3) державні платіжні системи (НПС «ПРОСТІР», СЕП);
- 4) внутрішні міжбанківські платіжні системи («ОНІКС», «ОБЕКС»);
- 5) внутрішні локальні монобанківські платіжні системи («СБОН», «Метакарт», «Піб» тощо);
- б) небанківські платіжні системи типу автозаправочних, бонусних, споживацьких у рамках окремих або груп підприємств.

Таким чином, швидке поширення платіжної картки свідчить про те, що даний інструмент ефективний і вигідний для учасників платіжних систем. Банки отримують прибуток за рахунок комісійних із операцій з обслуговування карткових рахунків, операцій із використанням карток, збільшення кількості клієнтів внаслідок надання послуг нового типу, зменшення витрат на обслуговування готівкового обігу та інше. Платіжні картки можуть розглядатися як один з найпрогресивніших інструментів надання електронних банківських послуг.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ

2.1. Оцінка діяльності АТ «КБ «ПриватБанк»

Акціонерне товариство комерційний банк ПриватБанк (далі – «Банк») та його дочірні та асоційована компанія (далі разом «Група») спочатку був зареєстрований як комерційний банк у формі товариства з обмеженою відповідальністю та потім реорганізований у закриті акціонерне товариство у 2000 році. У 2009 році Банк змінив свою організаційно-правову форму на публічне акціонерне товариство, у якому відповідальність акціонерів обмежена кількістю акцій, що їм належать, відповідно до законодавства України. У червні 2018 року Банк змінив організаційно-правову форму з публічного акціонерного товариства на акціонерне товариство [61].

Станом на 31 грудня 2020 року кінцевою контролюючою стороною Банку є держава Україна в особі Кабінету Міністрів України.

Основною діяльністю Банку є проведення комерційних банківських операцій та обслуговування фізичних осіб в Україні. Банк здійснює свою діяльність відповідно до ліцензії Національного банку України (НБУ) з березня 1992 року. Банк здійснює діяльність на фондовому ринку: з торгівлі цінними паперами та депозитарну діяльність відповідно до ліцензій Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку з 2012 та 2013 років. Банк є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (реєстраційне свідоцтво № 113 від 2 вересня 1999 р.), що діє відповідно до Закону № 2740-III «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» від 20 вересня 2001 року (зі змінами). Станом на 31 грудня 2020 та 2019 років Фонд гарантування вкладів фізичних осіб забезпечував повернення вкладникам депозитів та нарахованих по ним відсотків на суму до 200 тисяч гривень на одну особу у випадку, якщо розпочато процедуру ліквідації Банку.

Станом на 31 грудня 2020 року Банк має 26 філій і 1 690

функціонуючих відділень в Україні та філію на Кіпрі(31 грудня 2019: 30 філій і 1 898 функціонуючих відділень в Україні та філію на Кіпрі).

Юридична адреса та місце здійснення діяльності. Юридична адреса Банку на дату цієї консолідованої фінансової звітності: Михайла Грушевського 1д, 01001, Київ, Україна.

АТ КБ «ПриватБанк» (далі Банк) є універсальним Банком з фокусом на роздрібний сегмент, активно просуваючи послуги для малого та середнього бізнесу та вибірково працюючи в корпоративному секторі.

Банк здійснює свою діяльність відповідно до ліцензії Національного банку України (НБУ) з березня 1992 року. Станом на 31 грудня 2020 року Банк має 26 філій і 1690 функціонуючих відділень в Україні та філію на Кіпрі.

Розподіл функцій між органами управління Банку забезпечує ефективну систему управління та внутрішнього контролю.

Органами управління Банку є:

- акціонер або Вищий орган, Банк сприяє реалізації та забезпечує захист прав та законних інтересів акціонера;
- наглядова рада Банку;

Наглядова рада забезпечує стратегічне керівництво діяльністю Банку, контроль за діяльністю Правління Банку та захист прав акціонера. Ефективне управління передбачає систему звітності Наглядової ради перед Вищим органом;

– правління Банку здійснює керівництво поточною діяльністю Банку і підзвітне Наглядовій раді та Вищому органу.

Єдиним акціонером Банку, якому належить 100 % акцій Банку є Держава в особі Кабінету Міністрів України (місцезнаходження: 01008, м. Київ, вул. Грушевського, буд. 12/2). Держава в особі Міністерства фінансів України набула права власності на 100 % акцій Банку 21 грудня 2016 року відповідно до статті 41.1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 18

грудня 2016 року № 961 «Деякі питання забезпечення стабільності фінансової системи». З 30.04.2019 власником Банку є Держава в особі Кабінету Міністрів. Держава реалізує свої права власника Банку, а органи управління Банку діють відповідно до найкращих світових практик корпоративного управління, зокрема, Принципів Організації економічного розвитку та співробітництва щодо корпоративного управління для підприємств з державною часткою (OECD Guidelines on Corporate Governance of State Owned Enterprises), Принципів корпоративного управління для банків Базельського комітету з банківського нагляду (Corporate governance principles for banks by Basel Committee on Banking Supervision), Рекомендацій Європейської банківської організації щодо внутрішнього управління (Guidelines on Internal Governance by European Banking Authority), що застосовуються в обсязі, що не суперечить імперативним нормам чинного законодавства України.

Протягом 2020 року операцій з купівлі / продажу акцій Банку не здійснювалося. Всі операції з Акціонером здійснюються на звичайних умовах. При прийнятті рішень щодо проведення операцій з Акціонером Банк виходить із їх економічної доцільності. Банк сприяє реалізації та забезпечує захист прав та законних інтересів Акціонера, передбачених Статутом та чинним законодавством України. Вищий орган здійснює управління корпоративними правами держави. До виключної компетенції Вищого органу належить вирішення питань, передбачених чинним законодавством та Статутом Банку. Вищий орган не бере участі в поточному управлінні Банком. Вищий орган визначає основні (стратегічні) напрямки діяльності Банку та затверджує звіти про їх виконання. Права, обов'язки та відповідальність Вищого органу визначається чинним законодавством України та Статутом Банку. Вищий орган має право отримувати будь-яку інформацію про фінансово-господарську діяльність Банку, необхідну для здійснення його повноважень, з урахуванням положень Закону України «Про банки і банківську діяльність» щодо банківської таємниці.

Повноваження з прийняття рішень, що належать до виключної компетенції Вищого органу, не можуть бути передані іншим органам управління Банку.

Наглядова рада Банку є колегіальним органом управління Банку, що в межах своєї компетенції забезпечує стратегічне управління Банком, а також контролює та регулює діяльність Правління з метою виконання Стратегії розвитку Банку [61].

Голова та члени Правління несуть відповідальність за діяльність Банку у межах своїх повноважень. Перевірка професійної та кваліфікаційної відповідності членів Правління, відповідність вимогам законодавства України та вимогам банківського законодавства щодо ділової репутації та професійної придатності здійснюється у кожному випадку, коли виникає необхідність, відповідно до вимог законодавства України. З метою забезпечення ефективної роботи Правління створює такі постійно діючі комітети: бюджетний комітет, комітет з питань комплаєнсу та фінансової безпеки, комітет з питань управління активами та пасивами, комітет з управління змінами, комітет з управління портфелем БедБанку, комітет з управління операційними ризиками та інформаційною безпекою, кредитний комітет, маркетинговий та PR-комітет, проектний комітет, комітет з питань продуктів та тарифів, тендерний комітет, технологічний комітет, комітет з питань управління непрацюючими активами.

Правління може створити інші комітети з урахуванням розміру активів, особливостей діяльності Банку, характеру і обсягів банківських та інших фінансових послуг, профілю ризику Банку, системної важливості Банку та діяльності банківської групи, до складу якої входить Банк.

Компетенція, структура, порядок роботи, права, обов'язки та відповідальність комітетів визначається Положеннями про відповідний комітет, які затверджує Правління Банку.

Протягом 2020 року Наглядовою радою було затверджено ряд змін до організаційної структури Банку, відповідно до яких виконавчий орган

складається з семи позицій, а саме:

- голова правління;
- заступник голови правління (з питань фінансів);
- заступник голови правління (з питань управління проблемними активами);
- заступник голови правління (з операційних питань);
- заступник голови правління (з питань розвитку бізнесу);
- член правління (з питань управління ризиками);
- член правління (з питань мережі та проблемної заборгованості).

Зазначена структура правління забезпечить оптимальний склад виконавчого органу, необхідний для управління Банком і успішної реалізації його стратегії.

Забезпечення функціонування Наглядової ради здійснюється Корпоративним секретарем і Службою Корпоративного секретаря, а також структурним підрозділом Банку, утвореним для технічної підтримки діяльності Наглядової ради, її окремих членів та Корпоративного секретаря.

В Банку функціонує постійно діючий підрозділ внутрішнього аудиту, який здійснює незалежну оцінку ефективності діяльності першої та другої ліній захисту та загальну оцінку ефективності системи внутрішнього контролю в Банку.

Підрозділ внутрішнього аудиту підпорядковується Наглядовій раді Банку та звітує перед нею. Наглядова рада здійснює моніторинг і перевіряє ефективність служби внутрішнього аудиту в Банку.

Підрозділ внутрішнього аудиту за результатами проведених перевірок готує та подає Наглядовій раді звіти і пропозиції щодо усунення виявлених порушень.

Для перевірки і підтвердження достовірності річної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності Банк щорічно залучає незалежну аудиторську компанію, що має відповідну ліцензію та внесена до Реєстру

аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, що ведеться відповідно до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», в частині суб'єктів аудиторської діяльності, які мають право проводити обов'язковий аудит підприємств, що становлять суспільний інтерес.

В 2020 році було продовжено вдосконалення організаційної структури банку згідно з затвердженою Стратегією розвитку банку. Була змінена внутрішня організаційна структура в окремих підрозділах (Напрямок фінансового моніторингу, Напрямок маркетингу тощо).

Банк забезпечує універсальне обслуговування для широкого кола клієнтів, являючись лідером українського ринку в роздрібному сегменті, активно просуваючи послуги для малого та середнього бізнесу та вибірково працюючи в корпоративному секторі. Основу ресурсної бази банку складають кошти фізичних осіб в національній валюті, із значною часткою поточних рахунків. Стратегічною метою Банку є нарощування якісного кредитного портфеля роздрібних кредитів та кредитів МСБ. Банк має потужну транзакційну платформу Приват 24, що дозволяє ефективно обслуговувати операції зведення рахунків клієнтів всіх сегментів та зумовлює високий рівень комісійних доходів. Поряд з online сервісами Банк має розгалужену мережу відділень, банкоматів та терміналів самообслуговування, що дозволяють надавати послуги на всій території країни (за винятком тимчасово окупованих територій) [61].

Пріоритетними напрямками в діяльності Банку було і залишається підвищення якості процесів обслуговування клієнтів, з обов'язковим дотриманням вимог законодавства, розвиток кредитування з підтриманням високої якості кредитного портфеля, вдосконалення та розробка банківських продуктів/послуг, оптимізація інфраструктури.

Визнання результатів та ефективності діяльності Банку підтверджується у різних номінаціях. Так, в 2020 році банк увійшов до десятки кращих банків Центральної та Східної Європи за версією одного з

найавторитетніших економічних видань британського Euromoney, отримавши номінацію «CEE's best bank transformation». При цьому, АТ КБ «ПриватБанк» став першим українським банком, який увійшов в рейтинг кращих банків регіону за всю історію «Euromoney's Awards for Excellence» і одним з небагатьох локальних банків, який був включений в регіональний рейтинг разом з провідними європейськими та американськими банківськими групами.

Міжнародне рейтингове агентство Moody's 10 грудня 2020 підвищило рейтинг АТ КБ «ПриватБанк» за довгостроковими депозитами в іноземній валюті до В3 з Саа1. Рейтинг Банку був підвищений в межах рейтингової дії щодо 18 банків регіону СНД, яке мало місце через зміни «стелі» (порогу), що застосовується до юрисдикцій зазначених банків, внаслідок публікації 7 грудня 2020 оновленої Методології Moody's з країнових стель (Moody's Country Ceilings Methodology). Стеля відображає найвищий рівень рейтингу, який в цілому може бути присвоєно фінансово найсильнішим зобов'язаннями емітентів, розташованих в цій країні. Рейтинг АТ КБ «ПриватБанк» за довгостроковими депозитами в іноземній валюті тепер відповідає рейтингу України (поточний В3 стабільний).

Міжнародне рейтингове агентство Fitch Ratings 21 жовтня 2020 року підтвердило рейтинг Банку на рівні «стабільний».

Банк приділяє значну увагу сфері досліджень і розроблень, стимулюючи розвиток інновацій в організації. Зусилля Банку в цій сфері спрямовані на розробку нових продуктів та підвищення доступності сервісів для клієнтів. Як результат, Банк визнаний найкращим українським цифровим банком 2020 року в рейтингу World's Best Digital Banks, який проводить американський журнал Global Finance. До рейтингу потрапили найбільш інноваційні банки країн Європи, Америки, Африки та Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Рейтинг був складений за такими критеріями, як ефективність стратегії залучення та обслуговування цифрових клієнтів, зростання користувачів цифрових сервісів, а також дизайн і функціональність

мобільних додатків та веб сайтів банків.

Перш за все соціальна позиція Банку це його статус як роботодавця на українському ринку праці. Банк забезпечує своїх співробітників конкурентними умовами працевлаштування, надає повний соціальний пакет та додаткові переваги у вигляді пільгового кредитування житла та авто, надання консультацій з юридичних питань, забезпечення безпеки співробітників та членів їх сімей.

Також, АТ КБ «Приватбанк», як соціально відповідальна установа, здійснює заходи щодо підтримки клієнтів з обмеженими можливостями, адаптуючи відділення для можливості їх обслуговування, а також сприяє їх працевлаштуванню – питомі частка працевлаштованих людей з обмеженими можливостями складає близько 4% від загальної кількості співробітників Банку.

Крім того, Банк спрямовує зусилля щодо підвищення фінансової грамотності своїх клієнтів. В Банку діють освітні програми для школярів (ЮніорБанк), Топ-менеджери Банку проводять бізнес-семінари для підприємців і діляться своїм досвідом, на плазмових екранах у відділеннях транслюються навчальні ролики з фінансовими споживчими порадами.

Благодійна діяльність Банку спрямована на підтримку ряду програм. Зокрема, в рамках цільової програми фонду «Дихай».

«Разом проти коронавірусу», яку було запущено у березні 2020 року, банк протягом 2020 року забезпечував лікарні обладнанням для подолання наслідків COVID-19 – апаратами ШВЛ експертного класу, кисневими концентраторами, рентген-обладнанням, пульсоксиметрами, приліжковими моніторингами пацієнта та інше. Наприкінці року Благодійний фонд ПриватБанку «Допомагати просто!» та Mastercard провели щорічну акцію «Звичайне диво», щоб привітати з Новим роком тяжкохворих дітей, які перебуватимуть під час свята в стінах лікарень. Також в банку продовжують діяти і постійні програми «Заради життя», благодійного фонду «Допомагати просто», одного з найбільших благодійних фондів України, надання

допомоги армії та пораненим в АТО, адресної допомоги важкохворим дітям. В каналах обслуговування Банку (каса, банкомат або Інтернет-банк Приват 24) налаштовані посилання, за якими усі бажаючі можуть зробити благодійний внесок на будь-яку суму.

В сфері захисту оточуючого середовища Банком реалізується низка програм, перше місце серед яких належить організації максимально безпаперового обслуговування клієнтів. Програма «зеленого» кешлєсу, яку в кінці травня 2020 року запусив АТ КБ «ПриватБанк», за півроку дозволила зберегти 10,5 гектарів лісу. Новий екологічний проект банку дозволяє зменшити використання паперу за рахунок скорочення друку зайвих і непотрібних чеків в POS-терміналах. Також в Банку працює екологічна технологія інкасації, яка забезпечує 99,05 % документів, підписаних в електронному вигляді.

Ключовими в діяльності Банку є фінансові, трудові та технологічні ресурси.

Джерелами фінансових ресурсів для Банку є наступні елементи:

1) Капітал, що складається з акціонерного капіталу та резервних фондів. З огляду на збитки минулих років, спричинені транзакціями попередніх бенефіціарних власників, банк має накопичений дефіцит, що покривається внесками в статутний капітал, що здійснені протягом 2017 року.

2) Кошти клієнтів, з яких на кінець 2020 року близько 50% припадало на поточні високодиверсифіковані рахунки, переважно фізичних осіб. Завдяки низькій концентрації клієнтської бази Банк має стійкі поточні пасиви, що забезпечують низьку вартість залучених ресурсів порівняно з конкурентами.

3) Кошти міжбанківського ринку та рефінансування НБУ. В своїй політиці управління ліквідністю Банк не спирається на цей вид ресурсів, використовуючи їх лише в виключних випадках та в лімітованому обсязі.

Політика управління Банком спрямована на ефективне управління всіма видами ресурсів, поліпшення фінансових показників діяльності Банку,

а також підвищення вартості його активів. Отже, важливим елементом корпоративного управління є регулярна розробка, розгляд і схвалення стратегії розвитку, а також визначення пріоритетних напрямків діяльності як окремих бізнес-напрямків, так і діяльності Банку в цілому.

Як частину системи управління, Банк використовує бюджетне управління і планування, а також систему контролю виконання планів і оцінки результатів діяльності Банку.

Внутрішніми нормативними документами Банку встановлюються якісні та кількісні показники діяльності по бізнеснапрямках, що дозволяють оцінити діяльність різних підрозділів Банку.

Найціннішим ресурсом Банку є його персонал, від якого залежить успішна робота Банку, його подальший розвиток та виконання Стратегії. Станом на 01 січня 2021 р. у Банку працює понад 22 тис. працівників, щомісячний прийом на роботу складає понад 400 кандидатів. Банк вже 6 років поспіль визнається кращим роботодавцем України серед молоді та студентів.

З метою створення корпоративної культури, визначення етики відносин у команді, поваги працівників до клієнтів, один до одного, до керівників та своєї справи у Банку затверджений Кодекс поведінки (етики). Відповідно до Кодексу поведінки (етики) в сфері управління персоналом та забезпечення поваги до прав людини.

Банк цінує своїх працівників, створює умови, при яких кожен може повністю реалізувати свій професійний потенціал. Активно та послідовно залучає до своєї команди та відзначає кращих працівників незалежно від віку, статі, віросповідання, переконань або національності та винагороджує їх за успіхи у роботі. Поважає людську гідність і особистість та вірить в значимість атмосфери довіри і співробітництва. Створює умови для відкритого і своєчасного спілкування, здорового робочого мікроклімату, дотримання техніки безпеки, надає можливість для індивідуального зростання і самоствердження працівників. Зацікавлений в належному

дотриманні трудового законодавства.

Визнаючи, що інвестиції в кваліфіковані кадри складають основу довгострокового успіху, Банк дбає про підвищення кваліфікації працівників, їх мотивації, соціальної захищеності. У Банку проводяться заходи щодо підвищення професійного рівня працівників. Банк приділяє постійну увагу вдосконаленню і зміцненню корпоративної культури, питань охорони здоров'я працівників та безпеки умов їх праці. В 2020 році реалізована та запущена нова програма добровільного медичного страхування співробітників та членів їх сімей.

Разом із тим, ключовими в діяльності Банку є технологічні ресурси. В цій сфері, з одного боку, Банк розвиває технології процесів обслуговування клієнтів через автоматизацію значної частини бізнес-процесів, будує комплексну систему очного та дистанційного навчання продавців, розвиває технології бізнес-процесів підтримки; з іншого боку розвиває свою організаційну структуру, що дозволить більш ефективно впроваджувати зміни та здійснювати поточне управління Банком. Крім того, Банк підтримує стабільність своєї ІТ системи, розвиває її цільову архітектуру, впроваджує проекти щодо розвитку та підтримки критичних систем. Приват24, ІТ системи та процесінг, розвиток безготівкових та безконтактних платежів, біометрія, вдосконалення мережі та підходів до обслуговування клієнтів, підвищення якості послуг – все це основні напрямки розвитку технологічних ресурсів Банку.

Функція управління ризиками у Банку здійснюється стосовно фінансових ризиків, а також нефінансових (операційних, юридичних, комплаєнс ризиків та ризику репутації). Фінансові ризики складаються з ринкового ризику (який включає валютний ризик), кредитного ризику, процентного ризику та ризику ліквідності. Основними цілями управління фінансовими ризиками є визначення лімітів ризику й нагляд за тим, щоб ці ліміти не перевищувались. У 2020 році створено Комітет з управління непрацюючими активами.

В Банку впроваджена трирівнева система внутрішнього контролю, що ґрунтується на розподілі обов'язків між підрозділами Банку, крім функцій, які віднесено до виключної компетенції Наглядової Ради / Правління / Комітетів Банку відповідно до положень законодавства України, нормативно-правових актів Національного Банку України:

1) перша лінія захисту – бізнес-підрозділи та підрозділи підтримки, які ініціюють, здійснюють або відображають операції, приймають ризики в процесі своєї діяльності та несуть відповідальність за поточне управління цими ризиками, здійснюють контрольні процедури;

2) друга лінія захисту – блок підрозділів з питань управління ризиками та Напрямок «Compliance», які забезпечують впевненість керівників Банку в тому, що впроваджені першою лінією захисту контрольні процедури та заходи з управління ризиками були розроблені та функціонують належним чином;

3) третя лінія захисту – Напрямок «Внутрішній аудит», який здійснює незалежну оцінку ефективності діяльності першої та другої ліній захисту та загальну оцінку ефективності системи внутрішнього контролю.

Банк розвиває нові операції, продукти і напрями, сповідуючи принцип розумного консерватизму. Банк прагне до прозорості у взаєминах з клієнтами та надання їм надійної інформації про свої послуги.

Банк зацікавлений у встановленні довгострокових взаємин з клієнтами.

Взаємовідносини з акціонерами: у відносинах з акціонерами Банк має намір проводити прозору політику і суворо дотримуватися наступних принципів корпоративного управління: поважати і забезпечувати права акціонерів, неухильно дотримуватися їх інтересів, своєчасно розкривати інформацію, проводити активну комунікаційну політику, підвищувати наочність і доступність інформації на основі поліпшення якості звітності та обліку.

Взаємовідносини з персоналом: персонал Банку є ключем до його успішної діяльності. Банк активно і послідовно залучає до своїх лав і вирізняє

кращих співробітників незалежно від віку, раси, статі, віросповідання, переконань або національності і винагороджує їх за успіхи. Банк дорожить своїми співробітниками, створює умови, при яких кожен працюючий в ньому може повністю реалізувати свій творчий хист. Банк поважає людську гідність і особистість і вірить в значимість атмосфери довіри і співробітництва.

Взаємовідносини з державними органами: Банк дотримується принципу нейтральності щодо бізнесових груп, політичних партій і об'єднань і здійснює свою діяльність в інтересах вкладників, клієнтів і акціонерів. Співробітники Банку повинні вести справи з державними органами і владою без особистої зацікавленості, не вдаючись до не правомірних способів здійснення впливу на прийняття адміністративних рішень.

У 2020 році проведено внутрішню і зовнішню оцінку корупційних ризиків у діяльності АТ КБ «ПриватБанк». За результатами складено відповідні висновки. Аналіз результатів оцінок корупційних ризиків у діяльності АТ КБ «ПриватБанк» дозволив зробити висновок про низькі корупційні ризики в більшості сфер діяльності Банку.

Протягом 2020 року підготовлено 237 висновків на предмет відсутності корупційних ризиків при наданні Банком благодійної допомоги. Проведено антикорупційну перевірку 16372 ділових партнерів банку. Зазначені заходи мінімізують ризики ділових відносин Банку з контрагентами, які можуть бути залучені в корупційну діяльність.

Протягом 2020 року Банку продовжував утримувати домінуючі позиції на банківському ринку України як щодо кількості клієнтів, що вважають Банк своїм основним банком, так і за фінансовими показниками.

Так, Банк залишається найприбутковішим банком України – прибуток 2020 року склав 24,3 млрд. грн. У той же час прибуток за будь-яку ціну не є ключовим пріоритетом Банку. Головна мета – забезпечити довгострокову стійкість бізнесмоделі Банку. Свідченням такої стійкості та сталого розвитку банку є зростання кількості активних клієнтів, в т.ч. клієнтів, що

користуються цифровими каналами, значне зростання коштів фізичних та юридичних осіб на поточних та строкових рахунках банку, виважена кредитна політика та утримання показника NPL кредитів на керованому рівні протягом 2020 року, навіть за умов впливу коронакризи COVID-19.

В цілому 2020 рік є роком поширення пандемії коронавірусу (COVID-19), що призвело до рецесії світової економіки та значного сповільнення економічної активності в Україні. В умовах карантину Банк оперативно реагував на зміни та забезпечив безперебійну роботу відділень, підтримку своїх клієнтів та захист персоналу. Так, з початку розповсюдження коронавірусу та введення карантинних обмежень, Банком розроблено та запропоновано підтримку клієнтів через «кредитні канікули», різноманітні програми реструктуризації, зниження тарифів на банківські операції. В середині банку активно йшов перегляд процесів діяльності та оптимізації продуктів та каналів надання послуг. Крім того, першочерговою задачею було забезпечення безперебійного якісного процесу обслуговування клієнтів з врахуванням організації роботимережі відділень та офісів в умовах карантинних обмежень та підвищених вимог до захисту співробітників.

Банк продовжує кількісний та якісний розвиток послуг, розвиває технології Приват24, ІТ системи та процесінг, розвиток безготівкових та безконтактних платежів, біометрію, що сприяє зростанню кількості активних карток, операцій в цифрових каналах, ТСО та АТМ.

Паралельно Банк інвестує в розвиток офлайн бізнесу, в ефективність роботи відділень. Так, в грудні 2020 року Банком було відкрито відділення нового формату, Concept Store Банку. У ньому поєднані сучасний дизайн, найсучасніші технології та відмінний банківський сервіс. Клієнти можуть не тільки отримувати фінансові послуги, але й проводити зустрічі, заходи чи просто попрацювати у комфортній атмосфері. Синергія онлайн та офлайн мережі, де кожен може отримати необхідну банківську послугу завдяки інноваціям та новітньому сервісу – це основа позитивного

клієнтського досвіду. Забезпечення цього балансу є стратегією та базовим принципом бізнес-моделі Банку.

Банк також є провідним банком, що підтримує державні програми кредитування, такі як кредити «5-7-9», компенсаційні кредити для агробізнесу тощо.

За підсумками 2020 року Банк має достатній рівень капіталу. Регулятивний капітал Банку на кінець 2020 року становить 35,3 млрд. грн., а норматив адекватності регулятивного капіталу 28,09 % (при нормі >10 %). Всі нормативні показники ліквідності Банку значно перевищують норми, встановлені НБУ. Так, на 31 грудня 2020 року коефіцієнт покриття ліквідністю складав 278,23 % за всіма валютами та 218,18 % в іноземній валюті при встановленому НБУ значенні нормативу не менше 100%.

Основні виклики 2021 року пов'язані із подальшою перебудовою діяльності Банку та адаптацією до нових умов, обумовлених зміною макросередовища та подальшим впливом коронавірусу. Для Банку це означає пошук нових можливостей розвитку в цифрових каналах, нові шляхи взаємодії з клієнтами, оптимізація внутрішніх процесів та витрат.

І це з врахуванням виконання посиленних вимог регулятора в частині заходів з протидії відмиванню коштів/ фінансування тероризму (AML), якісного управління ризиками та більш жорстких вимог до розміру капіталу.

Завданням Банку на наступний рік є забезпечення стабільності своєї бізнес-моделі та збереження лідируючих позицій на українському банківському ринку.

Основні пріоритети Банку на найближчу перспективу:

- подальше нарощування якісного кредитного портфелю з розширенням кредитів малому та середньому бізнесу;
- підтримка оптимального та достатнього рівня ресурсної бази при подальшій політиці зниження вартості;
- трансформація внутрішніх бізнес-процесів, які дозволять підвищити

ефективність бізнесу та якість обслуговування клієнтів;

- подальша оптимізація та приведення до належного стану регіональної мережі відділень та банківської інфраструктури;

- продовження розробки та впровадження якісних та інноваційних продуктів та сервісів.

Таким чином, результати 2020 року є відображенням помірному впливу пандемії коронавірусу COVID 19 та реалізованих можливостей швидкої адаптації Банку та його продуктів до нових вимог ринку та клієнтів. На 2021 рік Банком планується продовжувати розвивати свої продукти, пропонуючи клієнтам інноваційні послуги, вдосконалювати мережу та платіжну інфраструктуру, активно розвивати кредитування, розширюючи продуктову пропозицію для різних сегментів та виважено підходити до оцінки ризиків.

18 серпня 2020 року на засіданні рейтингового комітету РА «Стандарт-Рейтинг» було прийняте рішення про оновлення рейтингів АТ «КБ «ПриватБанк» (код ЄДРПОУ 14360570) за національною шкалою:

Довгостроковий кредитний рейтинг АТ «КБ «ПриватБанк» за національною шкалою на рівні uaAA. Банк або окремий борговий інструмент з рейтингом uaAA характеризується дуже високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами.

Короткостроковий кредитний рейтинг АТ «КБ «ПриватБанк» за національною шкалою Агентства на рівні uaK1.

Рейтинг депозитів АТ «КБ «ПриватБанк» підтверджено на рівні ua.1 за шкалою РА «Стандарт-Рейтинг». Рішення про оновлення рейтингів АТ «КБ «ПриватБанк» прийняте відповідно до результатів аналізу підсумків роботи Банку за 2020 рік, а також даних статистичної звітності Банку за 2020 рік.

Аналіз оцінки управління активами та пасивами АТ «КБ «ПриватБанк» як одного із найважливіших банків України розпочнемо з дослідження динаміки та структури його активів і пасивів (табл. 2.1) [48].

Таблиця 2.1

Динаміка активів АТ «КБ «ПриватБанк» за 2018–2020 рр.

Активи	Роки			+/-, млн грн		%	
	2018	2019	2020	2020-2019	2020-2018	2020-2019	2020-2018
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	27360	45894	49911	4017	22551	108,75	182,42
Заборгованість банків	-	27118	25059	-2059	-	92,41	-
Кредити та аванси клієнтам	50140	59544	55021	-4523	4881	92,40	109,73
Інвестиційні цінні папери	180081	152157	221661	69504	41580	145,68	123,09
Вбудовані похідні фінансові активи	-	1716	1748	32	-	101,86	-
Передоплата з поточного податку на прибуток	184	2257	6660	4403	6476	295,08	3619,57
Інвестиції в дочірні та асоційовану компанію	30	155	30	-125	0	19,35	100,00
Інвестиційна нерухомість	3340	3379	2933	-446	-407	86,80	87,81
Основні засоби	3793	4764	5894	1130	2101	123,72	155,39
Інші фінансові активи	2743	2210	3448	1238	705	156,02	125,70
Інші активи	8899	9285	8900	-385	1	95,85	100,01
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя	1361	1244	1228	-16	-133	98,71	90,23
Активи, утримувані для продажу	117	-	32	-	-85	-	27,35
Всього активів	278048	309723	382525	72802	104477	123,51	137,58

Станом на 31.12.2018 загальна сума активів банку становить 278048 млн. грн, що на 9,61% більше, ніж на 31.12.2017, отже, загальна динаміка є позитивною протягом трьохроків. Ці позитивні зміни відбулися, насамперед, за рахунок збільшення видачі кредитів АТ «КБ «ПриватБанк» на 30,79%, а також за допомогою зростання інвестиційного портфеля банку порівняно з 2017 р. на 42,16% [48].

Станом на 31.12.2020 загальна сума активів банку становить 382225 млн. грн, що на 37,58 % більше, ніж на 31.12.2018, отже, загальна динаміка є позитивною протягом трьохроків. Ці позитивні зміни відбулися,

насамперед, за рахунок збільшення видачі кредитів АТ «КБ «ПриватБанк» на 9,73 %, а також за допомогою зростання інвестиційного портфеля банку порівняно з 2018 р. на 23,09 %.

У структурі активів найбільша частка належить інвестиційним цінним паперам – 65% в 2018 році, 58 % в 2020 році, абсолютне значення цього показника на 2018 р. становило 180081 млн. грн (рис. 2.1). На другому місці з питомою вагою 18% в 2018 році, 14 % в 2020 році знаходяться кредити та аванси клієнтам, приріст даного показника порівняно з 2017 р. становив 11805 млн грн. Найбільше АТ «КБ «ПриватБанк» кредитує юридичних осіб: загальна сума виданих кредитів становить 21% від загальної вартості кредитного портфеля. На наступній позиції розмістилися основні засоби з питомою вагою 10 % у загальних активах банку.

Структура активів оцінюється як позитивна, оскільки про це свідчать активний розвиток банківської установи, розширений спектр банківських продуктів та послуг, що призводить до розширення кола клієнтів і підвищує ліквідність та прибутковість банківської установи. З аналізу динаміки та структури активів банку було з'ясовано, як розміщувалися наявні фінансові ресурси АТ «КБ «ПриватБанк».

Станом на 31.12.2020 загальна сума зобов'язань та капіталу банку становила 382525 млн. грн, що на 23,51 % більше порівняно з 2019 р. та на 37,58 % більше порівняно з 2018 роком. Як бачимо, у динаміці зобов'язань державного банку переважають кошти як фізичних, так і юридичних осіб, які розміщені на вклади, приріст даного показника на 2020 р. становив 81653 млн. грн. (табл. 2.2). Це не є дивним, адже основним джерелом формування ресурсів банку є депозитні операції. У 2020 р. банк збільшив кількість клієнтів на 1,5 млн. – до близько 22 млн осіб, при цьому майже кожен другий клієнт (близько 9 млн. осіб) був активним користувачем «Приват24».

Таблиця 2.2

Динаміка пасивів АТ «КБ «ПриватБанк» за 2018–2020 рр.

Пасиви	Роки			+/-, млн грн		%	
	2018	2019	2020	2020-2019	2020-2018	2020-2019	2020-2018
Заборгованість перед НБУ	9817	7721	-	-	-	-	-
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями	195	201	2	-199	-193	1,00	1,03
Кошти клієнтів	231055	240621	312708	72087	81653	129,96	135,34
Випущені боргові ЦП	2	-	-	-	-	-	-
Відстрочене зобов'язання з ПНП	136	121	146	25	10	120,66	107,35
Поточне зобов'язання з ПНП	2247	1522	2907	1385	660	191,00	129,37
Резерви, інші фінансові та нефінансові зобов'язання	3132	3260	12082	8822	8950	370,61	385,76
Субординований борг	-	-	-	-	-	-	-
Всього зобов'язань	246584	255194	329700	74506	83116	129,20	133,71
Акціонерний капітал	206060	206060	206060	0	0	100,00	100,00
Емісійний дохід	23	23	23	0	0	100,00	100,00
Внески у капітал, отримані за випущені, але не зареєстровані нові акції	-	-	-	-	-	-	-
Резерв переоцінки приміщень	687	614	689	75	2	112,21	100,29
Нереалізований (збиток)/ прибуток від інвестиційних ЦП	-3303	-1274	-2937	-1663	366	230,53	88,92
Результат від операцій з акціонером	12174	12174	12174	0	0	100,00	100,00
Загальні резерви та інші фонди	6211	6850	8481	1631	2270	123,81	136,55
Накопичений дефіцит	190388	169918	171665	1747	-18723	101,03	90,17
Всього власного капіталу	31464	54529	52825	-1704	21361	96,88	167,89
Всього зобов'язань та капіталу	278048	309723	382525	72802	104477	123,51	137,58

Станом на 31.12.2020 загальна сума зобов'язань банку становить 382525 млн. грн., що на 104477 млн. грн., або на 37,58%, більше порівняно з 2018 р. Зі структури пасиву балансу (рис. 2.1) чітко видно, що найбільшу питому вагу у розмірі 95% займають депозити, що надані клієнтам банку.

Рис. 2.1. Структура активів АТ «КБ «ПриватБанк» за 2020 р.

Рис. 2.2. Структура зобов'язань АТ «КБ «ПриватБанк» за 2020 р.

За період з 01.01.2020 по 01.01.2021 ключові балансові показники АТ КБ «ПРИВАТБАНК» зазнали наступних змін [48]:

1. Власний капітал Банку зменшився на 3,12 %: з 54,529 млрд. грн. станом на 01.01.2020 до 52,825 млрд. грн. станом на 01.01.2021. Впродовж вказаного періоду аналізу АТ «КБ «ПриватБанк» не нарощував статутний капітал: станом на 01.01.2021 його обсяг залишався на рівні 206,060 млрд. грн.

2. Кредитний портфель Банку за підсумками 2020 року скоротився на 8 %: з 59,544 млрд. грн. станом на 01.01.2020 до 55,021 млрд. грн. станом на 01.01.2021.

Водночас портфель інвестиційних цінних паперів АТ «КБ «ПриватБанк» за період з 01.01.2020 по 01.01.2021 виріс на 45,68 % до 221,661 млрд. грн., а його частка в активах Банку збільшилась на 9 п.п. до 58,00 %. Станом на 01.01.2021 портфель інвестиційних цінних паперів АТ «КБ «ПриватБанк» був сформований з державних боргових цінних паперів (частка яких в портфелі цінних паперів становила 99,53%) та довгострокових облігацій, випущених Державною іпотечною установою (частка яких оцінювалась в 0,47 %). При цьому що державні цінні папери ідентифікуються як активи високої якості, тобто активи з найменшим ступенем ризику.

Обсяг грошових коштів та їх еквівалентів та обов'язкових резервів в активах АТ «КБ «ПриватБанк» станом на 01.01.2021 порівняно з 01.01.2020 зріс на 8,75 % до 49,911 млрд. грн., а їхня частка в структурі активів Банку скоротилась на 1,6 п.п. до 9 %.

3. Впродовж 2020 року АТ «КБ «ПриватБанк» в повному обсязі погасив заборгованість перед НБУ: станом на 01.01.2021 в балансі Банку була відсутня вказана стаття зобов'язань. Станом на 01.04.2020 обсяг заборгованості АТ «КБ «ПриватБанк» перед НБУ складав 2,370 млрд. грн. і за підсумками першого кварталу 2020 року вона зменшилась на 69,30%. За 2019 рік обсяг заборгованості Банку перед НБУ зменшився на 21,35%, за 2018 рік – на 20,79 %, а за 2017 рік – на 31,32%.

Банк мав достатньо ліквідності для погашення даної заборгованості, а необхідність її підтримки носила технічний характер. Таким чином, АТ «КБ «ПриватБанк» в котре продемонстрував свою здатність виконувати прийняті на себе зобов'язання.

Таблиця 2.3

Фінансова стійкість АТ «КБ «ПриватБанк» за 2018–2020 рр.

Назвапоказників	Нормативне значення	Рік			Відхилення	
		2018	2019	2020	2020-2019	2020-2018
Коефіцієнт надійності	Неменше5 %	0,13	0,21	0,16	-0,05	0,03
Коефіцієнт фінансового важеля	<20	7,84	4,68	6,24	1,56	-1,6
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	Неменше 10%	0,11	0,18	0,14	-0,04	0,03
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	-	0,45	0,32	0,34	0,02	-0,11
Коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом	-	-0,04	-0,81	-0,19	0,62	-0,15
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	12,0–15,0	1,35	1,5	1,86	0,36	0,51

Із табл. 2.3 видно, що коефіцієнт надійності у 2018–2020 рр. перевищив нормативне значення (не менше 5 %) та становить у 2018 р. 13 %, а в 2020 р. – 16 %. Це свідчить про надійність державного банку. Коефіцієнт фінансового важеля має тенденцію до зниження, що передбачає спад ділової активності банку. Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів відповідає нормативному значенню (не менше 10%) лише у 2018-2020 р.

Можна сказати, що за досліджуваний період прослідковуються значні коливання щодо забезпеченості власними коштами банківської установи.

Дані табл. 2.3 свідчать про те, що на початок 2018 р. коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом має негативне значення (-0,10), а вже на кінець року він зріс майже до позитивного значення (-0,04). Це свідчить про те, що розмір власного капіталу за мінусом недохідних активів не покривав дохідних активів, але впродовж року сума неробочих активів знизилася. За досліджуваний період коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом має негативне значення, розмір власного капіталу за мінусом недохідних активів не покривав дохідних активів.

Отже, АТ «КБ «ПриватБанк» необхідно й надалі поліпшувати

управління активами і пасивами з метою поліпшення його фінансово стану.

Таблиця 2.4.

Ліквідність АТ «КБ «ПриватБанк» за 2018–2020 рр.

Назвапоказників	Нормативне значення	Рік			Відхилення	
		2018	2019	2020	2020-2019	2020-2018
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	Не менше 30 %	0,43	0,44	0,42	95,45	97,67
Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку	Не менше 100 %	1,13	1,21	1,16	95,87	102,65
Коефіцієнт відношення високоліквідних до робочих активів	Не менше 20 %	0,12	0,16	0,14	87,50	116,67
Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань	Близько 70-80 %	0,96	1,0	0,86	86,00	89,58
Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	-	0,22	0,25	0,18	72,00	81,82
Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань	-	0,33	0,35	0,32	91,43	96,97

Із даних, що наведені в розрахунковій табл. 2.4, видно, що банк забезпечив високий понаднормативний рівень коефіцієнтів миттєвої ліквідності та загальної ліквідності зобов'язань банку, які мають тенденцію до стабільності. Це свідчить про спроможність банку погашати будь-які свої зобов'язання. Коефіцієнт відношення високоліквідних до робочих активів не відповідає нормативному значенню та становить лише 12%, а також має негативну тенденцію до зменшення, що свідчить про необхідність активізації менеджерських заходів для усунення банківських ризиків. Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань перевищує нормативне значення, у результаті чого зростає забезпеченість робочими активами всіх зобов'язань банку.

Додатковим показником є коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів, він зріс на 4%, отже, ризик ліквідного погашення основного обсягу зобов'язань перед клієнтами банку має швидку тенденцію до зростання. Більш детально динаміку коефіцієнтів ліквідності банку зображено на рис. 2.3.

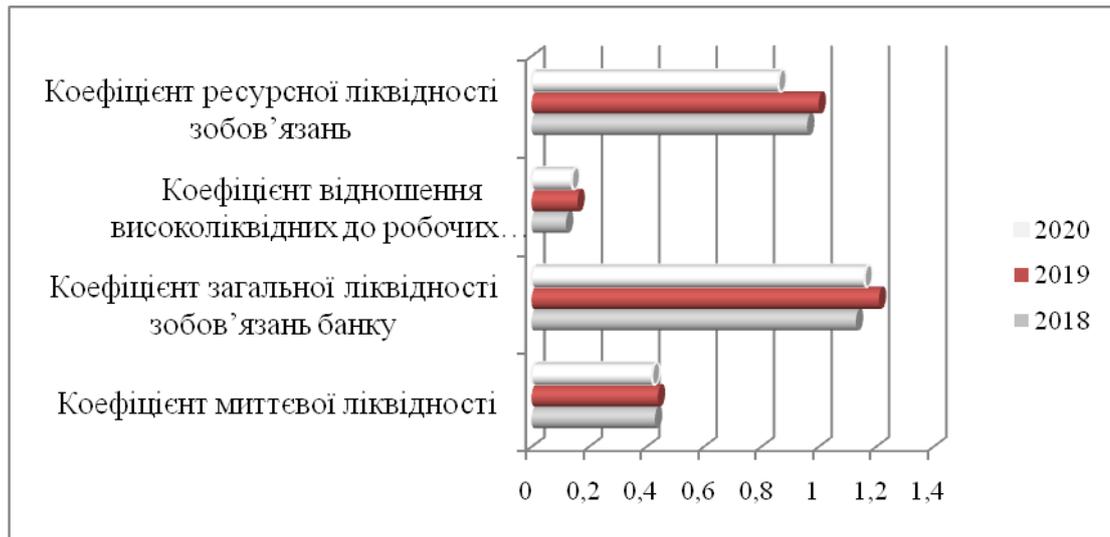

Рис. 2.3. Динаміка коефіцієнтів ліквідності АТ «КБ «ПриватБанк» за 2018–2020 рр.

Отже, показники ліквідності АТ «КБ «ПриватБанк» у цілому показали, що банк має змогу погашати будь-які вимоги за зобов'язаннями та перед своїми клієнтами.

Для того щоб проаналізувати, як управляють активами та пасивами в АТ «КБ «ПриватБанк», необхідно також розрахувати економічні нормативи НБУ за 2018–2020 рр. (табл. 2.5).

З даних табл. 2.5 видно, що на 31.12.2018 р. норматив регулятивного капіталу АТ «КБ «ПриватБанк» становив 19556,00 млрд. грн. на 31.12.2020 р. норматив регулятивного капіталу АТ «КБ «ПриватБанк» становив 35257,00 млрд. грн. що в багато разів перевищує встановлене НБУ нормативне значення (200 млн. грн.).

Норматив достатності регулятивного капіталу АТ «КБ «ПриватБанк» станом на кінець 2018 р. становив 17,36 %, на кінець 2020 р. становив 28,58 % що більше встановленого НБУ граничного значення. Таким чином, банк сформував та підтримував хороший запас за нормативом адекватності регулятивного капіталу.

Нормативи ліквідності АТ «КБ «ПриватБанк» за період 2018–2020 рр. продемонстрували позитивну динаміку та відповідають нормативному

значенню НБУ (рис. 2.4). Отже, державний банк був дуже добре забезпечений ліквідністю протягом 2018-2020 р.р.

Таким чином, політика управління активами і пасивами банку АТ «КБ «ПриватБанк» була позитивною з погляду ліквідності активів, кредитного ризику, дотримання нормативів, позитивної динаміки активів та пасивів банку, а щодо фінансової стійкості, то необхідні ефективні управлінські рішення.

Таблиця 2.5

Динаміка дотримання економічних нормативів АТ «КБ «ПриватБанк» за 2018–2020 рр.

Назвапоказників	Нормативне значення	Рік			Відхилення	
		2018	2019	2020	2020-2019	2020-2018
Мінімальний розмір регулятивного капіталу банку	200 млн.грн.	19556,00	19223,00	35257,00	183,41	180,29
Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу	≥10%	17,36	14,15	28,58	164,63	201,98
Норматив достатності основного капіталу	≥7%	11,52	7,13	14,25	123,7	153,01
Норматив миттєвої ліквідності	≥20%	43,46	44,5	42,3	95,06	97,33
Норматив поточної ліквідності	≥40%	141,98	121,4	116,0	95,55	81,70
Норматив короткострокової ліквідності	≥60%	97,74	100,41	86,41	83,07	73,44

В травні 2020 року АТ «КБ «ПриватБанк» суттєво наростив регулятивний капітал (Н1): станом на 01.01.2021 р. його обсяг досяг 35,456 млрд. грн., що більш ніж у 177 разів перевищило встановлене НБУ граничне значення. Також станом на 01.01.2021 р. регулятивний капітал Банку (Н1) складав 35,412 млрд. грн. Таким чином, в 2020 році АТ «КБ «ПриватБанк»сформував дуже великий запас за нормативом Н1.

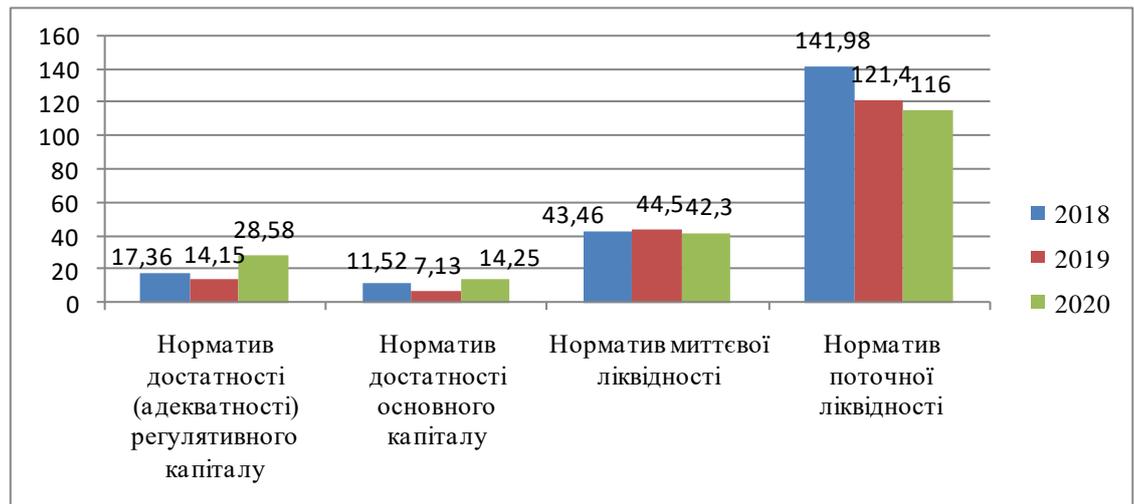

Рис. 2.4. Динаміка нормативів ліквідності АТ «КБ «ПриватБанк» за 2018–2020 рр.

Динаміка регулятивного капіталу Банку (Н1), в свою чергу, позитивно відобразилась на динаміці нормативів Н2 та Н3, обумовивши їхнє зростання. Так, норматив адекватності регулятивного капіталу АТ «КБ «ПриватБанк» (Н2) за період з 01.01.2020 по 01.01.2021 виріс на 14,43 п.п. до 28,58%, що на 18,58 п.п. перевищило встановлений НБУ граничний рівень, а також було на 6,67 п.п. вище, ніж середній показник даного нормативу по банківській системі України. Станом на 01.01.2021 р. Н2 Банку склав 29,12%, що на 19,12 п.п. перевищило встановлене регулятором граничне значення, а також було на 7,60 п.п. більше ніж середньо-ринковий показник.

Норматив достатності основного капіталу АТ «КБ «ПриватБанк» (Н3) станом на 01.01.2021 порівняно з 01.01.2020 збільшився на 7,22 п.п. і склав 14,35%, що на 7,35 п.п. перевищило встановлене НБУ граничне значення (на рівні 7%), але було на 1,40 п.п. менше, ніж середній показник даного нормативу по банківській системі України.

Станом на 01.01.2021 р. Н3 Банку склав 14,62%, що на 7,62 п.п. перевищувало встановлене регулятором граничне значення, але було на 0,76 п.п. менше, ніж середньо-ринковий показник.

Таким чином, станом на початок 2021 року АТ «КБ «ПриватБанк» сформував та підтримував дуже великий запас за нормативами капіталу (Н1,

H2 та H3), що позитивно впливає на його кредитний рейтинг.

Таблиця 2.6

Основні нормативи АТ «КБ «ПриватБанк», %, п.п.

Показник	Нормативне значення	01.01.2021		01.01.2020	
		по системі	банк	по системі	банк
Норматив адекватності регулятивного капіталу (H2)	>10%	21,91%	28,58%	19,66%	14,15%
Норматив достатності основного капіталу (H3)	>7%	15,75%	14,35%	13,50%	7,13%
Норматив короткострокової ліквідності (H6)	>60%	88,15%	86,41%	94,35%	100,41%
Норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR _{ВВ})	>100%	-	199,67%	-	268,26%
Норматив коефіцієнта покриття ліквідністю в іноземній валюті (LCR _{ІВ})	>100%	-	229,72%	-	307,71%
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (H7)	<25%	19,15%	9,71%	17,61%	16,64%
Норматив великих кредитних ризиків (H8)	<800%	90,11%	0,00%	105,00%	32,04%

Нормативи ліквідності АТ «КБ «ПриватБанк» за період з 01.01.2020 по 01.01.2021 продемонстрували низхідну динаміку:

–норматив короткострокової ліквідності (H6) зменшився на 14,00 п.п.: з 100,41% до 86,41%;

–норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR_{ВВ}) знизився на 68,59 п.п.: з 268,26% до 199,67%;

–норматив коефіцієнта покриття ліквідністю в іноземній валюті (LCR_{ІВ}) скоротився на 77,99 п.п.: з 307,71% до 229,72%.

Тобто станом на 01.01.2021 АТ «КБ «ПриватБанк» підтримував помітний запас за нормативами ліквідності: норматив короткострокової ліквідності Банку (H6) перевищував встановлене НБУ граничне значення на

26,41 п.п., норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR_{ВВ}) – на 99,67 п.п., а норматив коефіцієнта покриття ліквідністю в іноземній валюті (LCR_{Ів}) – на 129,72 п.п. Станом на 01.01.2020 Н6 Банку складав 86,59%, LCR_{ВВ} був на рівні 241,82%, а LCR_{Ів} становив 227,67%.

Таким чином, станом на 01.01.2021р. АТ АТ «КБ «ПриватБанк» підтримував хороший запас ліквідності, на що вказують відповідні нормативи Банку. Агентство вкотре нагадує, що високі показники нормативів LCR_{ВВ} та LCR_{Ів} свідчать про те, що Банк сформував вагомий запас ліквідності для покриття відтоку коштів клієнтів протягом 30 днів в умовах реалізації стрес-сценарію.

Джерела прибутку Банку в 2020 році значно не змінились, хоча і були обмежені впливом макроекономічних тенденцій. Так, в 2020 році, з одного боку, на доходи банку сильно вплинули обмеження щодо нарощення кредитування, коливання комісійного доходу, а з іншого, тренд зменшення відсоткових ставок на ринку забезпечив зменшення вартості ресурсів.

Також в 2020 році посилилась волатильність макрофакторів, які обумовили значний результат від переоцінок позиції тафінансових активів.

Чистий прибуток Банку за 2020 рік склад 24,3 млрд. грн., що залишається максимальним результатом всьогобанківського сектору України.

Чистий процентний дохід склав 21,6 млрд. грн., збільшившись порівняно з 2019 роком майже на 10%. При цьому Банк був вимушений сформувати додаткові резерви на зменшення корисності за кредитними операціями, внаслідок дії коронакризи на фінансову діяльність позичальників. Сума такого резерву склала 1,25 млрд. грн. Після вирахування резерву на зменшення корисності чистий процентний дохід Банку є майже стабільним – 19,8 млрд. грн. в 2020 році (19,7 млрд. грн. в 2019 році) (табл. 2.7).

Також стабільний обсяг має чистий комісійний дохід, який в 2020 році досяг рівня у 18,8 млрд. грн, тоді як в 2019 році складав 18,2 млрд. грн. Динаміка комісійних доходів обумовлена як збільшенням обсягу платежів

клієнтів, так і переглядом тарифів Банку.

Торговий результат формується переважно за операціями з купівлі-продажу валюти, що в 2020 році склав 3,1 млрд. грн.

Також частина прибутку Банку є результатом впливу макроекономічних факторів. Так, зміни в світовій економіці та економіці України обумовили збільшення справедливої вартості облігацій внутрішньої державної позики, що були отримані як внесок в статутний капітал банку при націоналізації. За рахунок такої переоцінки в 2020 році Банк отримав 16,0 млрд. грн. прибутку. Одночасно ця переоцінка частково нівелює від'ємний вплив на результати банку коливань валютних курсів, що за 2020 рік обумовило -7,5 млрд. грн. збитків.

Таблиця 2.7

Дані про ключові статті доходів та витрат АТ «КБ «ПриватБанк» за
2018-2020 роки

Показник	Роки			+/-, млн. грн		Відхилення, %	
	2018	2019	2020	2020-2019	2020-2018	2020-2019	2020-2018
Процентні доходи	30754	33841	33563	-278	2809	99,18	109,13
Процентні витрати	13996	14162	11943	-2219	-2053	84,33	85,33
Чистий процентний дохід	16758	19679	21620	1941	4862	109,86	129,01
Комісійні доходи	19590	24575	27649	3074	8059	112,51	141,14
Комісійні витрати	4402	6386	8888	2502	4486	139,18	201,91
Чистий комісійний дохід	15188	18189	18761	572	3573	103,14	123,53
Адміністративні та інші операційні витрати	14041	14889	18087	3198	4046	121,48	128,82
Прибуток / (збиток)	12846	32670	24561	-8109	11715	75,18	191,20

Адміністративні та операційні витрати банку склали 18,087 млрд. грн., з яких близько 0,7 млрд. грн. витрачено на спеціальні бонусні виплати співробітникам мережі за підвищений ризик під час роботи в умовах коронавірусу; 0,3 млрд. грн. – на захисні матеріали та додаткову дезінфекцію відділень, банкоматів та терміналів.

За підсумками 2020 року АТ «КБ «ПриватБанк» отримав прибуток в обсязі 24,561 млрд. грн., що на 24,82% менше прибутку банку за підсумками 2019 року, що на 91,2 % перевищило прибуток банку за 2018 рік.

Ключові статті доходів АТ «КБ «ПриватБанк» за підсумками 2020 року в порівнянні з аналогічним періодом 2019 року продемонстрували різноспрямовану динаміку. Так, чистий процентний дохід банку в 2020 році виріс на 9,86% порівняно до 2019 року, на 29,01 % – до 2018 року, до 21,620 млрд. грн., а чистий комісійний дохід виріс на 3,14 % порівняно до 2019 року, на 23,53 % до 2018 року, до 18,761 млрд. грн.

Таким чином, за підсумками досліджуваного періоду АТ «КБ «ПриватБанк» показав вагомий фінансовий результат. Але в порівнянні з 2019 роком в 2020 році прибуток знизився на 24,82 %, що є негативною динамікою змін. При цьому низхідна динаміка прибутку банку обумовлена впливом об'єктивних факторів, пов'язаних із запровадженням карантинних обмежень, і відповідає загальним тенденціям у банківській системі України. За підсумками 2020 року в порівнянні з аналогічним періодом 2018 року прибуток Банку демонстрував зростання. Крім того в 2019 році АТ «КБ «ПриватБанк» генерував рекордно великі обсяги прибутку та демонстрував високу динаміку його приросту (прибуток Банку за підсумками 2019 року склав 32,609 млрд. грн., що в 2,5 рази перевищило прибуток Банку за 2018 рік). АТ «КБ «ПриватБанк» через масштаби своєї діяльності продовжує залишатись стратегічним інтересом Держави Україна. Участь держави у капіталі АТ «КБ «ПриватБанк» забезпечує основу для стабільного функціонування вітчизняної банківської системи.

Довгостроковий кредитний рейтинг АТ «КБ «ПриватБанк» за національною шкалою було присвоєно 29 грудня 2016 року, вже після націоналізації Банку. В АТ «КБ «ПриватБанк» наявний фактор зовнішньої підтримки з боку Міністерства фінансів України.

Таким чином, за підсумками 2020 року ключові балансові показники АТ «КБ «ПриватБанк» продемонстрували різноспрямовану динаміку. Банк

наростив активи та зобов'язання, а також збільшив портфель інвестиційних цінних паперів та обсяг коштів клієнтів на фоні зменшення власного капіталу та кредитного портфеля. В 2020 році АТ «КБ «ПриватБанк» суттєво збільшив обсяг регулятивного капіталу (Н1), що позитивно відобразилось на динаміці нормативів Н2 та Н3. Станом на початок 2021 року Банк сформував та підтримував дуже великий запас за нормативами капіталу (Н1, Н2 та Н3) та хороший запас за нормативами ліквідності (Н6, LCR_{вв} та LCR_{ів}), що позитивно впливає на його кредитний рейтинг. За підсумками 2020 року АТ «КБ «ПриватБанк» отримав прибуток в обсязі 24,561 млрд. грн. Фінансовий результат Банку є вагомим і заслуговує на позитивну оцінку, а його низхідна динаміка обумовлена впливом об'єктивних факторів, пов'язаних із запровадженням карантинних обмежень, і відповідає загальним тенденціям у банківській системі України. АТ «КБ «ПриватБанк» є стратегічним інтересом Держави Україна, що забезпечує Банку високий рівень зовнішньої підтримки.

Отже, для того щоб забезпечити стійкість, надійність, прибутковість та ліквідність банку, необхідно ефективно управляти активами і пасивами банківської установи. Сучасний стан динаміки та структури управління активами і пасивами на прикладі АТ «КБ «ПриватБанк» за 2018–2020 рр. відображає позитивну тенденцію до зростання активів, капіталу і зобов'язань банку. У структурі пасиву балансу найбільшу частку займають депозитні операції, тоді як у структурі активів – інвестиційні та кредитні операції. Структура активів і пасивів АТ «КБ «ПриватБанк» забезпечує необхідний рівень ліквідності та відповідає встановленим нормативам НБУ. Оскільки банківська сфера завжди несе за собою високі ризики, необхідно постійно вдосконалювати системи та методи управління активами і пасивами з метою забезпечення стабільної фінансової стійкості банку.

2.2. Аналіз банківських операцій з платіжними картками

Незважаючи на карантинні та обмежувальні заходи, запроваджені у квітні 2020 року, які дещо пригальмували розвиток ринку платіжних карток, протягом 2020 року продовжував збільшуватися обсяг операцій (безготівкових та отримання готівки) з використанням платіжних карток. Так, кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, досягла 5997,1 млн. шт., що на 18,6 % більше, ніж у 2019 році, а їхня сума – 3957,3 млрд. грн (збільшення на 10,6% порівняно з попереднім періодом).

Більшість цих операцій здійснено у власній мережі українських банків-емітентів (58,1 % від кількості та 77,2 % від суми всіх операцій з платіжними картками). У мережі інших банків-резидентів здійснено 38,5 % від кількості та 19,6 % від суми операцій з платіжними картками.

За межами України обсяг операцій з платіжними картками, емітованими банками-резидентами, залишався незначним та становив 3,4 % від кількості та 3,3 % від суми усіх операцій з картками. Операції з картками, емітованими банками-нерезидентами, на території України становили лише 1,2 % від кількості та 1,5% від суми усіх таких операцій в мережах українських банків.

Майже всі операції з використанням платіжних карток (99,8 % кількості та 99,3 % суми) у 2020 році було здійснено в міжнародних системах MasterCard (63,9 % від кількості та 65,3 % від суми) та Visa (35,9 % від кількості та 34,0 % від суми). Така сама ситуація спостерігалася й у 2019 році, водночас порівняно з 2019 роком спостерігалось зростання частки операцій з використанням карток МПС Visa.

У 2020 році порівняно з 2019 роком кількість безготівкових операцій з використанням платіжних карток зросла на 25,1 % до 5211,2 млн шт. (86,9 % від загальної кількості), а сума – на 22,8 % та досягла 2208,7 млрд. грн. (55,8 % від загальної суми операцій з картками).

За сумою безготівкових операцій з використанням платіжних карток превалювали перекази з картки на картку (42,8 %), їхня кількість становила 12,6 %. Водночас майже половину кількості безготівкових операцій з використанням платіжних карток (49,8 %) здійснено в торговельній мережі, їхня сума становила 26,9 % усіх безготівкових операцій. Порівняно з 2019 роком розрахунки в торговельній мережі зросли на 21,8 % за кількістю та 15,9 % за сумою. Понад половина цих операцій (56,8 % кількості, 57,0 % суми) – операції з використанням технології безконтактної оплати та NFC-технології.

Загалом операції з використанням технології безконтактної оплати та NFC-технології перевищують операції з фізичним зчитуванням платіжної картки. Так, операції в торговельній мережі з фізичним зчитуванням платіжної картки порівняно з 2019 роком зменшилися на 17,6 % за кількістю та 22,3 % за сумою. Водночас операції з використанням технології безконтактної оплати та NFC-технології за цей період зросли на 91,5% за кількістю та 84,2% за сумою.

Кількість карток, емітованих українськими банками, станом на 01.01.2021 становила 73,4 млн. шт., що на 6,6 % більше, ніж у попередньому році. З них більше половини (40,4 млн шт., або 55,1 % емітованих платіжних карток) використовувалися в грудні 2020 року для здійснення видаткових операцій.

Безпека, швидкість та зручність безконтактних платежів як з використанням безконтактних карток, так і за допомогою смартфонів та інших NFC-пристроїв, спонукає поширенню карток, які підтримують таку технологію оплати. Так, кількість безконтактних платіжних карток, які використовували для здійснення видаткових операцій, за 2020 рік збільшилася майже вдвічі – з 7,6 млн. у січні 2020 р. до 13,2 млн. карток у грудні 2020 р.. Кількість токенизованих платіжних карток, які застосовувалися для здійснення видаткових операцій, за 2020 рік зросла на 76,6 % до 3,9 млн. шт.

Найбільша кількість платіжних карток (47,6 млн шт., або 65 %) емітовані в міжнародній платіжній системі Master Card. Друге та третє місце за кількістю емітованих карток посідають міжнародна платіжна система VISA (25,2 млн. шт., або 34 %) та система ПРОСТІР (0,6 млн. шт. або 1 %). Частка інших карткових систем, які здійснюють свою діяльність на території України, становила у 2020 році менше 0,01 %.

В частині активних карток порівнюються цифри станом на 01.02.2020 та 01.01.2021 у зв'язку із зміною періодичності подання статистичної звітності з січня 2020 року, з щоквартальної на щомісячну. Створені в результаті заміни реквізитів платіжних карток на унікальні цифрові ідентифікатори, які використовуються для здійснення операцій із застосуванням гаджетів із функцією NFC (зокрема, через платіжні сервіси Apple Pay, Google Pay, Garmin Pay та інші).

Кількість платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережі порівняно з 2019 роком зросла на 12,3% до 375,0 тис. шт., з них 325,8 тис. шт. (86,9%) – безконтактні термінали. Загалом кількість платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережі за останні п'ять років зросла майже вдвічі з 199,8 тис. шт. до 375,0 тис. шт. Протягом останніх трьох років спостерігається поступове щорічне зменшення банківських пристроїв (банкомати, ПТКС та банківські термінали) з 56,6 тис. од. до 48,8 тис. од.

Кількість платіжних терміналів у розрахунку на 1 млн. постійного населення України за рік зросла з 8,4 тис. од. до 9,4 тис. од. (на 11,9 %). Регіональний розподіл платіжних терміналів лишався доволі нерівномірним. Лідерами за цим показником були м. Київ (23,4 тис. термінали на 1 млн. населення), Київська (13,8 тис. терміналів) та Дніпропетровська (11,8 тис. терміналів) області. Найменша кількість терміналів у розрахунку на 1 млн населення в Закарпатській (5,3 тис. терміналів), Донецькій (3,9 тис. термінали) та Луганській (2,4 тис. термінали) областях.

Найбільша кількість платіжних терміналів у АТ КБ «ПриватБанк» (58,4 % усіх платіжних терміналів), АТ «Ощадбанк» (18,6 %) та АТ «Райффайзен Банк Аваль» (8,7 %).

З метою виявлення основних тенденцій розвитку ринку платіжних карток в Україні проаналізуємо динаміку кількості банків-учасників карткових платіжних систем, держателів платіжних карток, а також кількості платіжних карток (в обігу та активних) в Україні за 2010–2020 рр. (табл. 2.8, 2.9).

Таблиця 2.8

Загальні дані банків-учасників карткових платіжних систем, держателів платіжних карток, а також кількість платіжних карток (в обігу та активних) в Україні за 2010–2020 рр.

Звітна дата	Банки-учасники карткових платіжних систем, од.	Держателі платіжних карток, тис. ос.	Платіжні картки в обігу, тис. шт.	Активні платіжні картки, тис. шт.
1 січня 2010 р.	146	39395	44 469	29 104
1 січня 2011 р.	141	39942	46 375	29 405
1 січня 2012 р.	142	35179	57 893	34 850
1 січня 2013 р.	142	44339	69 826	33 106
1 січня 2014 р.	143	49719	69 726	35 622
1 січня 2015 р.	128	51649	70 551	33 042
1 січня 2016 р.	98	43058	59 307	30 838
1 січня 2017 р.	87	41746	57 633	32 389
1 січня 2018 р.	77	41721	59 867	34 858
1 січня 2019 р.	70	41745	62389	34789
1 січня 2020 р.	70	41789	63987	35768

За період 2010–2020 рр. спостерігається тенденція до зменшення практично всіх абсолютних значень показників, наведених у табл. 2.8. Це зумовлене трьома основними чинниками, а саме зменшенням кількості банків в Україні, фінансовими кризами в Україні (2008 р., 2013–2014 рр.), зміною підконтрольних територіальних кордонів, що безпосередньо відобразилося на фактичних статистичних даних, сформованих Державною службою статистики України. Тому вважаємо, що задля аналізування основних тенденцій розвитку ринку платіжних карток в Україні необхідно

досліджувати відносні показники, а не абсолютні, що характеризують цей ринок. Так, у табл. 2.9 наведено результати розрахунку відносних показників стану ринку платіжних карток в Україні.

Таблиця 2.9

Результати розрахунку відносних показників стану ринку платіжних карток в Україні за 2010–2018 рр.

Звітна дата	Частка банків, що є учасниками карткових платіжних систем у загальній кількості діючих банків, %	Кількість платіжних карток на 1 ос., шт.	Кількість активних карток, випущених 1 банком-учасником карткових платіжних систем, тис. шт.	Кількість платіжних карток, випущених 1 банком-учасником карткових платіжних систем, тис. шт.
1 січня 2010 р.	81,56	0,97	199,34	304,58
1 січня 2011 р.	80,57	1,01	208,55	328,90
1 січня 2012 р.	81,14	1,27	245,42	407,70
1 січня 2013 р.	81,14	1,53	233,14	491,73
1 січня 2014 р.	79,44	1,53	249,10	487,59
1 січня 2015 р.	81,01	1,64	258,14	551,18
1 січня 2016 р.	89,91	1,39	314,67	605,17
1 січня 2017 р.	93,55	1,35	372,29	662,45
1 січня 2018 р.	93,90	1,41	452,70	777,49
1 січня 2019 р.	93,33	1,49	467,80	815,8
1 січня 2020 р.	95,89	1,53	488,56	897,8

За результатами виконаних розрахунків можна стверджувати, що ринок платіжних карток в Україні впродовж 2010–2020 рр. активно розвивається. Так, частка банків, що є учасниками карткових платіжних систем, у загальній кількості діючих в Україні банків зросла з 81,56 % у 2010 р. до 95,89 % у 2018 р. Кількість активних карток, випущених 1 банком-учасником карткових платіжних систем, зросла у 2,45 рази (з 199,34 тис. шт. у 2010 р. до 488,56 тис. шт. у 2020 р.), а кількість випущених платіжних карток у розрахунку на 1 банк-учасник зросла у 2,95 рази (з 304,58 тис. шт. у 2010 р. до 897,8 тис. шт. у 2020 р.). Тобто можна стверджувати, що банки, які залишилися на ринку, більш активно працюють у напрямі популяризації використання населенням платіжних карток. Якщо ж проаналізувати кількість платіжних карток, що припадає на 1 особу в Україні, то станом на

1 січня 2020 р. цей показник становить 1,53 шт., хоча 1 січня 2010 р. його значення становило 0,97 шт. (тобто не кожен громадянин України використовував платіжні картки для розрахунків безготівковими грошима). Така динаміка показника свідчить про зростання довіри населення до безготівкових розрахунків, зростання рівня захищеності безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток, зручність та доступність цього платіжного інструмента. Можемо говорити про позитивні зміни в розвитку ринку платіжних карток в Україні.

Лідером за кількістю випущених платіжних карток був і залишається АТ КБ «Приватбанк». На нього припадає 44,1% всіх випущених платіжних карток в Україні. На другому місці йде Ощадбанк з результатом 18,1% і третє місце займає Райффайзен банк Аваль з результатом 5,9 %, натомість частка випущених карток іншими банками складає 31,9 % на 01.01.2021р. Але у АТ КБ «Приватбанк» не тільки багато платіжних карток, банк займає перше місце за частотою їх використання (так, близько 49 % всіх платіжних карток, за якими в 2020 році здійснювали операції, припадає саме на ПАТ КБ «Приватбанк»).

Для порівняння з досліджуваного банку з конкурентами були обрані платіжні картки для оформлення яких не потрібно бути постійним клієнтом чи тримати в цьому банку зарплатний проект.

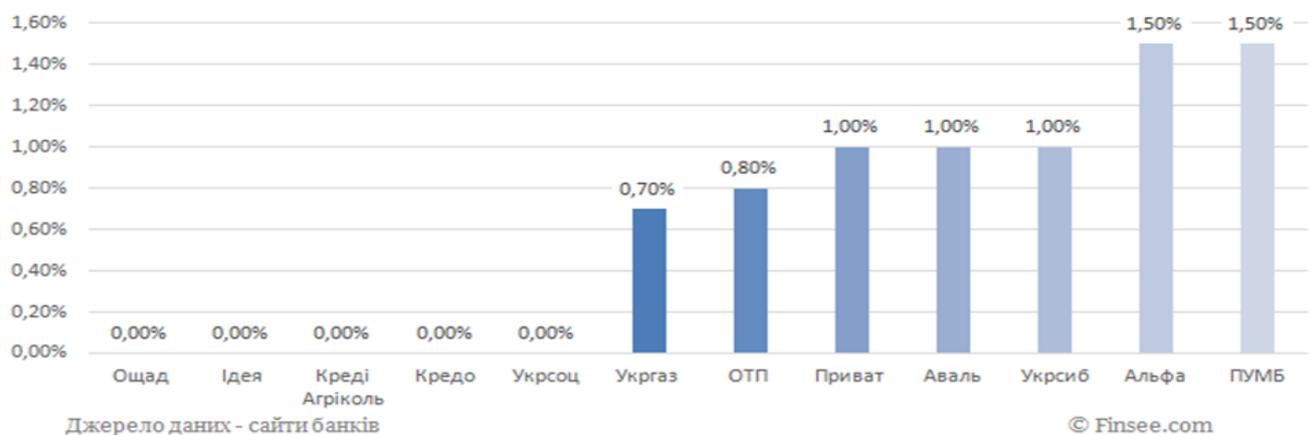

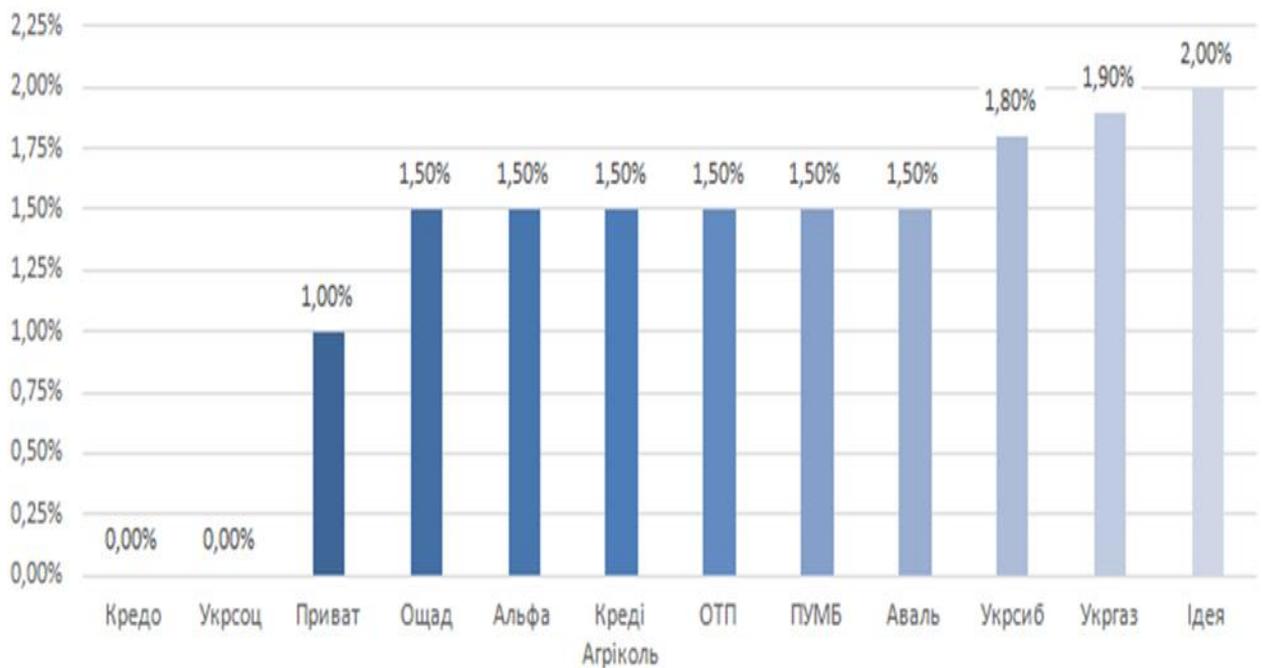
Рис. 2.5. Комісія за отримання готівки в банку, що видав картку, % від суми

Примітка: Комісія від Ідея банку та Кредобанку наведена для отримання готівки в межах ліміту (20 тис. грн. та 40 тис. грн. на місяць відповідно).

Ощадбанк та Креді Агріколь встановили найкращі умови. В Укрсоцбанку комісія за зняття коштів вже врахована в абонплату, тому пропозиція цього банку є менш привабливою, ніж у двох попередніх банків. Також цікавими є умови Ідея банку та Кредобанку, проте при перевищенні місячного ліміту за кожну наступну операцію по видачі готівки потрібно буде сплатити комісію. В Ідея банку необхідно віддати 1,00 % від суми, а в Кредобанку – 1,50 % від суми.

ПриватБанк бере плату в розмірі 1,00 % від суми. Для зняття готівки краще підійде Картка для виплат, проте в неї є суттєвий недолік – при нецільовому поповненні буде стягнена комісія в розмірі 0,50 % від суми.

Найменш вигідно знімати кошти за картками від Альфа-банку та ПУМБ.

Джерело даних - сайти банків

© Finsee.com

Рис. 2.6. Комісія за отримання готівки в інших банках, % від суми

За платіжною картою від Кредобанку можна отримати гроші безкоштовно у будь-якому банкоматі. Укрсоцбанк включив вартість більшості операцій з платіжною картою в обов'язковий щомісячний платіж.

ПриватБанк стягує плату в розмірі 1,00 % від суми за картою Універсальна. Більш вигідною є Картка для виплат, що дозволяє отримувати гроші в усіх українських банках без комісії (з обмеженнями щодо джерел надходження коштів).

Ощадбанк встановив вартість операції в розмірі 1,50 % плюс 5 грн., що при знятті суми в 5 тис. грн складе 1,60 %.

Ідея банк та Укрсоцбанк мають найвищі відсотки серед головних конкурентів.

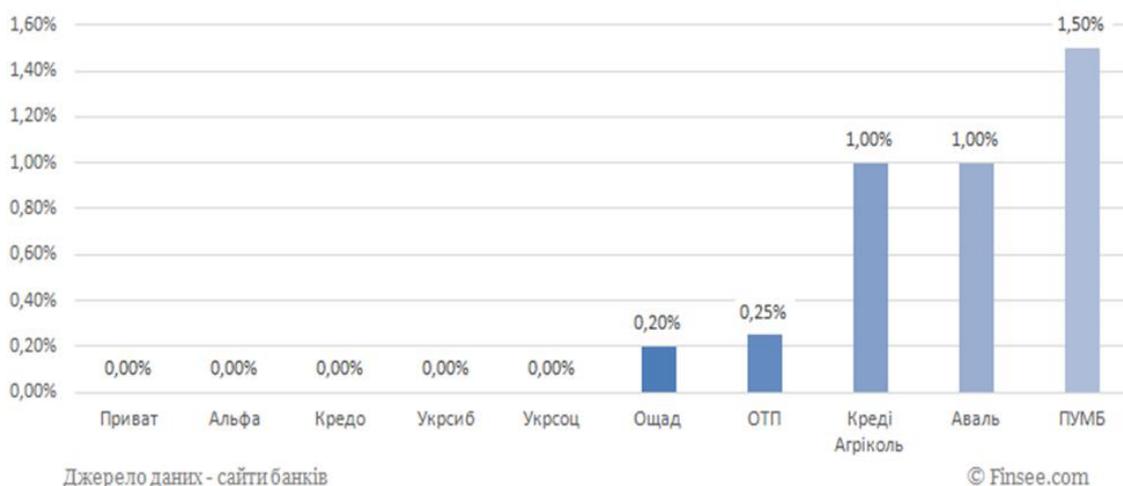

Рис. 2.7. Комісія за переказ коштів між рахунками в межах банку, % від суми

Примітка: Укргазбанк та Ідея банк встановили плату за переказ коштів у фіксованому розмірі – 5 грн. та 2 грн. відповідно.

За умовами більшості карток провідних українських банків, таких як ПриватБанк, Альфа-банк, Укрсиббанк та інших, Вам не потрібно сплачувати комісію за переказ грошей.

Вартість перерахунку коштів в Ощадбанку становить 0,20 % плюс 2 грн. Отже, при відправленні клієнтом 10 тис. грн. на інший рахунок розмір

комісії складе 22 грн.

ПУМБ встановив найбільшу плату – 1,50 % плюс 20 грн. грн.

Найкращі умови пропонують Альфа-банк та Укрсоцбанк.

Клієнти ПриватБанку та Укрсиббанку можуть перерахувати кошти в інші банки за 0,50 % від суми.

Ощадбанк бере комісію в розмірі 1,0 % плюс 5 грн., що при переказі 10 тис. грн складе 1,05 % від суми.

Найменш вигідні умови в Райффайзен банку Аваль та ПУМБ.

Для порівняння були обрані платіжні картки для оформлення яких не потрібно бути постійним клієнтом чи тримати в цьому банку зарплатний проект.

Примітка: Комісія від Ідея банку та Кредобанку наведена для отримання готівки в межах ліміту (20 тис. грн. та 40 тис. грн. на місяць відповідно).

Ощадбанк та Креді Агріколь встановили найкращі умови. В Укрсоцбанку комісія за зняття коштів вже врахована в абонплату, тому пропозиція цього банку є менш привабливою, ніж у двох попередніх банків. Також цікавими є умови Ідея банку та Кредобанку, проте при перевищенні місячного ліміту за кожну наступну операцію по видачі готівки потрібно буде сплатити комісію. В Ідея банку необхідно віддати 1.00 % від суми, а в Кредобанку – 1,50 % від суми.

ПриватБанк бере плату в розмірі 1,00 % від суми. Для зняття готівки краще підійде Картка для виплат, проте в неї є суттєвий недолік – при нецільовому поповненні буде стягнена комісія в розмірі 0,50 % від суми.

Найменш вигідно знімати кошти за картками від Альфа-банку та ПУМБ.

За платіжною картою від Кредобанку можна отримати гроші безкоштовно у будь-якому банкоматі. Укрсоцбанк включив вартість більшості операцій з платіжною картою в обов'язковий щомісячний платіж.

ПриватБанк стягує плату в розмірі 1.00 % від суми за картою

Універсальна. Більш вигідною є Картка для виплат, що дозволяє отримувати гроші в усіх українських банках без комісії (з обмеженнями щодо джерел надходження коштів).

Ощадбанк встановив вартість операції в розмірі 1,5 % плюс 5 грн., що при знятті суми в 5 тис. грн складе 1,6 %.

Ідея банк та Укрсоцбанк мають найвищі відсотки серед головних конкурентів.

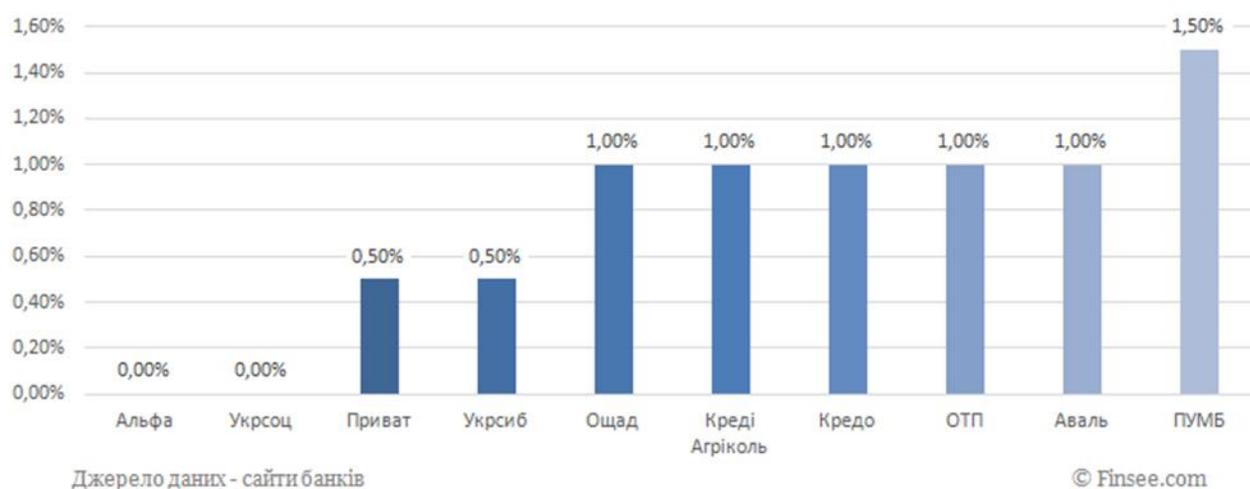

Рис. 2.8. Комісія за переказ коштів на рахунки в інші банки, % від суми

Примітка: Укргазбанк та Ідея банк встановили плату за переказ коштів у фіксованому розмірі – 5 грн. та 2 грн. відповідно.

За умовами більшості карток провідних українських банків, таких як ПриватБанк, Альфа-банк, Укрсиббанк та інших, Вам не потрібно сплачувати комісію за переказ грошей.

Вартість перерахунку коштів в Ощадбанку становить 0,2 % плюс 2 грн. Отже, при відправленні клієнтом 10 тис. грн на інший рахунок розмір комісії складе 22 грн.

ПУМБ встановив найбільшу плату – 1,5 % плюс 20 грн.

Найкращі умови пропонують Альфа-банк та Укрсоцбанк.

Клієнти ПриватБанку та Укрсиббанку можуть перерахувати кошти в інші банки за 0,5 % від суми. Ощадбанк бере комісію в розмірі 1,0 % плюс 5 грн., що при переказі 10 тис. грн складе 1,05 % від суми. Найменш вигідні умови в Райффайзен банку Аваль та ПУМБ.

За результатами проведених досліджень можна стверджувати, що ринок платіжних карток в Україні за досліджуваний період активно розвивається. Так, частка банків, що є учасниками карткових платіжних систем, у загальній кількості діючих в Україні банків зростає. Кількість активних карток, випущених 1 банком-учасником карткових платіжних систем, кількість випущених платіжних карток у розрахунку на 1 банк-учасник зростає. Тобто можна стверджувати, що банки, які залишилися на ринку, більш активно працюють у напрямі популяризації використання населенням платіжних карток.

2.3. Розрахунки за основними видами платіжних карток АТ «КБ «ПриватБанк»

За аналізований період частка випущених платіжних карток АТ КБ «Приватбанк» зросла на 5,28 % і склала 49,38 % від загальної кількості. Натомість частка платіжних карток АТ «Ощадбанк» зменшилась на 0,8 %, а частка платіжних карток АТ «Райффайзен банк Аваль» збільшилась на 1,12 %, досягши 7,02 % від загальної кількості.

Частка випущених платіжних карток іншими банками України на 01.01.2021 р. зменшилась на 5,6 %, що свідчить про те, що АТ КБ «Приватбанк» проводить агресивну політику по випуску і подальшому використанню платіжних карток і розширює географію своєї діяльності, що можна спостерігати і в наступному періоді.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що АТ КБ «Приватбанк» займає більшу частку по випуску платіжних карток і за аналізований період нарощує діяльність. Хоча, нарощення кількості платіжних карток – це ми-

нулий етап. Зараз банки все більше уваги приділяють новому перспективному напрямку бізнесу, який років через п'ять, а тим більше через десять буде домінуючим в Україні.

За підсумками аналізованого періоду українці використовували платіжні картки в основному для зняття грошей у банкоматах, хоча надалі спостерігається тенденція до використання карток для розрахунків за товари і послуги.

Так, з 1 квітня 2013 року всі торговельні організації і сфера послуг, за винятком сільської місцевості зобов'язані мати платіжні термінали для прийому безготівкових платежів за допомогою платіжних карток. Таким чином, мережа банківського самообслуговування АТ КБ «Приватанк» є найбільшою в Україні – кількість встановлених в Україні терміналів перевищила 219241 одиниць на кінець 2020 року. Надалі АТ КБ «Приватбанк» планує встановити ще декілька тисяч «електронних банків»; збільшити кількість терміналів, що працюють цілодобово; запустити термінали самообслуговування з можливістю внесення готівки пачкою для обслуговування малого бізнесу. Зараз банки активно працюють з торговельними мережами і намагаються закріпитися в найбільш масових. В минулому році за допомогою платіжних карток було сплачено товарів на суму 91,5 млрд грн. Це майже в 2 рази більше, ніж за попередній рік. Зростає і кількість використання платіжних карток при розрахунках у торгових мережах та сума покупки на них.

Так, за аналізований період значно зменшилась кількість платіжних карток в обігу на 12917629 шт., або на 18,31 %, що свідчить про те, що АТ КБ «Приватбанк» не нарощує їх кількість.

Натомість кількість активних платіжних карток також зменшилась, але незначно, – на 653448 шт., що у відносному вимірі склало 1,98 %. Станом на 01.01.2021 року АТ КБ «Приватбанк» посідає перше місце по загальній кількості карток в обігу та кількості активованих карток серед інших банків системи.

Таблиця 2.10

Дані щодо кількості платіжних карток АТ КБ «Приватбанк» та інфраструктури їх обслуговування за 2018-2020 рр.

Період	Платіжних карток (в обігу)	Платіжних карток (активні)	Банкоматів	Платіжних терміналів			Підприємств торгівлі та сфери послуг
				Загальна	Торговельних	Банківських	
2018 рік	70550630	33042496	36596	203810	178875	24935	123505
2019 рік	59306608	30837750	33334	194478	174293	20185	131264
2020 рік	57633001	32389048	33783	219241	199796	19445	145938

Так на перші припадає 44,4 %, а на другі відповідно 51,5 % від загальних сум. Згідно аналізу проведеного Національним банком України, можна зробити висновок, що за останні роки підприємства торгівлі, а також сфери послуг, надають можливість своїм клієнтам здійснювати безготівкові розрахунки. За показниками Національного банку у 2020 році їх кількість зросла більш ніж на 11 % (на 14674 од.) і становила 145938 од. У 2020 році їх частка в АТ КБ «Приватбанк» становила 72741 одиниці.

Що ж до загальної кількості терміналів, які обслуговують платіжні картки спостерігаються значне зростання їх загальної кількості.

Таким чином, що за аналізований період спостерігається незначний ріст кількості загальних та торговельних терміналів АТ КБ «Приватбанк», натомість кількість банківських терміналів зменшилась на 5490 шт., а у відносному вираженні зменшення склало 22,01 %.

Цьому банку належить майже 113 тис. платіжних терміналів, а також він має досить розвинену мережу філіалів по всій Україні та надає всі можливі банківські операції.

Хоча в цілому по банківській системі спостерігається збільшення терміналів протягом останніх трьох років. Позитивною є тенденція щодо емісії банками карток із чіпом, кількість яких у загальній кількості платіжних карток порівняно із платіжними картками за іншими видами носіїв

інформації збільшилась на 0,5 %.

Значне зростання кількості та обсягів безготівкових розрахунків в Україні за результатами 2020 року продемонстрували показники ринку платіжних карток. За 2020 рік обсяги операцій з платіжними картками зросли на 30,6 % та становили близько 1610 млрд. грн., в той час, як і загальна кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, зросла на майже 28 % та становила 2 513 млн. шт.

Таблиця 2.11

Сума та кількість операцій з використанням платіжних карток,
емітованих АТ КБ «Приватбанк» за 2018-2020 рр.

Період	Сума операцій (млн. грн.)			Кількість операцій (млн. шт.)		
	Безготівкові платежі	Отримання готівки	Усього	Безготівкові платежі	Отримання готівки	Усього
2018 рік	255194	763841	1019035	879	693	1 573
2019 рік	384795	848001	1232796	1 287	678	1 965
2020 рік	571275	1038985	1610260	3 061	1 416	4 477

В порівнянні 2018 року з 2020 роком частка безготівкових платежів з використанням карток в Україні значно зросла в 2,24 рази. Якщо у 2018 році вона становила 21% (255,194 млн. грн), – то за аналізом 2020 року вона перевищила 35 % і становила 571,275 млн. грн.), натомість кількість операцій здійснених за допомогою безготівкових розрахунків також зростає (у 2018 році – 879 млн. шт., а на кінець 2020 року – підвищилась до 3061 млн. шт. (ріст у 3,48 рази). До того ж спостерігається протягом аналізованого періоду ріст інфраструктури використання платіжних інструментів АТ КБ «Приватбанк». Станом на 01.01.2021 р. вона налічувала майже 20492 одиниць банкоматів та 219241 одиниць терміналів в той час, як за 2018 рік їх приріст був менший, адже на 01.01.2019 інфраструктура становила – 193985 одиниць банкоматів та 109060 одиниць терміналів.

АТ КБ «Приватбанк» був одним із лідерів серед банків України за кількістю емітованих платіжних карток та ступенем розгалуженості інфраструктури їх обслуговування станом на 01 січня 2021 року. За кількістю

платіжних карток та встановлених пристроїв для їх обслуговування у регіональному розрізі найвищі показники демонструють м. Київ, Дніпропетровська та Харківська області. Таким чином, можна зробити висновок, що ринок платіжних карток в Україні розвивається дуже швидко і має стабільний зростаючий характер.

ПАТ КБ «Приватбанк» являється дійсним членом двох найбільших міжнародних платіжних систем VISA і EUROPAY, а також агентом по поширенню карток компанії American Express. Своїм клієнтам він пропонує такі види платіжних пластикових карток, як: VISA Business, VISA Classic, VISA Electron/Plus, VISA Gold, Visa Electron, Visa Platinum, CAM-card, VISA Electron Domestic Eurocard/Mastercard Gold, Cirrus/Maestro; American Express Personal, American Express Gold, American Express Corporate; American Express Platinum.

Загалом протягом останніх років незалежності України спостерігається відносно стала ситуація що до розвитку платіжних карток. Картки в основному використовуються для отримання готівки та проведення безготівкових розрахунків, проте останні протягом останніх трьох років ростуть. Тому не дивно, що процес агітації населення брати споживчі кредити за допомогою платіжних карток посилюється. Сьогодні мало який банк не пропонує своїм клієнтам кредитну платіжну картку. Дуже часто ця послуга пов'язана з наявністю депозиту клієнта в банку і в цьому випадку ставки за такими кредитами на картку пільгові.

Також можемо сказати, що розрахунки за допомогою готівки скорочуватимуться з 27 % до 23 % до 2020 року, а розрахунки за допомогою платіжних карток підвищуватимуться з 29 % до 33 %. У вирішенні питання активізації процесу використання в Україні платіжних карток для безготівкових розрахунків очевидне недоопрацювання локальних платіжних систем. Сьогодні життєво необхідною стає реалізація керуючої, спрямовуючої, об'єднуючої кредитні організації ролі платіжних систем у цьому питанні. Завдяки цим зручностям які дозволяють отримати пластикові

картки вони використовуються повсякчасно.

Перед сучасним картковим бізнесом постає завдання посилення довіри потенційних клієнтів до платіжних карток. В результаті чого зростатиме емісія, яка буде виражена не тільки кількісно, а й якісно. Тобто, на карткових рахунках зможемо бачити залишки, картки використовуватимуться не лише для зняття готівки, а й для розрахунків, а це буде джерелом доходів для банків, що сприятиме розвитку економіки та її стабілізації.

За аналізований період спостерігається тенденція до збільшення обсягів та кількості операцій з використанням платіжних карток, що пов'язане з розвитком торгівлі та сфери послуг, зокрема зі збільшенням кількості терміналів, популяризації послуг через мережу Інтернет, можливістю дистанційної оплати за продукцію. Також до зростання обсягів операцій з використанням платіжних карток привела інфляція, адже зростання цін в Україні за аналізований період з 2010 до 2020 року склало приблизно 2 рази (за офіційними статистичними даними [54]). Тому більш показовими з точки зору розвитку ринку платіжних карток є динаміка кількості операцій з використанням платіжних карток та структура таких операцій в АТ КБ «ПриватБнк» (рис.2.9, 2.10).

Спостерігаються позитивні зміни щодо використання платіжних карток. Так, з метою отримання готівки платіжною картою виконано лише 25,2 % усіх операцій у 2020 р. (у 2017 р. – 44,1% операцій), тоді як для безготівкових розрахунків платіжною картою скористалися у 74,8 % випадків у 2020 р.

Також позитивною є динаміка за обсягами таких операцій, проте не на стільки яскравою та показовою. У 2020 р. 60,7 % коштів за операціями платіжними картками отримані готівкою, а лише 39,3% – безготівковими платежами.

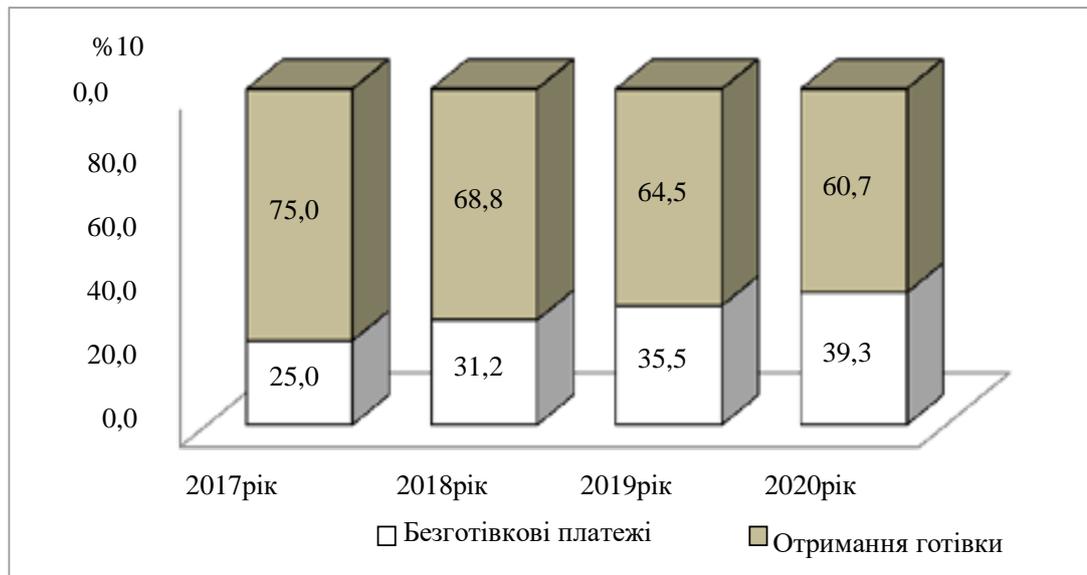

Рис. 2.9. Структура операцій з використання платіжних карток в АТ КБ «Приватбанк» (у грошовому еквіваленті)

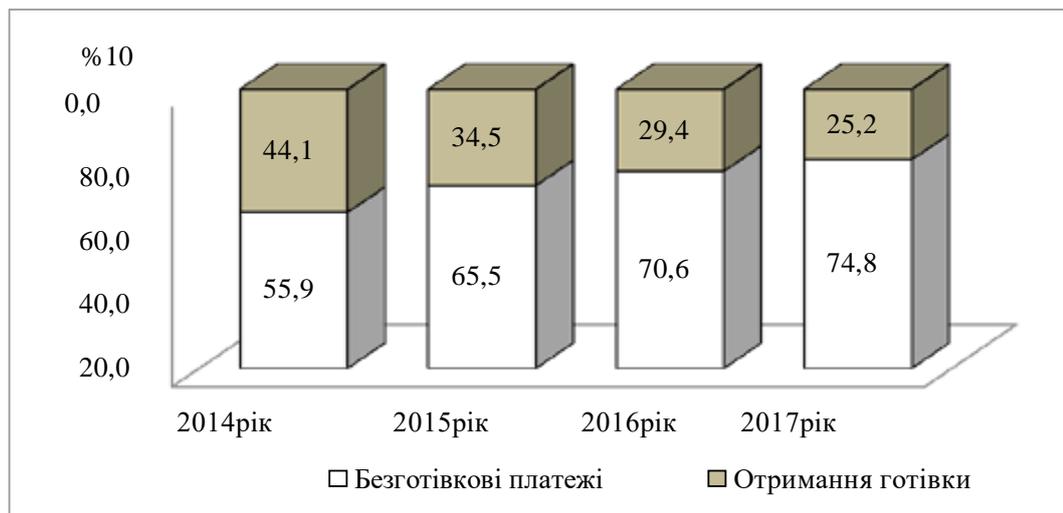

Рис. 2.10. Структура операцій з використання платіжних карток в АТ КБ «Приватбанк» (у кількісному еквіваленті)

У 2020 році користувачі платіжних карток АТ КБ «ПриватБанк» забезпечили 73,8 % загальної кількості безготівкових операцій в країні. Як повідомив Національний банк України, за підсумками 2020 року сумарна кількість безготівкових операцій з використанням банківських карток становила 2,3 млрд. При цьому, лівова частка українського cashless припадає

на користувачів карток найтехнологічнішого ПриватБанку, які зробили за рік 1,7 млрд. безготівкових операцій картками.

За даними АТ КБ «ПриватБанк», найчастіше українці оплачують покупки банківськими картками в продуктових магазинах і супермаркетах, на які припадає 48,4 % загального обсягу транзакцій у термінальній мережі банку. Друге місце за обсягами cashless-оплат посідають магазини одягу, взуття та аксесуарів (10,86%), третє – магазини електроніки та побутової техніки (8,27 %). Також активно розплачуються картками в магазинах товарів для дому (7,72 %), аптеках (6,57 %) та кафе, ресторанах і розважальних центрах (6,57 % загального обсягу транзакцій).

На сьогодні в мережі АТ КБ «ПриватБанк» працює понад 150 тисяч POS-терміналів. Щодня через мережу POS-терміналів АТ КБ «ПриватБанк» власники банківських карток оплачують 2 млн. покупок. Майже 70 % POS-терміналів АТ КБ «ПриватБанк» приймають безконтактні платежі картками чи смартфонами.

АТ КБ «ПриватБанк» не зупиняється в розвитку своїх інновацій.

В 2020 році Банк запустив перші в Україні біометричні платіжні POS термінали з технологією FacePay24, разом з SM POS та UKey розпочав впровадження програмних РРО для бізнесу (комплексне рішення в одному пристрої, яке поєднує сучасний мобільний POS-термінал з платіжними функціями, касовий апарат та систему обліку товарів), впровадив можливість платежів в чат-ботах популярного месенджера Viber, використовуючи інтернет-еквайрінг LiqPay, першим в Україні відкрив випуск платіжних карток міжнародної системи UnionPay International, а в жовтні 2020 року запустив перший в Україні онлайн сервіс підписки та керування постачальниками комунальних послуг.

Банк також продовжує розвивати мережу банкоматів та терміналів, оновлюючи самі пристрої, їх програмне забезпечення та додаючи нові можливості послуг.

В АТ КБ «ПриватБанк» можна обрати особисту пластикову картку для будь-яких цілей і за будь-якою ціною: від недорогих миттєвих карток до карток класу Premium (табл. 2.8).

Таблиця 2.10

Характеристика платіжних карток АТ КБ «ПриватБанк»

Вид пластикової картки 1	Характеристика 2
КАРТКА «УНІВЕРСАЛЬНА» VISA&MASTERCARD (УНІВЕРСАЛЬНА)	Кредитний ліміт до 50 000 грн. Пільговий період до 55 днів, під час якого можна користуватися кредитними коштами безкоштовно. Безкоштовне оформлення протягом 15 хвилин. Бонуси в разі оплати товарів в магазинах – партнерах програми «Бонус-Плюс».
ВАЛЮТНА КАРТКА (МУЛЬТИВАЛЮТНА КАРТКА)	Надає багато можливостей клієнтам які хочуть відкрити рахунки в іноземній валюті Валютна картка - можливість оформити картку в доларах USD, EUR або рублях RUR. Маючи таку картку здійснюйте платежі без конвертації і сплати комісії. Стане в нагоді тим, хто любить подорожувати. Мультивалютна картка – знімати гроші у валюті, відмінній від валюти, у якій відкрита картка. Такий виступає Картка для виплат і «Універсальна Gold». По кожній з них здійснюється валютообмін.
КАРТКА КЛАСУ GOLD – VISA TA MASTERCARD (ЗОЛОТА)	Максимальний розмір кредитного ліміту до 75 000 грн. Пріоритетне обслуговування від персонального банкіра в зручний час. Знижена ставка за користування кредитним лімітом 3,4 %. Бонуси в разі оплати товарів в магазинах – партнерах програми «Бонус-Плюс».
КАРТКА З ІНДИВІДУАЛЬНИМ ДИЗАЙНОМ	Індивідуальний дизайн картки (ваша картка – ваш характер) Відсутня плата за обслуговування картки. Додаткова до основної картки «Універсальна» або «Картки для виплат».
КАРТКА ЮНІОРА	Перша безкоштовна банківська картка для дітей і підлітків від 6 до 17 років. Можливість контролювати витрати дитини. Безкоштовне навчання в школі фінансової грамотності – участь у ЮніорБанку фінансовій освітній програмі Приватбанку для школярів. Захопливі бізнес-квести, навчання в бізнес-школі Приватбанку. Бонуси в разі оплати товарів в магазинах – партнерах програми «Бонус-Плюс»
КАРТКА ДЛЯ ВИПЛАТ (ЗАРПЛАТНА)	Оплата покупок та послуг без комісії. Зняття готівки в будь-якому банкоматі на території України без комісій. Просте та безкоштовне оформлення. Бонуси в разі оплати товарів в магазинах – партнерах

	програми «Бонус-Плюс».
1	2
ІНТЕРНЕТ-КАРТКА (ВІРТУАЛЬНА)	Картка миттєвого випуску. Усі інтернет-магазини – одна Інтернет-картка Інтернет-картка – віртуальна картка для купівель в Інтернеті. Випуск, обслуговування та онлайн-купівлі – без комісій
СОЦІАЛЬНА КАРТКА	Безкоштовна картка для отримання допомоги на дитину, що дозволить зручно отримувати гроші та економити Соціальна виплата на картку зараховується того ж дня, коли її перерахував Соціальний фонд Керування фінансами за допомогою СМС-банкінгу, Приват-24 та платежів за телефоном. До 20 % бонусів разі оплати товарів в магазинах – партнерах програми «Бонус-Плюс»
ПЕНСІЙНА КАРТКА	Безкоштовний випуск та обслуговування. Пенсія на картку зараховується того ж дня, коли її перерахував Пенсійний фонд (пенсія вчасно та без черги). Зняття готівки у банкоматах. Комунальні платежі в Приват-24 до 3000 грн. на місяць й не більше ніж 10 платежів безкоштовно. Можливість отримувати додатковий дохід у вигляді % на залишок на картці.
КАРТКИ РІВНЯ VIP	Символ високого соціального статусу власника картки. Консьерж-сервіс. Безкоштовне VIP-обслуговування для IT-спеціалістів. Сплата за вкладників тариф на випуск та обслуговування протягом року.

Продовження таблиці 2.10

1. Карта «Універсальна» підійде для зберігання власних коштів, оплати покупок у торговельно-сервісній мережі, переказу коштів з картки на картку (оптимальний варіант – з «Універсальної» на «Універсальну»). Також можна оформити кредитну лінію та підключити послугу за депозитом.

Картка «Універсальна». Вартість відкриття картки: безкоштовно. Абонентська плата: відсутня. Комісія за видачу готівкових коштів: у банкоматах АТ КБ «ПриватБанк» та інших банках України – 1,00 % від суми, за кордоном – 2,0 % від суми, без присутності картки в касі або через банкомат – 2 грн. (окрім зняття через QR-код). Поповнення рахунку: у касі – 5 грн., у терміналі самообслуговування при наявності карти – безкоштовно, поповнення картки іншою особою – 0,5 % від суми (мін. 5 грн). Для власників карток АТ КБ «ПриватБанк» діє акційний тариф 0,2 % від суми

(мінімум 2 грн). Переказ коштів: на карту «Універсальна» у АТ КБ «ПриватБанк» – безкоштовно (+2 грн, якщо переказ здійснюється за допомогою телефону). На «Карту для виплат» у АТ КБ «ПриватБанк» – 0,5 % від суми (+2 грн, якщо переказ здійснюється за допомогою телефону), на рахунок іншого українського банку – 0,5 % (мін. 5 грн), на рахунок юридичної особи у касі АТ КБ «ПриватБанк» – 1,0 % (мін. 25 грн., макс. 1 тис. грн), на рахунок юридичної особи у Приват 24 – 3 грн. Процентна ставка: 7,00 % річних на залишок власних коштів. Дану послугу потрібно активувати у Приват24. Плата за смс-банкінг: безкоштовно. Кеш-бек: до 20,0 % від вартості покупки на спеціальний рахунок «Бонус Плюс». Діє лише в магазинах-партнерах програми. На картку «Універсальна» можна оформити кредитний ліміт.

2. Валютна карта надає багато можливостей клієнтам які хочуть відкрити рахунки в іноземній валюті. Валютна картка дає можливість оформити картку в доларах USD, EUR або рублях RUR. Маючи таку картку можна здійснювати платежі без конвертації і сплати комісії. Стане в нагоді тим, хто любить подорожувати.

Мультивалютна картка дає можливість знімати гроші у валюті, відмінній від валюти, у якій відкрита картка. Такою виступає картка для виплат і «Універсальна Gold». По кожній з них здійснюється валютообмін.

Доларову (Єврову) картку для виплат можна відкрити в відділенні Приватбанку або через Приват24. Оформлення, обслуговування – безкоштовно. Комісія при поповненні через Приват24 безготівковим платежем зі своїх карток, термінал самообслуговування, касу банку, безготівковим платежем від третіх осіб – 0,5 % від суми. Зняття готівки в банкоматі України, пунктах видачі готівки, терміналах Приватбанку, Грузії, Латвії, Італії та Португалії – комісія відсутня (0 %).

3. Оформлення, обслуговування картки «Універсальна Gold» безкоштовне, окрім тих, які з фото і підписом. Плата за користування становить 20 грн щомісяця. «Універсальна Gold» дає значну знижку в

ресторанах, готелях і магазинах. Причому чим вище їхній клас, тим більше знижка.

Відмінність валютної картки «Універсальна Gold» від валютної Картки для виплат, полягає у їх поповненні «Універсальна Gold» – без комісії, а Картка для виплат – 0,5% від суми поповнення.

4. Карта для виплат. Цей продукт є оптимальним для отримання заробітної плати, пенсії, стипендії та соціальної допомоги, зберігання заощаджень, розрахунку в мережах магазинів, зняття готівки в банкоматах. На відміну від «Універсальної», комісія за видачу коштів у банкоматах не береться. Проте наявна комісія за поповнення (окрім зарплати, пенсії і т.п.).

Вартість відкриття картки: безкоштовно. Абонентська плата: немає. Комісія за видачу готівкових коштів: у будь-якому банкоматі України – безкоштовно, за кордоном – 2,0 % від суми, без присутності картки в касі або через банкомат – 2 грн (окрім зняття через QR-код). Поповнення рахунку: безкоштовно зараховується заробітна плата, пенсія, соціальна допомога і т.п. Власником із використанням картки в касі та терміналі, безготівковим платежем та третіми особами – 0,5 % від суми, у касі без наявності картки – 5 грн., за допомогою терміналу без наявності картки – 0,50 % від суми (мін. 5 грн.), переказ коштів: на рахунок будь-якого банку – 0,50 % (мін. 5 грн), на картку за кордоном – 2,0 % (мін. 50 грн). Плата за смс-банкінг: безкоштовно.

5. Карта Юніора. Продукт призначений для дітей від 6 до 17 років. Картка підійде для надійного збереження коштів та контролю витрат дитини батьками.

Вартість відкриття картки: безкоштовно. Абонентська плата: відсутня. Комісія за видачу готівкових коштів: в АТ КБ «ПриватБанк» та інших банках України – 1,0 % від суми, за кордоном – 2,0 % річних, без присутності картки в касі – 2 грн. Поповнення рахунку: у касі без наявності картки – 5 грн., у терміналі самообслуговування без наявності картки – 0,5 % від суми (мін. 5 грн). Процентна ставка: 7,0 % річних на залишок власних коштів понад

100 грн. Дану послугу потрібно активувати у Приват24. На картку Юніора можна було оформити кредитний ліміт до 300 грн. З 20.06.2019 кредитний ліміт за Картками Юніора не встановлюється.

6. Карта Platinum. Розрахована для бізнесменів, яким часто доводиться їздити за кордон, користуватися авіалініями. Картка має багато додаткових послуг, від знижки на страхування до надання послуги Security.

Вартість відкриття картки: 1 тис. грн. Абонентська плата: 300 грн. на місяць. Комісія за видачу готівкових коштів: у банкоматах АТ КБ «ПриватБанк» та інших банках України – 1,0 % від суми, за кордоном – 2,0 % від суми, без присутності картки в касі або через банкомат – 2 грн. Поповнення рахунку: безкоштовно. Переказ коштів: на рахунок в іншому банку (якщо немає договору з отримувачем) – 20 грн. на суму до 500 грн, 1 % – на суму більше 500 грн. (мін. 25 грн, макс. 1 тис. грн). У разі оплати з карток інших банків додаткова комісія у Приват24 – 2,75 %, у терміналі самообслуговування – 1,0 %. У пакет послуг входить: Консьєрж-сервіс 24/7 (виконання замовлень та консультації), право відвідування залів підвищеної комфортності міжнародних аеропортів незалежно від класу авіаквитка (із MasterCard Lounge у аеропорту Бориспіль – безкоштовно), Q Meet&Assist – проходження усіх процедур в аеропортах світу, знижки на програму страхування для подорожей закордоном, правова допомога в екстрених ситуаціях для власника картки та найближчих родичів, можливість безкоштовно користуватись залами для переговорів АТ КБ «ПриватБанк», користування банківськими сейфами банку, преміальні знижки та акції, безкоштовний доступ до готівки в будь-якій точці світу навіть у разі втрати картки.

7. Карта World Elite. Ця пропозиція є привабливою для клієнтів, що регулярно здійснюють покупки у закордонних торговельних мережах та на зарубіжних сайтах й подорожують світом.

Вартість відкриття картки: 4 тис. грн. Абонентська плата: 600 грн. на місяць. Комісія за видачу готівкових коштів: у банкоматах АТ КБ

«ПриватБанк» та інших банках України – 1,0 % від суми, за кордоном – 2,0 % від суми. Без присутності картки в касі або через банкомат – 2 грн. Поповнення рахунку: безкоштовно. Переказ коштів: на рахунок в іншому банку (якщо немає договору з отримувачем) – 20 грн. на суму до 500 грн., 1 % – на суму більше 500 грн. (мін. 25 грн, макс. 1 тис. грн). У разі оплати з карток інших банків додаткова комісія у Приват24 – 2,75 %, у терміналі самообслуговування – 1%. У пакет послуг входить (додатково до послуг для власників карт Platinum): безкоштовне оформлення преміум карток від банку для власника карти та його сім'ї, LoungeKey (дозволяє відвідувати зали підвищеної комфортності в аеропортах) та бізнес-зали від Mastercard, служба пошуку та оцінки найманих працівників, безкоштовна юридична консультація з будь-якого питання клієнта, преміальні знижки та акції.

Найзначнішою подією 2020 року стала пандемія COVID-19, яка привела до різкої рецесії світового масштабу. В цілому, банківський сектор України виявився стійким до коронакризи. Банки безперебійно надавали послуги, підтримували клієнтів кредитуванням. Криза мала помірний негативний вплив на операційну діяльність банківського сектору. З часурозгортання кризи більшість банків досить швидко переорієнтувалася на роботу онлайн. Незважаючи на тимчасове скорочення кількості працюючих відділень, доступність банківських сервісів не знизилася.

В червні 2020 року міжнародне рейтингове агентство Moody's Investors Service підвищило рейтинг довгострокового емітента та пріоритетних незабезпечених зобов'язань уряду України з «Саа1» до рівня «В3» зі стабільним прогнозом.

Рішення підвищити рейтинги ухвалили, оскільки Україна уклала нову програму з Міжнародним валютним фондом іскоротила короткострокові виклики фінансування.

Міжнародне рейтингове агентство Fitch Ratings в 2020 році підтвердило довгостроковий рейтинг дефолту емітента (РДЕ) України на рівні "В" і погіршило прогноз за ним із «позитивного» до «стабільного». Перегляд

прогнозу відображає значний вплив пандемії COVID-19 та підвищені макроекономічні та фінансові ризики, пов'язані з ним. Агентство зазначає, що

рейтинги України відображають її макроекономічну політику, що заслуговує довіри, яка дозволила знизити інфляцію ізвувити бюджетний дефіцит до викликаного коронавірусом шоку, а також історію міжнародної підтримки. Серед слабких сторін, у Fitch виділили низьку зовнішню ліквідність при високих потребах у фінансуванні, пов'язаних із виплатами великих боргів, уразливий, хоча і вдосконалюваний банківський сектор, і слабкі показники корпоративного управління.

Водночас реальний ВВП України різко зменшився, споживча інфляція прискорила в кінці року до 3,8% р/р, наблизившись до нижньої межі цільового діапазону ($5\% \pm 1$ в.п.). Офіційний обмінний курс гривні до долара США Національного банку України знизився на 19,5% з 23,69 гривень за долар США на 1 січня 2020 р. до 28,27 гривень за долар США на 01 січня 2021 р.

Правлінням Національного банку України були ухвалені рішення щодо зниження облікової ставки з 13,5% річних, встановленої з 13 грудня 2019 року, до 11% річних з 31 січня 2020 року, до 10% річних з 13 березня 2020 року, до 8% річних з 24 квітня 2020 року та до 6% річних з 12 червня 2020 року відповідно. В грудні Національний банк залишив рівень облікової ставки на попередньому рівні. Ключовим аргументом на користь цього рішення стало збільшення інфляційного тиску на тлі високої невизначеності щодо карантину та подальшого впливу пандемії на споживчий попит і ділову активність. Збереження облікової ставки не змінило стимулюючий характер монетарної політики, що є важливим для відновлення економіки, та забезпечуватиме помірну інфляцію.

Український банківський сектор залишається високоприбутковим завдяки стійкості операційних прибутків та відсутності значних кредитних втрат. Коронакриза погіршила фінансовий стан банків, проте менш відчутно,

ніж очікувалося навесні 2020 року. Кількість збиткових банків не зросла. Чисті комісійні доходи лише тимчасово знизилися на піку кризи, протестрімко відновилися в подальші місяці. Чисті процентні доходи зростали завдяки збереженню високого процентногоспреду – протягом року ставки за активами та зобов'язаннями знижувалися паралельно. Водночас звуження спреду всередньостроковій перспективі неминуче. Це ключовий ризик для прибутковості банків у наступні роки.

Основними макроекономічними ризиками в 2021 році є різке погіршення епідеміологічної ситуації (і у відповідь посилення карантинних заходів), відчутне послаблення зовнішнього попиту на товари українського експорту, а також розбалансування державних фінансів і нездатність України заручитися зовнішнім фінансуванням. У разі не погіршення ситуації з рівнем захворюваності та не впровадження надалі жорсткіших обмежень, вже починаючи з II кварталу і до кінця 2021 року економіка вийде на позитивну динаміку.

Зросли юридичні ризики в зв'язку зі скасуванням узгоджених з МФО антикорупційних реформ. Прямі геополітичні ризики змінилися несуттєво.

Керівництво стежить за станом розвитку поточної ситуації з розповсюдженням коронавірусу та карантину і вживає заходів, за необхідності, для мінімізації будь-яких негативних наслідків наскільки це можливо. Подальший негативний розвиток подій та макроекономічних умов може негативно вплинути на фінансовий стан та результати діяльності Банку у такий спосіб, що наразі не може бути визначений.

В умовах жорсткої конкуренції, що супроводжує становлення ринкової економіки, потрібно кожен день поліпшувати системи і форми управління активами і пасивами. Лише тільки подібний підхід до управління в ансамблі гарантує економічну стабільність банку. У зв'язку з прогресивним станом АТ КБ «Приватбанк», висновок української влади націоналізувати даний банк вважається необхідним кроком по збереженню економічної міцності, з метою забезпечувати надійність операцій банку, беручи до уваги його системну роль

в економічній системі України та уникнення паніки в банківському секторі. Ключовими внутрішніми підставами такого прийняття укладення НБУ стали невідповідність нормативамадекватності (достатності) грошових коштів, стійка втрата платоспроможності, важливий розрив міжрезервами та взятим кредитним ризиком.

За результатами проведених досліджень можна стверджувати, що ринок платіжних карток в Україні за досліджуваний період активно розвивається. Так, частка банків, що є учасниками карткових платіжних систем, у загальній кількості діючих в Україні банків зростає. Кількість активних карток, випущених 1 банком-учасником карткових платіжних систем, кількість випущених платіжних карток у розрахунку на 1 банк-учасник зростає. Тобто можна стверджувати, що банки, які залишилися на ринку, більш активно працюють у напрямі популяризації використання населенням платіжних карток.

ПАТ КБ «Приватбанк» являється дійсним членом двох найбільших міжнародних платіжних систем VISA і EUROPAY, а також агентом по поширенню карток компанії American Express.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що АТ КБ «Приватбанк» займає більшу частку по випуску платіжних карток і за аналізований період нарощує діяльність. АТ КБ «Приватбанк» був одним із лідерів серед банків України за кількістю емітованих платіжних карток та ступенем розгалуженості інфраструктури їх обслуговування станом на 01 січня 2021 року. За кількістю платіжних карток та встановлених пристроїв для їх обслуговування у регіональному розрізі найвищі показники демонструють м. Київ, Дніпропетровська та Харківська області. Таким чином, можна зробити висновок, що ринок платіжних карток в Україні розвивається дуже швидко і має стабільний зростаючий характер.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ

3.1. Використання зарубіжного досвіду операцій із платіжними картками в Україні

В часи високих технологій платіжні системи посідають значне місце як фінансовий інструмент для ефективного управління грошовими потоками, тому постає питання про те, якими шляхами можна досягти ефективного функціонування платіжного механізму в Україні. Європейський досвід є прикладом вдалого вжиття заходів, які поєднують популяризацію платіжних систем і їх інноваційність.

У сучасному світі виникають нові умови функціонування та розвитку економіки. Беззаперечно важливу роль відіграють в цьому процесі саме платіжна система. Україна із моменту отримання незалежності спрямовує свій орієнтир саме на запозичення досвіду Європейського Союзу, який створює єдине платіжне середовище.

Правовою базою функціонування платіжної системи у Україні є Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 2001 року, у якому є чітке визначення, що платіжні системи – це платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними під час проведення переказу коштів [37]. Загальні засади функціонування платіжних систем регулюються Конституцією України, Законами України, такими як «Про Національний банк України» [39], «Про банки і банківську діяльність», «Про поштовий зв'язок», а також іншими нормативно-правовими актами. Головним регулюючим органом є Національний банк України. Так як найбільш вдалим прикладом правового регулювання платіжних систем є Європейський Союз, виокремимо найзначніші етапи розвитку платіжних систем в Європі.

Процес уніфікації розпочався із створення Єдиної зони платежів в євро (Single Euro Payments Area, SEPA) у 2007 році, який характеризувався повним скасуванням різниці між внутрішніми і зовнішніми платежами в євро, що прискорювало грошові операції. Повністю процес впровадження SEPA закінчився у 2014 році [26].

Наступним визначним етапом було прийняття Директиви Європейського Парламенту та Союзу від 2007 року № 2007/64 / ЄС про платіжні послуги на внутрішньому ринку, що вносить зміни в Директиви 97/7/ЄС, 2005/60/ЄС. В даній Директиві було передбачено принципи надання платіжних послуг, порядок проведення нагляду і спеціальні інструменти платежів тощо. В 2009 році було повністю прийнято Директиву Європейського Парламенту та Союзу № 2009/110/ЄС.

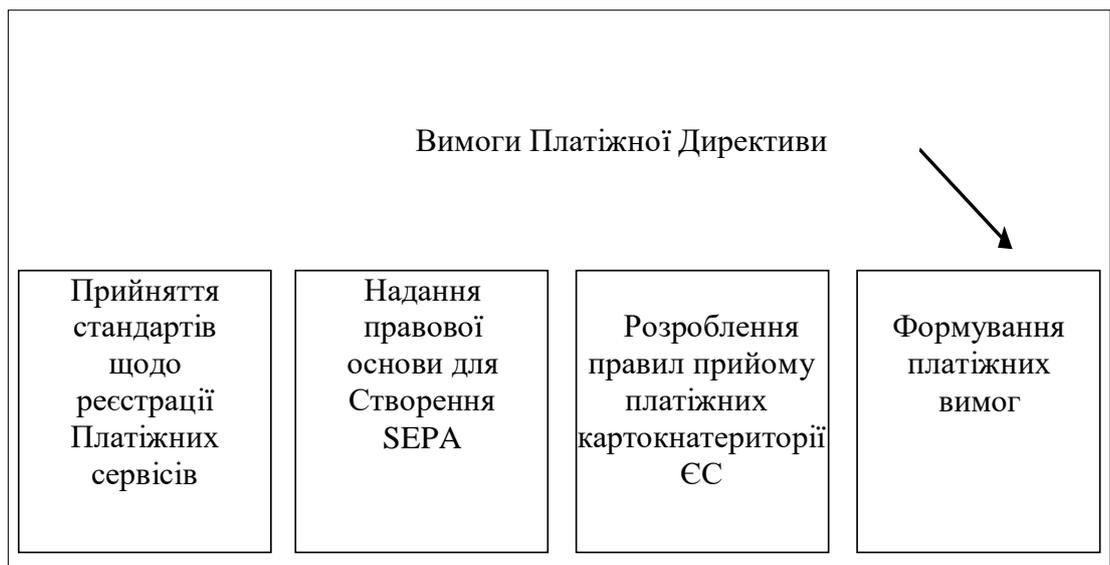

Рис.3.1. Вимоги, які реалізовані Платіжною Директивою

Саме дана Директива включала норми перерахунку електронних грошей, і також вимоги щодо започаткування, здійснення і пруденційного нагляду за діяльністю установи, що працює із електронними грошима [6]. Зміни у європейському законодавстві щодо регулювання платіжної сфери не минули Україну, так як наша держава спрямовує всі можливості для інтеграції до Європейського Союзу, тому слідування європейським стандартам і запозичення досвіду простежується у планах Національного

банку України на майбутнє. Насамперед важливим кроком було запровадження IBAN (від англ. «International Bank Account Number») на території України, так як це дає змогу клієнтам банків оперативно отримувати переказ коштів, особливо тоді, коли вони прямують із Європейського Союзу. Після набуття чинності Директиви № 2007/64/ЄС про платіжні послуги у 2007 році та подальшого присвоєння у 2010 році IBAN у 48 країнах світу, в Україні за ініціативою Асоціації українських банків «UkrSWIFT» було прийнято стандарт ISO 13616-122010 «Фінансові послуги – міжнародний номер банківського рахунку (IBAN)» та Національне регулювання стандарту по алгоритму створення IBAN в Україні [8]. Національний банк України із 1 квітня 2019 року перейшов на міжнародний номер банківського рахунку, що стало і є обов'язковим для клієнтів усіх банків України під час переведення коштів у національній, і у іноземній валюті. Це дає змогу більш легко ідентифікувати платника і отримувача коштів, і також надавати інформацію про IBAN за допомогою QR-коду. Для України даний номер складається з 29 літер і цифр, так, містить код країни, контрольний розряд, код банку і номер рахунку [9].

Вдалим прикладом для українських банків є нововведення українського віртуального банку «Monobank» (спільний проект компанії «Fintech Band» і «Universal Bank»), який представив в березні 2019 року оновлення із можливістю клієнтам банку отримувати кошти від будь-якого європейського банку через систему SEPA. Основними перевагами є швидкість та нижча комісія, ніж через систему SWIFT, адже відсутні банки-посередники, а термін перерахунку коштів становить 0–2 дні. Для того щоб здійснити операцію, клієнту «Monobank» потрібно надати лише IBAN своєї картки [10; 11]. Саме факт того, що Україна здійснювала реальні кроки для запровадження IBAN, свідчить про те, що європейські стандарти значною мірою впливають на українське законодавство, тому Директива PSD2 заслуговує детальної уваги. Після прийняття Платіжної Директиви в 2007 році відбувся процес діджиталізації економіки Європи, що стало

проривом для створення нових продуктів і прискорило онлайн-платежі. Однак Платіжна Директива 2007 року потребувала напрацювань, так як більшість нових компаній не контролювалась Директивою, що ускладнювало подальший розвиток ринку платіжних послуг [47]. Друга Платіжна Директива (PSD2) розроблена і прийнята в 2015 році задля покращення захисту як користувачів, так і загалом платіжних послуг, сприяння конкурентному середовищу та розвитку інновацій у сфері. Важливо зазначити, що повної чинності PSD2 набула у 2018 році на території Європейського Союзу [47]. Основними суб'єктами PSD2 є:

- кредитні організації, що обслуговують клієнтів (ASPSP, які надають і підтримують платіжні облікові записи користувачів);
- платіжні організації, які постачають інформацію про акаунти (AISP);
- провайдери платіжних послуг (TPP), які будуть ініціювати онлайн-платежі (PISP, які полегшують використання онлайн-банкінгу для здійснення платежів), і також користувачі платіжних сервісів [57].

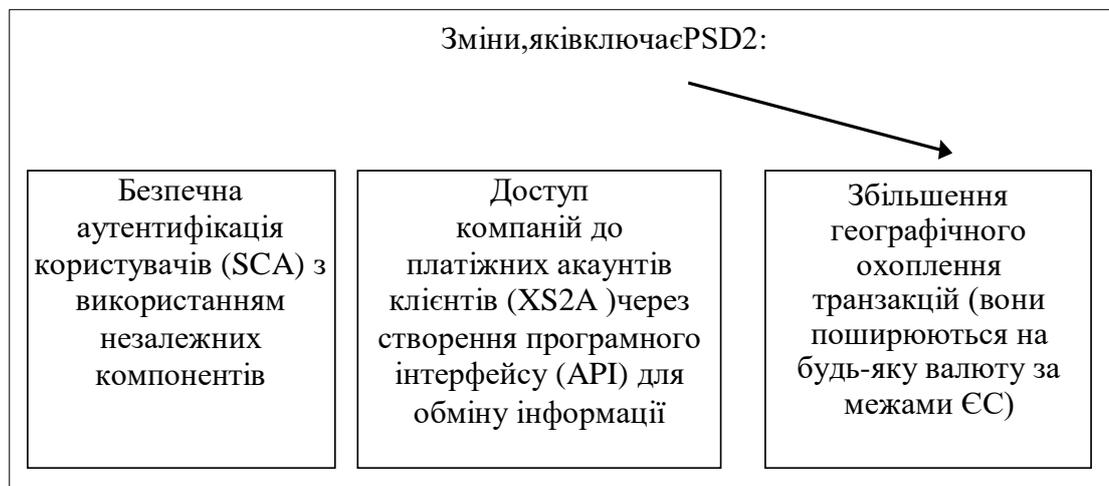

Рис. 3.2. Зміни, які включає Друга Платіжна Директива

Друга Платіжна Директива ввела на ринок платіжних послуг дві нові форми платіжних агентів, і саме провайдерів платіжних послуг (PISP) і платіжні організації (AISP), кожний із яких виконує свою важливу функцію. Також PSD2 внесла корективи до порядку забезпечення безпеки користувачів під час здійснення платіжних операцій, наділила Європейську банківську

асоціацію (EBA) можливістю розробляти вимоги для забезпечення коректної аутентифікації користувачів. Директива надалі застосовує правила забезпечення технологій та SEPAcreditTransfer, котрі засновані на протоколі XML (обміну повідомленнями) ISO 20022 [8].

Запровадження Другої Платіжної Директиви на даному етапі є планом на майбутнє в НБУ, так як для того, щоб PSD2 функціонувала, Україні потрібно підготувати нормативно-правову базу і здійснювати зміни, як

- вдосконалення сфери платіжних послуг;
- створення умов для конкуренції;
- технічна готовність для коректної роботи API;
- внесення коректив до Законів України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»;
- проведення опитування громадян України щодо готовності і їхньої довіри до «відкритого банкінгу», тобто надання доступу до акаунтів клієнтів банку для сторонніх компаній.

У Європі за останні роки спостерігається тенденція до збільшення кількості безготівкових розрахунків, що є повністю логічним явищем, адже стрімко розвиваються інтернет-послуги, появяється все більше їх різноманіття і орієнтованість на будь-якого користувача [58].

Більшість безготівкових операцій обробляються саме за допомогою платіжних карт, тобто в електронному вигляді. Кількість безготівкових операцій зростає саме тому, що в усьому світі процвітають безготівкові операції. Якщо ми порівняємо Україну з розвиненими країнами ЄС, то побачимо, що поширення безготівкових транзакцій в даний час тільки набирає обертів, але цього недостатньо, в основному через відсутність нормативно-правової бази, яка б прискорила процес Впровадження Другої платіжної директиви в Україні та популяризації мобільних платежів. Великобританія є лідером за безготівковими транзакціях через популярність

платіжної системи Paym, яка була вперше розроблена для смартфонів в Англії до Apple Pay і Google Wallet.

Останнім часом кількість безготівкових операцій значно зросла, особливо в Україні, яка характеризується значним прогресом у сфері платіжних послуг. Позитивною тенденцією для України є збільшення частки безготівкових операцій в кількісному вираженні за останні 5 років. Частка безготівкових платежів неухильно зростає, оскільки за станом на 2020 рік було проведено 3915 мільйонів операцій з платіжними картами, з яких 3,073 мільйона – безготівкові операції, а інша сторона – операції з отримання готівки [54]. Ключовим фактором, що впливає на розвиток платіжних систем в Україні, є діяльність НБУ, яка орієнтована на ефективну та безперебійну роботу платіжного механізму. Ця діяльність називається наглядом за платіжними системами [56]. Саме ця діяльність регулюється відповідним Положенням про нагляд (нагляд) за платіжними та розрахунковими системами в Україні, заснованим на Європейському стандарті нагляду (нагляду) за платіжними та розрахунковими системами (The Eurosystem's oversight) [16].

Нагляд відіграє важливу роль не лише у стабільності і ефективності фінансового сектору і економіки Єврозони взагалі, але і у безперешкодному проведенні єдиної грошової політики Єврозони і стабільності єдиної валюти. Функція нагляду визначається у Договорі про функціонування Європейського Союзу і Статуті Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ) і Європейського центрального банку (ЄЦБ) як сприяння безперебійній роботі платіжних систем та забезпечення їх ефективності й безпеки [27]. На базі цього та Законів України «Про Національний банк України», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» НБУ у 2018 році розробив «Методичні рекомендації із управління ризиками в платіжних системах». У ньому чітко розмежовані ризики платіжної системи, правовий операційний, кредитний ризик, ризик ліквідності і системний ризик. Для кожного ризику розроблений профіль, в якому наведені джерело, локалізація,

форма реалізації, оцінювання можливості і наслідків відповідних ризиків [26]. Методичні рекомендації призначені для платіжних організацій, завдяки яким підвищена якість документації, яка подається до НБУ згідно з законодавством.

Ефективне управління ризиками платіжних систем сприяє зменшенню можливості їхнього виникнення.

Отже, із огляду на європейські стандарти функціонування платіжних систем можемо зробити висновок, що на даному етапі даного розвитку Україна зробила реальні кроки назустріч прогресу у галузі платіжних розрахунків. Головним для України на даному етапі є забезпечення умов як технічного, і правового характеру для запуску у дію Другої Платіжної Директиви на території держави і початку присвоєння ІВАН власникам банківських рахунків. Позитивна динаміка розвитку платіжних систем зберігається, і це означає, що Україна має реальний шанс у майбутньому максимально наблизитись до розвинутих країн ЄС в сфері безготівкових платіжних розрахунків, для чого потрібно створювати комфортні умови для здійснення миттєвої оплати товарів та послуг, поширення QR-кодів та популяризувати мобільні додатки платіжних систем.

Безумовно, розвиток ринку платіжних карток відрізняється у окремих країнах світу. В більшості країн встановлене обмеження на розрахунки готівкою. Зокрема, такі обмеження на законодавчому рівні установлені у Бельгії, Болгарії, Греції, Іспанії, Португалії, Словаччині, Франції, Чехії.

Все більшої популярності набувають заходи стимулювання безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток. Так, у Індії завдяки розвитку співпраці з міжнародною платіжною системою «Visa» вдалося знизити вартість випуску POS-терміналів на 50 %. У Мексиці створено спеціальний фонд з метою організації податкових відрахувань через систему інтернет-банкінгу. Підприємствам торгівлі та послуг Південної Кореї, які приймають до оплати банківські картки, надаються податкові пільги. У США всі федеральні державні платежі здійснюються тільки в безготівковій

формі. У Бельгії оплата певних видів податків повинна бути виконана виключно із банківського рахунку (прибутковий податок, податок на майно). У Німеччині стимулюється використання платіжних карт для платежів за газ, воду, електроенергію, зв'язок, страхову премію, сплата внесків за іпотеку, кредит тощо.

3.2. Напрями підвищення ефективності використання операцій АТ КБ «ПРИВАТБАНК» із платіжними картками

У зв'язку з розвитком фінансово-кредитних установ України, впровадженням високотехнологічних фінансових інструментів для забезпечення ефективного управління фінансовими потоками все більшої актуальності набувають питання популяризації безготівкових розрахунків, а поміж цим постає проблема розвитку ринку платіжних карток.

Процеси глобалізації вимагають постійного вдосконалення та осучаснення платіжних систем, а також мінімізації готівкових розрахунків як таких, що є першопричиною «тіньової» економіки, а також складно піддаються державному контролю та нагляду.

Сьогодні усі учасники грошових розрахунків зацікавлені в надійному, зручному та швидкому способі здійснення цих розрахунків, чого можна досягти саме завдяки вибору безготівкової форми для їхнього здійснення.

Найзручнішим платіжним інструментом, що дає змогу здійснювати безготівкові розрахунки та користуватися безготівковими грошима, нині є платіжна картка. Тому серед банківських установ існує серйозна конкуренція за сегменти ринку платіжних карток, а також актуалізуються питання вдосконалення розрахунків з використанням платіжних карток та розвитку ринку платіжних карток загалом.

Останні 11 років, 2010-2020 роки, значно вплинули на динаміку випуску і використання платіжних карток в Україні. Використання платіжних карток в Україні зростає, незважаючи на економічну та банківську

кризи 2014-2015 років та пандемію COVID-19. Платіжні картки є одним з безготівкових платіжних інструментів в Україні.

У 2012-2020 роках баланс використання платіжних карток зміщується в бік безготівкових платежів, оскільки кількість операцій зі зняття готівки зменшувалася в 2014-2015 роках та збільшувалися обсяг і кількість отримання готівки повільніше, ніж сума та кількість безготівкових платежів у 2010-2020 роках.

Показники розвитку ринку платіжних карток в Україні за основними параметрами аналогічні європейським країнам, водночас є певні проблеми, які потребують вирішення.

Більшість карток (близько 93 %) емітовані українськими банками в межах міжнародних платіжних систем, при цьому понад 99 % операцій відбуваються в межах України.

Запуск спільного з Національним банком України проекту з оплати проїзду в громадському транспорті безконтактними картками MasterCard, Visa та «ПРОСТІР» є черговим кроком у напрямі широкого впровадження електронних розрахунків. Розвиток інноваційних зручних та цікавих для споживачів платіжних інструментів дасть змогу сформувати у громадян звички безготівкових розрахунків, що властиво для розвинених країн.

Громадський транспорт в Україні обмежується трьома традиційними транспортними засобами: трамвай, тролейбус та автобус у більшості міських районів. Як громадський транспорт широко використовуються таксі, а також маршрутні таксі. У переважній більшості міст України оплата послуг транспортних організацій здійснюється паперовим квитком або готівкою, крім Дніпра та Тернополя, де використовуються картки.

Так у 2017 році в Тернополі запровадили систему електронних квитків. Запровадження в Тернополі оплати проїзду в громадському транспорті, яка поширена у світі, за допомогою інноваційних систем, зокрема електронного квитка («Соціальна картка тернополянина»), безконтактних банківських платіжних карток та NFC-пристроїв, є прогресивним проектом для громади

Тернополя в напрямку створення міської системи перевезення пасажирів.

Пропозиції щодо переходу від використання готівки до розвитку безготівкових розрахунків за транспортні послуги сприяли б скороченню обсягу готівкового обігу.

Напрямами розвитку безготівкових розрахунків є впровадження новітніх інноваційних технологій, використання безконтактних платіжних карток для оплати в громадському транспорті. Проведене нами дослідження здійснення дистанційного обслуговування рахунку клієнта за допомогою систем масових платежів «клієнт-банк», «клієнт-Інтернет-банк», «телефонний банкінг», «миттєва безконтактна оплата» та ін. дозволить запропонувати напрями зменшення готівкового обігу, зменшення тіньової економіки та збільшення безготівкових розрахунків для забезпечення стабільності економіки.

Переваги і недоліки практичного використання платіжних карток як інструмента здійснення безготівкових розрахунків наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Переваги та недоліки практичного використання платіжних карток для безготівкових розрахунків

Критерії	Переваги	Недоліки
Надійність	Викрадену карту можна заблокувати, некоректно здійснені розрахунки можна відмінити або уточнити, тоді як викрадену готівку повернути майже неможливо.	Безготівкові розрахунки піддаються шахрайству та хакерським атакам.
Зручність	Можливість користування банківськими послугами цілодобово та дистанційно, зокрема через мережу Інтернет.	Випадки збоїв у роботі POS-терміналів або банкоматів, несправність обладнання чи недосконалість програмного забезпечення унеможливають розрахунки за продукцію.
Анонімність	Персоніфікованість усіх розрахунків та фінансово-кредитних установ, що задіяні в них.	Відсутність анонімності, яка наявна під час готівкових розрахунків.
Локалізація	Наявність угод між фінансово-кредитними установами про прийняття платіжних карт до розрахунків (зокрема, за кордоном).	Обслуговування лише в окремих банкоматах та окремих країнах, відсутність POS-терміналів або банкоматів у точках продажів.

З урахуванням названих переваг та недоліків практичного використання платіжних карток для безготівкових розрахунків перспективними напрямками вдосконалення та розвитку ринку платіжних карток в Україні є (рис. 3.3):

Напрями вдосконалення та розвитку ринку платіжних карток
– оптимізація витрат часу на опрацювання даних за операціями з використанням платіжних карток;
– вдосконалення захисту платіжних карток від шахрайства;
– використання новітніх інформаційних та фінансових технологій;
– адаптація до українських реалій та використання на практиці закордонного досвіду стимулювання розвитку ринку платіжних карток;
– вдосконалення українського законодавства, яке регулює емісію та використання електронних грошей.

Рис. 3.3. Перспективні напрями вдосконалення та розвитку ринку платіжних карток в Україні

- оптимізація витрат часу на опрацювання даних за операціями з використанням платіжних карток;
- вдосконалення захисту платіжних карток від шахрайства;
- використання новітніх інформаційних та фінансових технологій;
- адаптація до українських реалій та використання на практиці закордонного досвіду стимулювання розвитку ринку платіжних карток;
- вдосконалення українського законодавства, яке регулює емісію та використання електронних грошей.

Необхідними заходами, що стимулюватимуть подальший розвиток ринку платіжних карток в Україні, є (рис. 3.4):

- підвищення фінансової грамотності населення з метою інформування не лише про можливості використання платіжних карток, але й про переваги безготівкових розрахунків, зокрема фінансові;
- навчання персоналу виконанню операцій з використанням платіжних карток з метою зменшення витрат часу, випадків шахрайства та неякісних розрахунків з вини працівника;

- забезпечення розвитку платіжної інфраструктури та стимулювання (через пільги та преференції) безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток;
- стимулювання безготівкових розрахунків шляхом введення обмежень на розрахунки готівкою, запровадження нових функціональних можливостей для здійснення безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток.

Заходи, що стимулюватимуть подальший розвиток ринку платіжних карток в Україні
– підвищення фінансової грамотності населення з метою інформування не лише про можливості використання платіжних карток, але й про переваги безготівкових розрахунків, зокрема фінансові;
– навчання персоналу виконанню операцій з використанням платіжних карток з метою зменшення витрат часу, випадків шахрайства та неякісних розрахунків з вини працівника;
– забезпечення розвитку платіжної інфраструктури та стимулювання (через пільги та преференції) безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток;
– стимулювання безготівкових розрахунків шляхом введення обмежень на розрахунки готівкою, запровадження нових функціональних можливостей для здійснення безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток.

Рис. 3.4. Заходи, що стимулюватимуть подальший розвиток ринку платіжних карток в Україні

Ринок платіжних карток в Україні уже пройшов стадії формування та зараз активно розвивається. Про це свідчить збільшення долі активних платіжних карток, стабільне зростання кількості і обсягу безготівкових розрахунків, вдосконалення і розширення платіжної інфраструктури та інше. Розвиток ринку платіжних карток є невід’ємною складовою детінізації економіки України, легалізації доходів та витрат, оптимізації розрахунку тощо. Тому для подальшого розвитку ринку платіжних карт у Україні видокремлено напрямки удосконалення і заходи, які забезпечують стимулювання розвитку даного ринку.

Оскільки застосування платіжних карток є формою безготівкових розрахунків, які найбільше потребують удосконалення інфраструктури послуг на фінансовому ринку, наведемо основні проблеми, та їх вирішення (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Основні проблеми використання платіжних карток в Україні та шляхи
їх вирішення

Проблеми	Шляхи вирішення
1. Поширення використання платіжних карток як засобу безготівкових розрахунків серед населення	1.1. Проведення урядом та НБУ роз'яснювальної роботи серед громадян стосовно ефективності та доцільності використання платіжних карток 1.2. Постійне організування та проведення рекламно-просвітницької роботи з підвищення фінансової грамотності населення
2. Поширення використання платіжних карток серед підприємств та організацій	2.1. Зменшення часу на проведення трансакцій; підвищення захисту карток від підробок; гарантія банком оплати операцій, проведених клієнтами; забезпечення необхідної підготовки персоналу 2.2. Забезпечення розвитку інфраструктури із проведення безготівкових розрахунків шляхом установлення для кредитних організацій обов'язкових вимог 2.3. Крім зарплатних проектів, необхідне у перспективі залучення банківських платіжних карток для розрахунків за відпустками як у межах України, так і за її кордонами
3. Відставання України від карткових ринків європейських країн	3.1. Запровадження новітніх технологій для реалізації державних та корпоративних проектів, їх вивчення державним керівництвом та політичними діячами 3.2. Державне стимулювання впровадження платіжних карток за допомогою встановлення пільгового режиму амортизації високотехнологічного оснащення, введення податкових пільг для учасників ринку, створення відповідної правової бази
4. Слабка захищеність інформації платіжних карток	4.1. Створення нових програмних продуктів завдяки вивченню досвіду іноземних держав

Впродовж останнього десятиріччя в платіжних технологіях відбулися значні зміни: модернізувалися картки, удосконалювалися термінальне обладнання для їхнього обслуговування. Паралельно з платіжними картками, оснащеними магнітною смугою, з'явилися смарт- та чіп-картки із більшими можливостями і вищим рівнем захисту. Платіжне оснащення за даний періодтакож суттєво модернізувалося.

Незважаючи на переваги використання платіжних карток як інструментів безготівкових розрахунків, також наявність багаторічного

досвіду їхнього масового використання в західних країнах, просуванню карт на українському ринку перешкоджає безліч факторів. Ці проблеми мають об'єктивний характер та пов'язані не з картами, а з загальною ситуацією на вітчизняному ринку фінансових та торговельних послуг. Основна маса населення виявила неготовність до використання карт, яка проявилася як в недовірі до цих нових засобів, так і у нерозумінні їхніх можливостей.

Сьогодні однією із інновацій на ринку платіжних інструментів не тільки на Україні, а і в світі є безконтактна картка. Найбільші міжнародні платіжні системи зовсім нещодавно вийшли на український ринок з своїми безконтактними можливостями. На сьогодні основна проблема розвитку даної технології на Україні полягає в тому, що через невелику кількість випущених безконтактних платіжних засобів банки та торговельні мережі не зацікавлені в розвитку дорогої інфраструктури для їхнього обслуговування. Навпаки, через обмежену кількість точок, які приймають до оплати новітні картки, попит на них досить обмежений.

Отже, із огляду на європейський стандарт функціонування платіжних систем можемо дійти висновку, що на даному етапі свого розвитку Україна зробила реальні кроки назустріч прогресу в галузі платіжних розрахунків.

Необхідними заходами, які стимулюватимуть подальший розвиток ринку платіжних карток на Україні, є: підвищення фінансової грамотності населення із метою інформування не лише можливостей використання платіжних карт, але і про переваги безготівкових розрахунків; навчання персоналу виконанню операцій із використання платіжних карт із метою зменшення витрат часу, випадків шахрайства і неякісних розрахунків з вини працівників; забезпечення розвитку платіжної інфраструктури і стимулювання безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток; стимулювання безготівкових розрахунків шляхом введення обмежень на розрахунки готівковими коштами, впровадження нових функціональних можливостей здійснення безготівкових розрахунків із використанням платіжних карт.

ВИСНОВКИ

В випускній роботі на тему: «Операції комерційного банку із платіжними картками та напрями підвищення ефективності їх використання» було досліджено теоретичні аспекти здійснення операцій комерційного банку із платіжними картками, проведено аналіз операцій АТ КБ «Приватбанк» з платіжними картками, запропоновано шляхи активізації операцій із платіжними картками

У першому розділі роботи досліджено суть, види банківських платіжних картокових систем, класифікацію платіжних карток та їх характеристику; ефективність здійснення операцій банку із застосуванням платіжних карток в Україні.

Загальні засади функціонування платіжних систем в Україні визначені в Законі України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні». Відповідно до статті 1 цього Закону платіжна система – це платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов’язковою функцією, що має виконувати платіжна система.

Крім міжнародних платіжних систем в Україні впроваджена й національна платіжна система «Український платіжний простір». Істотних технологічних розходжень між українськими і міжнародними платіжними системами немає, однак масштаби діяльності міжнародних компаній значно відрізняються від українських. Платіжна система «ПРОСТІР» є внутрішньодержавною, банківською, багатомітентною платіжною системою, яка забезпечує проведення розрахунків за товари і послуги та інші операції за допомогою платіжних смарт-карток за технологією, що розроблена Національним банком України.

Відповідно до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» «платіжна картка – електронний платіжний засіб у вигляді

емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором».

Використання готівки та паперових платіжних документів постійно зростає внаслідок переходу до нових платіжних інструментів і сучасних технологій платежів. Найпопулярнішим з них є платіжна картка. Вона являє собою платіжний інструмент, що виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держателем цього інструмента ініціюється переказ грошей з відповідного рахунка платника або банку.

За різними ознаками можна класифікувати операції банків з платіжними картками: залежно від суб'єктів-одержувачів послуг, від обліку операцій, від виду валюти, від того, хто оплачує операції, від типу платіжної системи, від технологічної схеми проведення операцій, виходячи з економічної суті операцій та ін.

Виходячи з економічної суті операції виокремлюють фінансові та нефінансові операції з платіжними картками. До фінансових операцій з платіжними картками відносять: зарахування (поповнення) коштів на картрахунки клієнтів; безготівкова оплата за товари (послуги); виплата заробітної плати працівникам підприємств, організацій і установ; переказування коштів клієнтом зі своїх картрахунків на інші власні рахунки та на рахунки інших осіб; одержання готівки в касах банків, інших фінансових установ, торговців і через банкомати, у тому числі екстрене отримання готівки у разі втрати держателем платіжної картки.

До нефінансових операцій з платіжними картками відносять: установлення та оновлення (зміна) терміну дії платіжної картки; установлення та зміна лімітів платіжної картки; одержання клієнтом

додаткових карток довіреним особам (держателям); зміна ПІН-коду для здійснення операцій; блокування операцій по картці внесенням її в СТОП-ЛИСТ; отримання виписки про залишок коштів на картрахунку, а також довідок, пов'язаних з операціями по картрахунку [19].

За даними Державної служби статистики України станом на 01 квітня 2021 року в Україні зареєстровано 69 учасників карткових платіжних систем.

Підсумовуючи слід зазначити, що завданнями національної платіжної системи «Український платіжний простір» є: сприяння зростанню рівня роздрібних безготівкових розрахунків в Україні. Цілями національної платіжної системи «Український платіжний простір» є: стати конкурентною та справді Національною платіжною системою в Україні; відповідати актуальним потребам українських громадян у отриманні якісного, сучасного та економного платіжного інструменту; стати лідером у впровадженні інноваційних платіжних рішень.

Станом на 1 січня 2021 р. в Україні існують кілька систем розрахунків за операціями з платіжними картками. Їх можна класифікувати таким чином: міжнародні карткові платіжні системи («MasterCard», «Visa», «AmericanExpress»); платіжні системи («AmericanExpress», «Diner'sClub», «JCB»); державні платіжні системи (національна платіжна система «український платіжний простір», система електронних платежів); внутрішні міжбанківські платіжні системи («онікс», «обекс»); внутрішні локальні монобанківські платіжні системи («сбон», «Метакарт», «Піб» тощо); небанківські платіжні системи типу автозаправочних, бонусних, споживацьких у рамках окремих або груп підприємств.

Таким чином, швидке поширення платіжних карток свідчить про те, що цей інструмент ефективний та вигідний для учасників платіжних систем. Банки отримують прибуток за рахунок комісійних з операцій з обслуговування карткових рахунків, операцій з використанням карток, збільшення кількості клієнтів внаслідок надання послуг нового типу,

зменшення витрат на обслуговування готівкового обігу тощо. Платіжні картки можна розглядати як один із найпрогресивніших інструментів надання електронних банківських послуг.

У другому розділі роботи проведено оцінку діяльності АТ КБ «ПРИВАТБАНК»; банківських операцій з платіжними картками банку; розрахунків за основними видами платіжних карток банку та впливом фінансової кризи на динаміку операцій з платіжними картками

За період 2010–20120 рр. спостерігається тенденція до зменшення практично всіх абсолютних значень показників. Це зумовлене трьома основними чинниками, а саме зменшенням кількості банків в Україні, фінансовими кризами в Україні (2008 р., 2013–2014 рр., 2019 р), зміною підконтрольних територіальних кордонів, що безпосередньо відобразилося на фактичних статистичних даних, сформованих Державною службою статистики України. Тому вважаємо, що задля аналізування основних тенденцій розвитку ринку платіжних карток в Україні необхідно досліджувати відносні показники, а не абсолютні, що характеризують цей ринок.

За результатами виконаних розрахунків можна стверджувати, що ринок платіжних карток в Україні впродовж 2010–2020 рр. активно розвивається. Так, частка банків, що є учасниками карткових платіжних систем, у загальній кількості діючих в Україні банків зросла. Кількість активних карток, випущених 1 банком-учасником карткових платіжних систем, зросла, а кількість випущених платіжних карток у розрахунку на 1 банк-учасник зросла. Тобто можна стверджувати, що банки, які залишилися на ринку, більш активно працюють у напрямі популяризації використання населенням платіжних карток. Якщо ж проаналізувати кількість платіжних карток, що припадає на 1 особу в Україні, то раніше не кожен громадянин України використовував платіжні картки для розрахунків безготівковими грошима. Така динаміка показника свідчить про зростання довіри населення до безготівкових розрахунків, зростання рівня захищеності безготівкових

розрахунків.

За результатами проведених досліджень можна стверджувати, що ринок платіжних карток в Україні за досліджуваний період активно розвивається. Так, частка банків, що є учасниками карткових платіжних систем, у загальній кількості діючих в Україні банків зростає. Кількість активних карток, випущених 1 банком-учасником карткових платіжних систем, кількість випущених платіжних карток у розрахунку на 1 банк-учасник зростає. Тобто можна стверджувати, що банки, які залишилися на ринку, більш активно працюють у напрямі популяризації використання населенням платіжних карток.

ПАТ КБ «Приватбанк» являється дійсним членом двох найбільших міжнародних платіжних систем VISA і EUROPAY, а також агентом по поширенню карток компанії American Express.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що АТ КБ «Приватбанк» займає більшу частку по випуску платіжних карток і за аналізований період нарощує діяльність. АТ КБ «Приватбанк» був одним із лідерів серед банків України за кількістю емітованих платіжних карток та ступенем розгалуженості інфраструктури їх обслуговування станом на 01 січня 2021 року. За кількістю платіжних карток та встановлених пристроїв для їх обслуговування у регіональному розрізі найвищі показники демонструють м. Київ, Дніпропетровська та Харківська області. Таким чином, можна зробити висновок, що ринок платіжних карток в Україні розвивається дуже швидко і має стабільний зростаючий характер.

У третьому розділі роботи проаналізовано використання зарубіжного досвіду операцій із платіжними картками в Україні, напрями підвищення ефективності використання операцій банку із платіжними картками.

Отже, з огляду на європейські стандарти функціонування платіжних систем можемо дійти висновку, що на цьому етапі свого розвитку Україна робить реальні кроки назустріч прогресу в галузі платіжних розрахунків. Головною метою на майбутнє для України є забезпечення умов як

технічного, так і правового характеру для запуску в дію Другої Платіжної Директиви на території нашої держави й початку такого важливого процесу, як присвоєння IBAN власникам банківських рахунків. Також можна зробити висновок, що позитивна динаміка розвитку платіжних систем зберігається, а це означає, що Україна має реальні шанси в майбутньому максимально наблизитись до розвинутих країн ЄС у сфері безготівкових платіжних розрахунків, для чого потрібно створити комфортні умови для здійснення миттєвої оплати товарів та послуг, поширити QR-коди та популяризувати мобільні додатки платіжних систем.

Платіжні системи, за свідченням досвіду розвинутих країн надають зручність населенню і сприяють руху фінансових ресурсів банків, що підвищує інвестиційні можливості країни. Банки це єдині оператори на вітчизняному ринку банківських платіжних карт. Лідерство виборюють в гострій конкурентній боротьбі, розширюють базу клієнтів, збільшують обсяг реалізації банківських продуктів і поліпшують їх якість. У сучасних умовах особливого значення набуває запровадження передових методів управління окремими видами банківських операцій, зокрема операцій, які пов'язані з безготівковими розрахунками на основі платіжних карток. Великого значення набуває наукова система обґрунтування управлінського рішення, яка базується на статистичній інформації. Для того щоб збільшити ефективність обслуговування платіжних карток, залучати додаткових клієнтів банки мають обрати інструмент залежно від обраних напрямів розвитку.

Загальні тенденції розвитку карткового ринку в Україні у цілому були позитивними. Зокрема, спостерігалось стійке зростання обсягу безготівкових платежів з використанням карток і знятих з карткового рахунку готівкових коштів, збільшувалась кількість активних, тобто діючих карток та термінального обладнання. Більше банків стають учасниками карткових програм, нарощують обсяги діючих карток. На теперішній час на Україні працює 73 банки, які є учасниками внутрішньодержавних платіжних систем, і також міжнародних систем.

Протягом останніх років як на Україні так і в всьому світі спостерігається скорочення сфери використання готівкових коштів і паперових платіжних інструментів. Натомість зростає кількість платіжних карт. Отже, робота платіжних систем на Україні посвідчує, які картки у основному використовуються для отримання готівкових коштів і безготівкових розрахунків, тому дуже важливим є державна підтримка карткового бізнесу – утворення необхідних умов для покращення структури грошового обігу за рахунок масових безготівкових платежів з використанням карт та скорочення долі розрахунків готівкою. Перехід банківської системи на більше швидке використання пластикових карт в проведенні всіх видів платежів є пріоритетним напрямом.

Чітке і злагоджене функціонування даного напрямку є життєво важливим для економіки будь-яких країн світу, незалежно від її політичної системи чи державних устроїв.

Загальні тенденції розвитку ринку карт України у цілому були позитивними. Зокрема, спостерігається стійке зростання обсягу безготівкового платежу з використанням карт та знятих з карткових рахунків готівкових коштів, збільшується кількість активних карт та термінального обладнання. Далі більше банків стають учасниками карткових програм, нарощують обсяг діючих карт. На сьогоднішній день в Україні працює 73 банки, вони є учасниками внутрішньодержавних платіжних систем, і також міжнародних систем.

Протягом останніх років як у Україні так і у всьому світі спостерігається зменшення сфери використання готівкових коштів та паперових платіжних інструментів. Замість того зростає кількість платіжних карт. Отже, робота платіжних систем на Україні засвідчує, те, що картка в основному використовується для отримання готівкових коштів та безготівкових розрахунків, тому надзвичайно важливо є державна підтримка карткового бізнесу – утворення необхідної умови для покращення структури грошового обороту за рахунок значних безготівкових платежів з

використанням карток і скорочення частки готівкових розрахунків. Перехід банківської системи на більш інтенсивне використання пластикових карток у проведенні усіх видів платежів – пріоритетний напрям.

Необхідними заходами, що стимулюватимуть подальший розвиток ринку платіжних карток в Україні, є: підвищення фінансової грамотності населення з метою інформування не лише про можливості використання платіжних карток, але й про переваги безготівкових розрахунків, зокрема фінансові; навчання персоналу виконанню операцій з використанням платіжних карток з метою зменшення витрат часу, випадків шахрайства та неякісних розрахунків з вини працівника; забезпечення розвитку платіжної інфраструктури та стимулювання (через пільги та преференції) безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток; стимулювання безготівкових розрахунків шляхом введення обмежень на розрахунки готівкою, запровадження нових функціональних можливостей для здійснення безготівкових розрахунків з використанням платіжних карт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азізова К.М. Класифікація та функціональні особливості платіжних інструментів [Електронний ресурс] / К.М. Азізова. – Режим доступу : <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/>
2. Безготівкові операції, здійснені із використанням платіжних карток // Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=88661788>.
3. Берегова Г.В. Класифікація та оцінка ризиків ринку пластикових карток / Г.В. Берегова, Л.В. Братків // Регіональна економіка. – 2017. – № 2. – с. 216–225.
4. Біломістна І.І. Нормативно-правові засади регулювання ринку банківських платіжних карток в Україні [Електронний ресурс] / І.І. Біломістна, Є.І. Спирін // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 1. – С. 169-173. – Режим доступу : [file:///C:/Users/Admin/ Downloads/VUbsNbU_2013_1_33.pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/VUbsNbU_2013_1_33.pdf).
5. Бланк И.А. Словарь-справочник финансового менеджера / И.А. Бланк. – К.: Ника-центр, 1998. – 480 с.
6. Богдан Н.І. Фінансова система регіонів: проблеми та перспективи: [монографія] / [Н.І. Богдан, О.М. Віленчук, Л.В. Дейнеко та ін.]; за заг. ред. А.Б. Кондрашихіна, В.К. Присяжнюка. – К.: АМУ, 2014. – 524 с.
7. Борисов А.Б. Большой экономический словарь / А.Б. Борисов. – М.: Книжный мир, 2009. – 860 с.
8. Ботвіна Н.О. Види та впровадження банківських платіжних карток в Україні [Електронний ресурс] / Н.О. Ботвіна, В.А. Харченко // X Всеукраїнська науково-практична конференція «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України» (Одеса, 16-20 травня 2016 р.). – 2019. – С. 80 – 10. – Режим доступу : <http://economics.opu.ua/files/science/oblik/2016/8.pdf>.

9. Васюренко О.В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: Навчальний посібник/ О.В. Васюренко, К.О. Волохата.– К.: Знання, 2016. – 464 с.
10. Вишивана Б.М. Класифікація карткових платіжних інструментів / Б.М. Вишивана // Формування ринкової економіки в Україні. – 2019. – № 19. – С. 158–164.
11. Волкова І.А. Бухгалтерський облік у банках : навч. посібник / І.А. Волкова, О.Ю. Калініна. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.
12. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа: підручник / О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин, Т.Я. Андрейків. – К.: Знання, 2013. – 564 с.
13. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності: [підручник] / [А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко та ін.]; за ред. А.М. Герасимовича. – К.: Кнеу, 2014. – 479 с.
14. Герасимова С.В. Тенденції запровадження карткових платіжних інструментів в Україні [Електронний ресурс] / С.В. Герасимова, І.О. Дмитрієва // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2021. – № 3 (15). – С. 137-140. – Режим доступу: <http://old.bumib.edu.ua/sites/default/files/visnyk/26-3-15-2011.pdf>.
15. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
16. Заруцька О.П. Особливості функціонування платіжних систем в Україні / О.П. Заруцька, Т.Б. Прохорець // Молодий вчений. – 2019. – № 10. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/10/199.pdf>.
17. Загальні показники розвитку ринку платіжних карток в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=7929
18. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Рагородній, Г.Л. Вознюк. – К.: знання, 2007. – 1072 с.
19. Ільницька Н.В. Аналіз світового ринку електронних грошей /

Н.В. Ільницька // Вісник НБУ. – 2015. – № 5. – с. 31–36.

20. Кравець В.М. Інтернет-платежі в системі безготівкових розрахунків/ В.М. Кравець // Вісник Національного Банку України. – 2016. – № 11. – С.21-23.

21. Кравчук В.А Ринок карткових платежів України. Міжнародний досвід та національне регулювання / Аналітичний звіт [Електронний ресурс] / В.А. Кравчук, О.О. Прем'єрова. – К.: АДЕФ-Україна, 2015. – 60 с. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2012/cards/IER_ukr.pdf.

22. Колодізев О.М. Гроші і кредит: [підручник] / О.М. Колодізев, В.Ф. Колесніченко. – К.: Знання, 2010. – 615 с.

23. Левицька Т.В. Особливості використання сучасних інформаційних технологій і платіжних пластикових карток у банківській системі / Т.В.Левицька // Актуальні проблеми економіки. – 2018. – № 10. – С. 233–238.

24. Летуновская А.В. Современные карточные платежные системы европейских стран / А.В. Летуновская // Деньги и кредит. – 2019. – № 10. – С. 42–50.

25. Міщенко В.І. Банківські операції: [підручник] / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська. – К.: Знання, 2016. – 727 с.

26. Міжнародні платіжні системи, платіжними організаціями яких є нерезиденти [електронний ресурс]. – режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=10345685.

27. Мороз А.М. Банківські операції: [підручник] / А.М. Мороз, М.І. Савлук. – К.: Кнеу, 2008. – 476 с.

28. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія: у 3 т. – К.: Видавничий центр «академія», 2001–. – т. 2 / ред- кол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – 2001. – 422 с.

29. Національний банк запроваджує міжнародний номер банківського рахунку IBAN // Офіційний сайт НБУ. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=84880261.

Національний банк розробив методичні рекомендації з управління ризиками в платіжних системах. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=72819054.

30. Олешко А.А. Інноваційні тенденції розвитку безготівкової економіки / А.А. Олешко //Інвестиції:практика та досвід. – 2018. – № 10 (травень). – С. 22–25.

31. Оверсайт платіжних систем // Офіційний сайт НБУ. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123487.

32. Петрук О.М. Банківська справа: [навч. посібник] / О.М. Петрук. – К.: Кондор, 2008. – 461 с.

33. Пиріг С.О. Платіжні системи: [навч. пос.] / С.О. Пиріг. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.

34. Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів : постанова Правління Національного банку України : затверджена 05.11.2014 № 705 (редакція від 09.09.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14>

35. Правила Національної платіжної системи «Український платіжний простір», затверджені рішенням Ради Платіжної організації Національної платіжної системи «Український платіжний простір», протокол від 07.06.2013 № 213/2013 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/document/download?docId=64509570>.

36. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : закон України : прийнятий 05.04.2001 № 2346-III / Відомості Верховної Ради України, 2001, № 29, ст. 137 (редакція від 04.06.2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.

37. Про акціонерні товариства: закон України : прийнятий в 2008 році № 514-VI / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, № 50-51, ст.384 (редакція від 27.05.2021) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>.

38. Про національний банк України: закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV, редакція від 14 квітня 2021 р. [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.

39. Про банки і банківську діяльність: закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-iii, редакція від 19 жовтня 2016 р. [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.

40. Про порядок реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури: Положення від 4 лютого 2014 р. № 43, редакція від 11 липня 2020 р. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0348-14>.

41. Про банки як провідні суб'єкти фінансового посередництва. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/5121/132/>

42. Платіжні системи та розрахунки [електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=76254&cat_id=36042.

43. Про затвердження Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0755500-14>.

44. Ринок POS-терміналів в Україні скорочується // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prostobiz.ua/plastikove_karty/stati/rynok_pos_terminalov_v_ukraine_sokraschaetsya

45. Рудакова О.С. Банківські електронні послуги: навчальний посібник для вузів // О.С. Рудакова. – М.: Банки и біржі, ЮНІТІ, 2015. – 261 с.

46. Руцишин Н.М. Платіжна система України та безпека її функціонування / Н.М. Руцишин, З.Р. Костак. Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. 2017. Вип. 19. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/88.pdf>.

47. Савіна Л.О. Комплексне управління активами та пасивами комерційного банку / Л.О. Савіна, К.Ю. Дроздова // Сталий розвиток економіки [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2010_1/152.pdf.

48. Сирота А.І. Поняття «банківська операція» та «кредитна операція банку» / А.І. Сирота // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – №4. – С. 127-130.

49. Сковира Л.А. Банківські операції: навч. посібник / Укладач Л.А. Сковира. – К.: Аграрна освіта, 2010. – 371 с.

50. ТОП-20 цікавих фактів про кредитні картки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://globalcredit.ua/uk/novosti/top-20-interesnyh-faktov-o-kreditnyh-kartah>.

51. Топоровська А.М. Методичний інструментарій аналізу операцій банку з платіжними картками / А.М.Топоровська // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – Випуск 251: В 6 т. – Т.IV.Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – 284 с. – С.815.

52. Топоровська А.М. Економічна сутність платіжних карткових систем та їх роль на фінансовому ринку / А.М. Топоровська // Збірник наукових праць. – Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – Випуск 65. – 2010. – С. 86 - 96.

53. Топоровська А.М. Система показників та методика аналізу ефективності операцій банку з платіжними картками / Ю.К.Семениченко, А.М. Топоровська //Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. Випуск 28.Ч.ІІ / М-во освіти і науки України, Черкас.держ.технолог.ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2011. – 228 с. – С.79-84.

54. Юровский Б.С. Энциклопедия бухгалтера и экономиста. Платежные карточки / Б.С. Юровский, С.В. Колесник. – Х.: [б. и.], 2002. – 115 с.

55. Шевчук О.А. Безготівкові розрахунки за допомогою пластикових

карток: національна та зарубіжна статистика, особливості здійснення та обліку / О.А. Шевчук // Статистика України. – 2009. – № 3. – С. 29–33.

56. Шпильовий В.А. Переваги та недоліки платіжних карток [Електронний ресурс] В.А. Шпильовий, С.В. Фімяр // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Випуск 1 (48). – С. 326-332. – Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Vsed_2013_1_52.pdf.

57. Фінтех і Україна: Платіжні системи. Ч.3. – Режим доступу: <https://evris.law/uk/stattja-finteh-i-ukraina-platizhni-sistemi-chastina-3>.

58. Чесноков А.В. Банковская карточка – национальные особенности / А.В. Чесноков // Картбланш. – 2011. – № 12. – с. 4–9.

59. Національний банк України: офіційний сайт [електронний ресурс]. – Режим доступу: bank.gov.ua.

60. Офіційний сайт ПАТ «ПриватБанк» – Режим доступу: www.privatbank.com.ua

61. Дослідження читання книжок в Україні [Електронний ресурс] / [б/а] // GfK Ukra

62. Річний фінансовий звіт за 2018 рік. Офіційний сайт АТ «ПриватБанк». URL: www.privatbank.com (дата звернення: 15.01.2020).

63. PaySpace. SEPA на порозі України. – Режим доступу: <https://psm7.com/analytics/sepa-verge-ukraine.html>

64. European Central Bank. Payment Services Directive. – Режим доступу: <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2007/html/pr070424.en.html>.

65. European Central Bank. Eurosystem Oversightreport. – Режим доступу: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/eurosystemoversightreport2016.en.pdf?2ae0c243b5cab226b6d21c0115dbf609>.

66. PLUSWorld. PSD2 на рынке платежных сервисов Европы: историко-правовой анализ принятия Директивы. – Режим доступу: <https://www.plusworld.ru/professionals/psd2-na-rynke-platezhnyh-servisov-evropy-istoriko-pravovoj-analiz-prinyatiya-direktivy>.

ДОДАТКИ